

Jaarverslag 2016

Vogelbescherming Nederland

Vogelbescherming
NEDERLAND

Bestuursverslag 2016

Vogelbescherming Nederland

Inhoudsopgave

1 Inleiding & samenvatting.....	5
1.1 Vooraf: hoe werken we? / Leeswijzer.....	5
1.2 Strategisch Meerjarenplan 2015-2020.....	6
1.3 Tijdslijn met highlights uit 2016	7
1.4 Programma: Een natuurrijk platteland	9
1.5 Programma: Topnatuur voor vogels.....	10
1.6 Programma: Meer natuur in de stad.....	11
1.7 Programma: Grenzeloze natuurbescherming	11
1.8 Programma: Actieve samenleving voor vogels en natuur.....	12
2 Een natuurlijk platteland	13
2.1 Huidige situatie en context	13
2.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming	13
2.3 Speerpunten en activiteiten 2016.....	13
2.4 Weidevogelprogramma	14
2.5 Akkervogels	18
2.6 Basiskwaliteit landelijk gebied	20
3 Topnatuur voor vogels	21
3.1 Huidige situatie en context.....	21
3.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming	21
3.3 Speerpunten 2016	21
3.4 Verbetering omvang, kwaliteit en ecologisch duurzaam medegebruik van wetlands.....	22
3.5 Natuurlijke kustontwikkeling en bescherming intergetijdengebieden	26
4 Meer natuur in de stad	31
4.1 Huidige situatie en context	31
4.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming	31
4.3 Speerpunten 2016.....	31
4.4 Meten van vogelpopulaties en delen van kennis uitbouwen.....	31
4.5 Samenwerken met gemeenten en bedrijven.....	33
4.6 Netwerk Stadsvogeladviseurs en Tuinvogelconsulenten ondersteunen	34
5 Grenzeloze natuurbescherming	35
5.1 Huidige situatie en context.....	35
5.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming	35
5.3 Speerpunten en activiteiten 2016.....	35
5.4 Bescherming van trekvogels	36
5.5 Ondersteuning BirdLife Partners.....	38
5.6 Stadsvogels internationaal.....	40
5.7 Bijdragen aan het bestuur van BirdLife.....	40

6 Actieve samenleving voor vogels en natuur & een sterke basis.....	41
6.1 Huidige situatie en context	41
6.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming	41
6.3 Speerpunten en activiteiten 2016.....	41
6.4 Activeren samenleving	41
6.5 Relatieprogramma.....	45
6.6 Fondswervingsstrategie.....	46
6.7 Eigen Media	52
6.8 Pers en publiciteit	54
6.9 Winkel	55
6.10 Servicecentrum.....	56
7 Weten en delen.....	57
7.1 Huidige situatie en context.....	57
7.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming	57
7.3 Speerpunten 2016	57
7.4 Vervolg Actieplan bedreigde vogels	57
7.5 Werken op basis van conservation evidence.....	58
7.6 Samenwerking met Sovon Vogelonderzoek Nederland	58
7.7 Participatie in het Centre for Avian Population Studies	59
7.8 Advies Denktank Kwaliteit voor Natuur	59
7.9 'Oranje lijst' en Rode Lijst.....	59
7.10 Wetenschappelijke begeleidingscommissie	59
7.11 Ontwikkeling juridisch kenniscentrum.....	59
8 Organisatie	61
8.1 Vereniging	61
8.2 Bestuur	61
8.3 Raad van Toezicht.....	62
8.4 Ledenraad	68
8.5 Bureau	71
8.6 Financieel Beleid.....	77
8.7 Jaarplan en begroting 2017	78
Bijlage 1 Verantwoordingsverklaring	79
Bijlage 2 Medewerkers Vogelbescherming per 31-12-2016.....	81
Bijlage 3 Lijst van gebruikte afkortingen	82
Colofon.....	84

1 Inleiding & samenvatting

1.1 Vooraf: hoe werken we? / Leeswijzer

Doen we ertoe? Bereikt Vogelbescherming voldoende? Dat vinden we belangrijke vragen, die een maatschappelijke organisatie als Vogelbescherming zich regelmatig moet stellen. En dan vooral vanuit de gedachte dat we natuurlijk zoveel mogelijk willen bereiken voor vogels en natuur en dus op zoek zijn naar een maximale impact.

Maar dan de antwoorden. Vogels en natuur beschermen is complex. Een veelheid aan maatschappelijke en soms mondiale ontwikkelingen zorgt voor de achteruitgang van populaties vogels en de natuur in zijn algemeenheid. Een deel van deze 'drukfactoren' waardoor vogels achteruitgaan is bekend, maar een deel ook niet.

Zo is duidelijk dat de meeste boerenlandvogels achteruitgaan door intensivering in de landbouw, door het verdwijnen van half-natuurlijke landschapselementen, het gebruik van landbouwgif, monoculturen, te vroeg oogsten, etc. Maar voor andere groepen vogels is er nog veel onduidelijk. Daarom verbindt Vogelbescherming altijd wetenschappelijke kennis aan strategische keuzes. Onderzoek moet duidelijk maken waardoor vogels achteruit gaan. Maar als je de oorzaak kent van het verdwijnen van groepen vogels, is nog niet gezegd dat de bedachte tegenmaatregel werkt. Daarom vergaart Vogelbescherming kennis over het succes van beschermingsacties, 'conservation evidence'.

Het verkrijgen van de juiste en betrouwbare kennis, ook op basis van voorbeeldprojecten, is niet zelden een zaak van lange adem en het maken van intelligente analyses. Hoe tijdrovend en ingewikkeld soms ook, in feite is dat onderdeel van ons werk nog kinderspel in vergelijking tot ervoor zorgen dat op grote schaal de juiste beschermingsmaatregelen worden doorgevoerd. In het kleine Nederland staat natuur zelden vooraan als het gaat om de grote keuzes voor het gebruik van de ruimte. Internationaal is dat niet veel anders.

Om maximaal resultaat te bereiken, werkt Vogelbescherming altijd samen met een veelheid aan actoren, nationaal maar ook in het buitenland. Natuur kent immers geen landsgrenzen en vogels kennen die al helemaal niet. Losse succesvolle projecten zijn daarbij veelal nuttige bouwstenen die dienen als voorbeeld om op grotere schaal navolging te krijgen. Vogelbescherming kiest namelijk voor een duurzame verandering en een langdurige borging van succes. Dat heeft uiteindelijk de meeste impact. Met deze strategische benadering werken we het meest effectief aan onze missie. *(Zie hieronder voor de tekst van de missie.)*

Tegen bovengeschetste complexe werkelijkheid is het inzichtelijk maken van hoeveel succes Vogelbescherming heeft geen eenvoudig te beantwoorden vraag. Kijken we naar het resultaat van onze inspanningen en het effect van die resultaten op de bescherming van vogels en natuur, dan concluderen wij dat de impact van het werk van Vogelbescherming aanzienlijk is, zeker gegeven de grootte van de organisatie.

Hoe was dat in 2016 zichtbaar? Lees in dit hoofdstuk in het kort onze antwoorden op die vraag. We presenteren hier onze belangrijkste successen en activiteiten van 2016. De meest 'onverbidelijke highlights' van het afgelopen jaar hebben we in paragraaf 1.3 in een tijdlijn gezet.

In de hoofdstukken 2 tot en met 7 van het Bestuursverslag gaan we meer gedetailleerd in op 2016. Daar leest u ook in het kort de visie van Vogelbescherming op onze werkterreinen, onze langetermijndoelen én de speerpunten en activiteiten voor het afgelopen jaar om die doelen waar te maken.

Die doelen, doelstellingen en keuzes komen voort uit het Strategisch Meerjarenplan 2015-2020 van Vogelbescherming. Een versie op hoofdlijnen van ons strategische plan vindt u onderaan de homepage van www.vogelbescherming.nl bij 'Organisatie' > Strategie. Voor de volledigheid vindt u hieronder in paragraaf 1.2 de meeste essentiële gegevens uit dat plan.

In hoofdstuk 7 beschrijven we een aantal speerpunten van Vogelbescherming als kennisorganisatie. Vogelbescherming stimuleert wetenschappelijk onderzoek omdat alleen op die manier duidelijk te maken is hoe het gaat met vogelpopulaties, wat de eventuele oorzaak is van hun achtergang en welke maatregelen effectief zijn om iets te doen tegen deze achtergang. Deze 'science based'-aanpak zit besloten in het DNA van de organisatie en komt op vele plekken terug in dit Bestuursverslag. In hoofdstuk 8 van dit Bestuursverslag vindt u tot slot gegevens over hoe de vereniging is georganiseerd.

1.2 Strategisch Meerjarenplan 2015-2020

Het Strategisch Meerjarenplan 2015-2020 van Vogelbescherming vloeit voort uit onze missie en visie.

Missie

Vogelbescherming Nederland komt op voor in het wild levende vogels en hun leefgebieden. In Nederland en wereldwijd. Samen met mensen die bescherming van vogels en natuur belangrijk vinden. Zo dragen we bij aan het behoud van de natuur en aan een leefbare wereld.

Visie

Vogelbescherming wil een wereld met een rijke verscheidenheid aan vogels en natuur, waar mensen van genieten en zich voor inzetten.

BirdLife International

De missie en visie van Vogelbescherming zijn in lijn met de uitgangspunten van onze koepelorganisatie BirdLife International:

- Vogelsoorten sterven niet meer uit
- Natuurgebieden worden goed beschermd
- Productie vindt ecologisch duurzaam plaats
- Mensen zetten zich actief in voor vogels en natuur.

Manier van werken

Om deze missie en visie als onderdeel van BirdLife waar te kunnen maken, heeft Vogelbescherming een aanpak met vier pijlers vastgesteld:

1. Vogelbescherming verbindt mensen, bedrijven en organisaties om vogels en natuur te beschermen.
2. Vogelbescherming verrijkt emotionele verbondenheid die mensen voelen voor vogels en natuur met een wetenschappelijk onderbouwde aanpak.
3. Vogelbescherming werkt van Nederlandse achtertuinen tot in Afrika. Vogels zijn grenzeloos, dus wij ook.
4. Vogelbescherming werkt aan duurzaam natuurherstel waar mensen baat bij hebben, zodat natuurherstel voor een langere termijn is gegarandeerd.

Vijf programma's

Deze vier uitgangspunten hebben geleid tot vijf hoofdprogramma's van Vogelbescherming:

1. Een natuurrijk platteland

Op het boerenland gaan de aantallen grutto's, scholeksters, veldleeuweriken fors achteruit. Vogelbescherming werkt aan een keerpunt, samen met boeren, maar ook op beleidsniveau.

2. *Topnatuur voor vogels*

Vogelbescherming zet zich in voor belangrijke vogelgebieden, zoals de Waddenzee, de Zeeuwse Delta, het IJsselmeer en tal van kleinere natuurgebieden die van levensbelang voor vogels zijn. Bescherming en herstel van deze gebieden is een topprioriteit voor Vogelbescherming.

3. *Meer natuur in de stad*

Vogelbescherming stimuleert bewoners om van hun tuin een vogelparadijs te maken. Met gemeenten, bouwondernemingen en –corporaties werken we samen om buurten en gebouwen vogelvriendelijk te maken.

4. *Grenzeloze natuurbescherming*

Wereldwijd worden duizenden vogels en natuurgebieden bedreigd. Samen met onze BirdLife Partners in andere landen werken wij op internationaal niveau aan structurele oplossingen, die goed zijn voor mens en natuur.

5. *Actieve samenleving voor vogels en natuur*

De basis van het werk van Vogelbescherming is de betrokkenheid bij vogels en natuur. Vogelbescherming wil daarom veel mensen bereiken en ze inspireren mee te doen met vogels beschermen.

1.3 Tijdslijn met highlights uit 2016

14 maart – Zwaar bedreigde tapuiten redden

In het voorjaar van 2015 heeft Vogelbescherming haar leden om een extra donatie voor de bescherming van de zwaar bedreigde tapuit gevraagd. Meteen hetzelfde broedseizoen zijn we aan de slag gegaan met nestbescherming en inrichtingsmaatregelen voor een langere termijn. Het allereerste resultaat mag er zijn, zo werd het jaar erop bekend. Zo zijn in de Noordduinen bij Den Helder uit 67 procent van de beschermde nesten jongen uitgevlogen (tegen 23 procent uit de onbeschermde nesten). In 2016 konden de maatregelen een vervolg krijgen dankzij een grote gift.

1 juni – Internationale natuurbescherming langs 'onze flyway' stimuleren

In 2016 werd Nature Mauritanie mede dankzij onze hulp Partner van BirdLife International en voldoet daarmee aan voldoende waarborgen voor een langere termijn. O zo belangrijk, want er is veel natuur in West-Afrika, maar er zijn weinig natuurbeschermers. Samen met deze Partner gaan we landvogels in de Sahel beschermen. Dat doen we door gedegradeerde gronden te herstellen om zo verwoestijning tegen te gaan. Een gezamenlijk plan voor landgebruik en natuurbescherming – waar zowel de overheid als de betrokken nomadische boeren aan meedoen – moet zorgen voor een langdurige oplossing.

7 juni – Een alternatief aan consumenten bieden

Voor het eerst te koop bij Jumbo, Deen, Plus en Poiesz: Weide Weelde zuivel, geproduceerd door boeren die rekening houden met weidevogels. Dit nieuwe zuivelmerk is een initiatief van het Boerengilde, ondersteund door Vogelbescherming. Door de yoghurt, melk en karnemelk van Weide Weelde te kopen kan de consument direct bijdragen aan meer bloemrijke weiden. Begin 2017 werd bekend dat ook Albert Heijn Weide Weelde-producten gaat verkopen.

5 oktober – Zwaar bedreigde patrijzen redden

In Nederland is 95 procent van de patrijzen verdwenen als gevolg van schaalvergroting en intensivering van de landbouw. Ook in de ons omringende landen is de patrijs sterk in aantal afgenomen. Natuurorganisaties in Engeland, Schotland, Duitsland, België en Nederland willen laten zien dat de patrijs op het moderne platteland nog wel degelijk een toekomst heeft. Begin oktober werd bekend dat de EU dit project steunt met een grote financiële bijdrage. In Nederland starten Stichting Landschapsbeheer Zeeland, Het Zeeuwse Landschap, Brabants Landschap en Vogelbescherming met een groot grensoverschrijdend beschermingsproject.

8 november – Klacht tegen de Nederlandse overheid

De afgelopen decennia heeft Nederland onvoldoende gedaan om weidevogels te redden van de ondergang. Ondanks herhaaldelijk aandringen van Vogelbescherming heeft de rijksoverheid al die jaren niet de juiste maatregelen genomen om de constante achteruitgang van deze vogels te stoppen. Vogelbescherming staat niet alleen in haar oproep weidevogels als de grutto te redden. Ook andere natuurorganisaties, wetenschappers en boerenorganisaties trokken in het verleden regelmatig aan de bel. Voor Vogelbescherming is de maat nu vol, daarom dienden we een klacht in bij de Europese Commissie.

6 december – Vogelbeleving stimuleren én vogels beschermen

2016 was het laatste jaar van het programma Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen. Er zijn twaalf plekken in het Waddengebied anders ingericht en zo sterk verbeterd voor vogels. Eén plek bij Den Oever volgt nog. Tegelijk is de afgelopen vier jaar 'verantwoord vogeltoerisme' gestimuleerd door verrekijkeruitleenpunten, een speciale Wadden-app (met tienduizenden downloads), animatiefilmpjes op de veerboten én zijn er in het Waddengebied in totaal één miljoen vogelkijkaarten verspreid met vogelherkenningsinformatie en gegevens over hoe van vogels te genieten zonder ze te verstoren.

7 december – Europese natuurbescherming gered

De Europese Commissie heeft op 7 december unaniem besloten om de uitvoering van de Europese regels voor natuurbescherming te verbeteren. De zogeheten Vogel- en Habitatrichtlijnen blijven niet alleen ongewijzigd gehandhaafd, er komt bovendien een actieplan dat de verbetering van de uitvoering moet waarborgen. Dit is heel goed nieuws voor de Europese natuur. Vogelbescherming coördineerde in Nederland de (lange) campagne tegen de uitholling van de Europese natuurwetgeving die zo'n twee jaar lang boven de markt zweefde.

15 december – Nieuw: het groene vogeldak

Schakel alle platte daken van de Nederlandse steden aaneen, en je hebt een oppervlakte van ruim zestig keer het nationaal park De Hoge Veluwe. Deze daken, veelal nog onbenut, bieden een enorm potentieel aan ruimte. Vogelbescherming heeft daarvoor samen met Sempergreen en Vivara Pro het 'groene vogeldak' ontwikkeld.

1.4 Programma: Een natuurlijk platteland

Met de vogels van het boerenland gaat het in Europa veruit het slechtst. Nederland speelt daarbij een bijzondere rol. Van alle Europese landen gaat het in Nederland veruit het beroerdst. Dat is vooral voor weidevogels en in het bijzonder de grutto en de scholekster een mondiaal probleem, omdat Nederland voor deze soorten van groot internationaal belang is.

Dankzij nauwe samenwerking met wetenschappers en met boeren die zich het lot van de vogels extra aantrekken weten we goed wat er gedaan moet worden om deze groep vogels van de ondergang te redden. Voorbeelden in weidevogelkerngebieden en bij het Weidevogelboeren-netwerk waarmee Vogelbescherming samenwerkt, laten concreet zien dat het anders kan, ook in combinatie met een gezonde bedrijfsvoering.

De grote lijn van wat er nodig is, is dus bekend. Daarom zetten we nu alles op alles om ervoor te zorgen dat bewezen maatregelen ook breed ingevoerd worden. We doen dat onder meer door met boeren en zuivelaars producten in de markt te zetten die direct extra geld opleveren voor de boeren om – naast de overheidssubsidies – de juiste maatregelen te nemen voor weidevogels. In 2016 werd in dat kader Weide Weelde geïntroduceerd: een gangbaar assortiment zuivelproducten dat in verschillende supermarkten te koop is. In de biologische sector werden vergelijkbare initiatieven genomen. Daarnaast heeft Vogelbescherming in weidevogelkerngebieden (op Terschelling en in Amstelland) met boeren initiatieven genomen om te komen tot maatregelen voor weidevogels, veelal gekoppeld aan het vermarkten of ontwikkelen van producten. Deze initiatieven dragen direct bij aan verbeteringen voor weidevogels én zorgen voor een groter maatschappelijk draagvlak.

Zonder extra inspanningen van de rijksoverheid gaat het nooit lukken om weidevogels te redden. Politiek kwam het onderwerp dankzij Vogelbescherming hoger op de agenda: onze campagne Red de Rijke Weide leidde onder meer tot een Kamermotie. Het kabinet stelde daar geld noch goede plannen tegenover. Die opstelling is exemplarisch voor het beleid van de afgelopen twintig jaar. De rijksoverheid doet onvoldoende om weidevogels van de ondergang te redden. Vogelbescherming startte daarom in 2016 een procedure bij de Europese Commissie om de Nederlandse overheid op haar verantwoordelijkheid te wijzen. Deze actie en de publiciteit daarover schudde Den Haag wakker. Nieuwe moties werden aangenomen en het Ministerie van Economische Zaken lijkt nu meer de ernst van de zaak in te zien. Dat moet ervoor zorgen dat een substantiële populatie weidevogels kans heeft stand te houden in Nederland. De strijd is nog niet gestreden, maar de impact van onze activiteiten is tot nu toe aanzienlijk. Dankzij samenwerking met wetenschap, boeren en andere partijen in de zuivelketen hebben we op boerderijniveau en in verschillende kerngebieden laten zien hoe weidevogels gered kunnen worden. Zo hebben we de basis gelegd voor een nationaal reddingsplan. Een plan dat hard nodig is, de achteruitgang is nog niet gestopt.

Ook voor die andere groep van het platteland die in het nauw zit, de akkervogels, hebben we resultaten geboekt. Samen met onder meer Werkgroep Grauwe Kiekendief was Vogelbescherming betrokken bij het aanleggen van Vogelakkers, waar vogels zoals blauwe kiekendief en velduil van profiteren. Daarnaast kregen we in 2016 groen licht voor een groot internationaal project voor de patrijs. Voorbeelden van projecten voor patrijzen die Vogelbescherming afgelopen jaren entameerde, maakten dit grootschalige project mogelijk.

Voor herstel van de natuurwaarden in het boerenland is een ommezwaai gericht op duurzaam landgebruik nodig. Vogelbescherming draagt daar met andere organisaties aan bij, maar heeft ook een eigen rol. Vogels bieden concrete indicatoren hoe het gaat met de natuur op het platteland. Via het beschermen van vogels kunnen we werken aan concrete veranderingen in de

agrarische sector. Daar wordt Nederland een mooier land van en boeren kunnen daardoor een fatsoenlijke boterham blijven verdienen.

In 2016 kreeg Vogelbescherming een advies overhandigd van een denktank bestaande uit wetenschappers over hoe in Nederland de 'basiskwaliteit' van het landelijk gebied zou kunnen worden verhoogd, een eerste belangrijke stap in een complex traject.

1.5 Programma: Topnatuur voor vogels

Grote groepen vogels zijn afhankelijk van wat bij Vogelbescherming 'Belangrijke Vogelgebieden' worden genoemd. In onze delta zijn dat veelal waterrijke gebieden, zoals de Waddenzee, de Zuidwestelijke Delta en het IJsselmeer. Een goede bescherming en een goed beheer van deze gebieden heeft voor Vogelbescherming dus een hoge prioriteit. Deze gebieden zijn – in ieder geval op papier – door de Europese Vogel- en Habitatrichtlijnen goed beschermd. In het verleden heeft Vogelbescherming zich met succes hard gemaakt voor deze Europese bescherming. Helaas gaat het lang niet overal in de Natura 2000-gebieden goed met de vogels die hiervan afhankelijk zijn.

Daarom richten we ons ook op de bescherming van deze Nederlandse topnatuur. Zo adviseren we terreinbeheerders van allerlei pluimage hoe beheersmaatregelen voor herstel van de vogelstand kunnen zorgen. In 2016 richtten we de aandacht vooral op strandbroeders en een aantal soorten waar het heel erg slecht mee gaat, zoals grote karekiet en tapuit. Deze nadere prioritering komt voort uit ons Actieplan Bedreigde Vogels. Als terreinbeheerders de juiste maatregelen nemen voor die soorten, dan profiteren in het kielzog hiervan nog andere soorten. Hoe in het verleden deze aanpak succesvol was, blijkt uit het Beschermingsplan moerasvogels van Vogelbescherming. De projecten uit dat plan hebben tot een flinke verbetering geleid van het aantal purperreigers en lokaal ook van roerdomp en zwarte stern.

Afgelopen jaar was het laatste jaar van het Wadden-programma Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen. Een door Vogelbescherming gedragen project waarin we concrete natuurherstelprojecten combineren met voorlichting aan Wadden-bezoekers hoe van vogels te genieten zonder ze te verstoren. Op twaalf plekken zijn 'schop in de grond'-projecten gerealiseerd en een veelheid aan communicatieactiviteiten werd ondernomen. In 2016 ging de miljoenste gratis Wadvogelkaart over de toonbank en werd de (vernieuwde) Wadvogel-app voor de 75.000ste keer gedownload.

Deze methode van natuurherstel in combinatie met verantwoord genieten van vogels en natuur vindt navolging. De provincie Zeeland nodigde ons en onze partners in 2016 uit om het concept te introduceren in de Zeeuwse Delta. Ook het Droomfondsproject Haringvliet waarin Vogelbescherming participeert, maakt intussen gebruik van dit gedachtegoed. En in 2017 werken we aan een vervolg in het Waddengebied.

Juist in de uitvoering en handhaving van de natuurregels gaat het vaak mis bij de Nederlandse natuurbescherming. Alleen al om die reden is het belang van 'ogen en oren' in het veld nauwelijks te overschatten. Ons netwerk van (vrijwillige) WetlandWachten droeg ook in 2016 op tal van plekken heel direct en heel concreet bij aan de bescherming van grotere en kleinere belangrijke vogelgebieden, zoals in De Wilck (beter beheerplan) en in Flevoland (geen knobbelzwanen gedood).

Vogelbescherming maakt zich niet alleen druk over 'handhaving en uitvoering', maar ook over de kwaliteit van de regels zelf. Aanpassing van de regelgeving heeft directe consequenties in het veld. Wellicht het belangrijkste succes in 2016 van Vogelbescherming (samen met BirdLife en andere partners) was het voorkomen dat de Europese natuurbescherming werd afgebroken. De huidige Europese Commissie heeft als doelstelling regelgeving te vereenvoudigen. De

natuurregels stonden meteen bij aantreden hoog op de agenda. Daarmee dreigde Europese topnatuur speelbal te worden van landbouw, infrastructuur, projectontwikkeling, etc. Na heel veel tussenstappen en dralen besloot de commissie in 2016 dat de natuurregels toch gehandhaafd zouden blijven.

1.6 Programma: Meer natuur in de stad

Sinds tien jaar richt Vogelbescherming zich nadrukkelijk op vogels in stad en dorp en spelen we daarin een voortrekkersrol. Gezien de mate van verstedelijking in Nederland (en internationaal) vinden we dat van het grootste belang. Het bevorderen van vogelvriendelijke tuinen is hierin een belangrijk onderwerp. Daarmee kunnen we bewoners een heel direct handelingsperspectief bieden: iedereen kan iets doen voor vogels. Op velerlei wijzen brengen we dat over het voetlicht. Onder andere via de vernieuwde website van Vogelbescherming, maar ook door het aanbieden van een gratis magazine met tips: het vindt gretig aftrek. Daarnaast ontwikkelen we samen met onze leverancier Vivara verantwoorde vogelproducten.

Het effect van op tuinen gerichte activiteiten is dat er tegenover de groep mensen die hun tuin volledig betegelt, een groeiende groep staat, die kiest voor een natuurvriendelijke tuin. Ook zien we dat mede door onze inspanningen de tuinbranche zich steeds uitdrukkelijker richt op natuurlijke tuinen. Het convenant De Levende Tuin is daar een uitdrukking van.

Niet alleen bewoners kunnen wat doen, ook gemeenten en bedrijven kunnen direct bijdragen aan een meer leefbaar Nederland. Samen met o.a. Vivara Pro ontwikkelden we in 2016 een 'groen vogeldak', begin 2017 kwam het op de markt. Verder hebben we het afgelopen jaar onze samenwerking met de tuinbranche verder verdiept om zoveel mogelijk mensen te bereiken. In Tilburg startte in 2016 een groot project om meer nestgelegenheid te bieden. Een project dat al navolging kreeg elders in het land.

Vogelbescherming was ook in 2016 inhoudelijk betrokken bij De Stroomversnelling, een project met als doelstelling standaard nestgelegenheid voor vogels op te nemen bij de renovatie van in totaal zo'n 111.000 woningen.

1.7 Programma: Grenzeloze natuurbescherming

Vogelbescherming is de Nederlandse partner van BirdLife International. Via deze internationale koepelorganisatie zijn we op meerdere fronten internationaal actief. Prioriteit daarbij heeft de zogeheten bescherming van de Oost-Atlantische Flyway tussen het hoge noorden, Europa en West-Afrika en verder. Het Waddengebied is daarin een van de belangrijkste plekken voor vogels.

Zo werken we aan herstel van leefgebieden in de Sahel. Juist in dat deel van de wereld hebben zowel vogels als mensen te lijden onder degradatie van het land. Dankzij wetenschappelijk onderzoek vanuit ons project Living on the Edge weten we nu welke bomen goed zijn voor vogels om mee te werken bij herbebossing. Die kennis brengen we actief onder de aandacht bij andere organisaties, om zo de schaal waarin we opereren te vergroten, want de Sahel is groot en wij zijn daar een relatief kleine partij. Desalniettemin kunnen we hierin een verschil maken. Het grote voordeel is namelijk: de bomen die goed zijn voor vogels, zo wees ons onderzoek uit, hebben voor bewoners ter plekke economische waarde. Uit de noten van deze bomen wordt olie gewonnen. Dat is goed voor vogels én mensen en draagt zorgt voor een langdurige impact. In 2016 gaven we aan Living on the Edge een vervolg.

Essentieel daarbij is het samenwerken met lokale partners en waar mogelijk het verstevigen van de organisatie van die partners; dat vormt een belangrijke voorwaarde voor duurzame natuurbescherming. In 2016 werd Nature Mauritanie mede dankzij onze hulp Partner van BirdLife

International en voldoet daarmee aan voldoende waarborgen op de langere termijn. Belangrijk, want er is veel natuur in (West-)Afrika, maar er zijn weinig natuurbeschermers.

1.8 Programma: Actieve samenleving voor vogels en natuur

De mate van het succes van Vogelbescherming is uiteindelijk afhankelijk van in hoeverre onze acties gedragen worden door grote groepen in de samenleving. Of voldoende mensen zich samen met ons willen inzetten voor de gewenste veranderingen en of we relevante organisaties en maatschappelijke sectoren daarin meekrijgen. Daar slagen we vaak in, veel van onze acties hebben succes, zoals Red de Rijke Weide of Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen. Maar een Nederland waar natuur geen sluitpost is, is helaas nog ver weg. Kortetermijnbelangen hebben vaak de overhand. Zelfs met Werelderfgoed (zout- en gaswinning in de Waddenzee) en belangrijke natuurgebieden zoals in Flevoland (Airport Lelystad) worden naar onze zienswijze onverantwoorde risico's genomen. En heel in het groot gebeurt dat ook, zie de voortgaande uitputting van de aarde door bijvoorbeeld intensieve landbouw, ontbossing, degradatie en overbevissing. Mensen gebruiken zoveel van wat de aarde biedt, dat het de natuur en onszelf schaadt.

Ons werk en dat van de BirdLife Partners laat echter wél zien dat er verandering mogelijk is, niet alleen omdat we daarin willen geloven, maar ook omdat onderzoek en voorbeeldprojecten het aantonen. Met die kennis hopen we te inspireren tot verdere actie voor een leefbare wereld. Als we willen kan het anders.

2 Een natuurlijk platteland

2.1 Huidige situatie en context

Het agrarisch gebied is al decennialang niet meer zo vogelrijk als zou moeten en kunnen. Van de 78 Rode Lijst-soorten is meer dan de helft geheel of gedeeltelijk afhankelijk van boerenland. Vogelbescherming werkt aan een landelijk gebied dat aantrekkelijk is voor vogels en mensen. Dat doet Vogelbescherming door beleidsbeïnvloeding, samenwerking, onderzoek en voorbeeldprojecten. Daarvoor is het nodig dat het agrarisch natuurbeheer verbetert en dat de landbouw natuurvriendelijker wordt. Het werk van Vogelbescherming is in het landelijk gebied opgesplitst in: weidevogels, akkervogels, vogels van kleinschalige cultuurlandschappen (waaronder erfvogels) en ganzen.

2.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming

- Vogelbescherming streeft naar een ecologisch duurzame landbouw: kenmerkende dier- en plantpopulaties van een gebied kunnen duurzaam voortbestaan.
- Goede akker- en weidegebieden veilig stellen als brongebieden van waaruit vogels zich weer kunnen verspreiden.
- Ontwikkelen en implementeren van nieuwe duurzame financiële dragers voor weidevogel- en akkervogelbeheer.
- 200.000 hectare rijke weide als basis voor een stabiele populatie van 40.000 broedparen grutto's.
- Realisatie van een basiskwaliteit natuur in het landelijk gebied: minimale vereisten voor de algemene vogelsoorten van het landelijk gebied.

2.3 Speerpunten en activiteiten 2016

Weidevogelprogramma

- Vervolg campagne Red de Rijke Weide.
- Lancering zuivelproducten Weide Weelde.
- Verkenning Beter Leven Keurmerk Zuivel.
- Politieke en ambtelijke lobby voor weidevogels en natuurinclusieve landbouw.
- Onderzoek in het kader van 2016 Jaar van de Kievit.
- Hechte samenwerking en ondersteuning van het netwerk weidevogelboeren.
- Verbetering kwaliteit van de weidevogelkerngebieden Terschelling (PolderPracht), Eemland en Amstelland.
- Kennissynthese weidevogels.

Akkervogels

- Planvorming en fondswerving internationaal project voor de patrijs.
- Publicatie akkervogel-factsheets. Praktische handreiking over kennis en beheermaatregelen voor akkervogels en weidevogels.
- Uitvoering van de projecten Wadvogels van allure en Vogelakkers (ecologisch en landbouwkundig onderzoek aan Vogelakkers).
- Actieve kennisoverdracht over akker- en weidevogels bij vogelwerkgroepen, boerenorganisaties en anderen.

Basiskwaliteit landelijk gebied

- Samenwerken met vrijwillige soortbeschermingsorganisaties van het kleinschalig cultuurlandschap.
- Ganzen en smienten beschermen.

2.4 Weidevogelprogramma

2.4.1 Vervolg campagne Red de Rijke Weide

Ook in 2016 verliep het broedseizoen van de grutto dramatisch en groeiden er onvoldoende jongen op om het aantal grutto's in ons land op peil te houden. De nationale telling leverde slechts 4.000 vliegvlugge jongen op, ruim minder dan de 11.000 die nodig zijn om de stand op peil te houden. Voor Vogelbescherming één van de aanleidingen om een klacht in te dienen bij de Europese Commissie over het falende weidevogelbeleid van de Nederlandse overheid, meer daarover in paragraaf 2.4.4. Al decennialang neemt de overheid niet de juiste maatregelen om de constante achteruitgang van de grutto en andere weidevogels te stoppen.

Consuming for nature

In maart 2016 startte de campagne Consuming for Nature, mogelijk gemaakt met steun van de Europese Commissie. Een van de onderdelen was om supermarkten op te roepen weidevogelvriendelijke zuivel in hun schappen te leggen. Via www.redderijkeweide.nl konden mensen een digitaal kaartje naar de supermarkten sturen en echte ansichtkaarten werden meegestuurd bij bestellingen van de webwinkel van Vogelbescherming. In een ondersteunende radiospot riep Hans Dorrestijn op om een kaartje te sturen. Al gauw was het doel bereikt: meer dan 10.000 mensen verstuurden een kaartje!

In de eerste helft van het jaar werden in samenwerking met verschillende organisaties 18 lokale bijeenkomsten georganiseerd rond het thema voedsel, weidevogels en landschap. Er was o.a. een talkshow over weidevogels, Melksalons in Amsterdam met proefsessies met boerenmelken die natuurvriendelijk zijn geproduceerd en locatietheater met de grutto in de hoofdrol.

Op 8 maart zond VARA's Vroege Vogels de documentaire 'Boerderij De Toekomst' uit. Wat betekent het voor een boer om in zijn bedrijf rekening te houden met weidevogels? Drie van de zes geportretteerde boeren kwamen van Terschelling en doen mee aan PolderPracht Terschelling, ons voorbeeldproject met financiering van de Nationale Postodeloterij en in nauwe samenwerking met veel Terschellingers. Daaromheen werd een goed bezochte gezamenlijke kijkavond voor Terschellingers georganiseerd, zie verder paragraaf 2.4.7.

Van zes weidevogelboeren werd een kort filmpje gemaakt. De filmpjes zijn nog terug te zien via de in 2016 vernieuwde website Red de Rijke Weide. Op de website portretteren we nu ook de boeren uit het Weidevogelnetwerk. Betere ambassadeurs zijn er niet, zie daarvoor 2.4.6.

Welkom Grutto

Op 19 en 20 maart hielden we het Welkom Gruttoweekend. Op tientallen plekken in Nederland organiseerden verschillende vrijwilligersgroepen allerlei activiteiten rond de grutto. Er waren excursies, exposities, voorstellingen en lezingen. VARA's Vroege Vogels verzorgde een live uitzending vanuit Fort bij Krommeniedijk, waar mensen ook naartoe konden komen. Weidevogelboer Murk Nijdam uit Wommels ontving tijdens de uitzending de Bronzen Grutto, een speciale prijs van Vogelbescherming, vanwege zijn bijzondere verdiensten voor weidevogels op zijn land.

2.4.2 Lancering zuivelproducten Weide Weelde

In juni 2016 is Weide Weelde-zuivel op de markt gekomen, helemaal in lijn met het Red de Rijke Weide-gedachtegoed. Dagverse melkproducten te koop in de supermarkten Jumbo, Plus, Deen en Poisz. Deze melk wordt geproduceerd waarbij de boeren rekening houden met natuur (weidevogels), milieu, landschap en dierenwelzijn. Vogelbescherming heeft de criteria vastgesteld. De lancering heeft een enorme impuls gegeven aan de maatschappelijke discussie over duurzame landbouw.

De zuivel is afkomstig van dertien Gildeboeren. Dat zijn boeren uit Noord-Nederland die een stap extra zetten in duurzaamheid, door te zorgen voor rijke weides (kruidenrijk grasland vol

vogelgeluiden). Deze Gildeboeren willen op een duurzame wijze melk produceren in balans met de natuur. Ze kiezen bewust voor ruime beweiding (minimaal een half jaar) en voeren relatief veel hooi en weinig maïs. Door verantwoord natuurbeheer en bloemrijke en drassige weiden stimuleren ze biodiversiteit. Dit nieuwe zuivelmerk is een initiatief van het Boerengilde en NoorderlandMelk, ondersteund door Vogelbescherming. Door de zuivel van Weide Weelde te kopen kan de consument direct bijdragen aan meer bloemrijke weiden.

2.4.3 Verkenning Beter Leven keurmerk zuivel

In 2016 heeft Vogelbescherming samen met de Dierenbescherming en Natuur & Milieu verkend onder welke voorwaarden en op welke manier er een Beter Leven keurmerk zuivel tot stand kan komen. De Dierenbescherming heeft tien jaar geleden met succes het Beter Leven keurmerk geïntroduceerd als keurmerk voor diervriendelijker geproduceerde producten. Nieuw is dat voor het beoogde nieuwe keurmerk zuivel in 2016 criteria zijn ontwikkeld voor zowel dierenwelzijn, milieu als natuur. Dat is een gecombineerde aanpak van de drie betrokken maatschappelijke organisaties. In 2017 loopt deze verkenning door en onderzoeken we met pilots of de criteria voor zuivel toepasbaar én controleerbaar zijn in de praktijk. De pilots stemmen we af met supermarkten en andere marktpartijen.

2.4.4 Politieke en ambtelijke lobby voor weidevogels en natuurinclusieve landbouw

Vogelbescherming heeft in 2016 geïnvesteerd in politieke en ambtelijke lobby voor weidevogels. We slaagden erin om de noodzaak van een extra inspanning voor weidevogels over het voetlicht te krijgen. In de Tweede Kamer werden (opnieuw) moties aangenomen die in het voordeel werken van weidevogels. Daarmee stonden de weidevogels hoog op de politieke agenda. Er kwam meer geld voor weidevogels inclusief een plan van aanpak.

Vogelbescherming vond het door de rijksoverheid gepresenteerde plan van aanpak echter volstrekt onvoldoende. Ondanks soms mooie woorden liet het kabinet daarmee in 2016 weinig ambitie zien: geen concrete doelstellingen noch de noodzakelijke aanvullende middelen om écht het verschil te maken. Na jarenlang constructief meedenken met de overheid over maatregelen en zelfstandig alternatieven laten zien, was daarmee de maat vol. Vogelbescherming heeft daarom in 2016 een klacht ingediend bij de Europese Commissie.

Kern van de klacht: Nederland komt zijn internationale verplichtingen ten aanzien van de bescherming van weidevogels en hun leefgebieden niet na. De Europese Commissie kan besluiten om een formele inbreukprocedure tegen Nederland te starten wegens schending van de Europese Vogelrichtlijn. Uiteindelijk kan de procedure zelfs leiden tot een veroordeling door het Europese Hof van Justitie. De gehele procedure kan meerdere jaren duren. Vogelbescherming hoopt en verwacht echter dat de overheid al eerder de vereiste maatregelen neemt om weidevogels en hun broedgebieden effectief te beschermen. Deze actie was tevens een impuls voor het maatschappelijke debat over de verduurzaming van de landbouw.

2.4.5 Onderzoek in het kader van 2016 Jaar van de Kievit

De kievitstand is sinds midden jaren '90 van de vorige eeuw met zo'n 40 procent afgenomen. Het probleem zit – net als bij veel andere steltlopers – in de kuikenoverleving. Kern van het Jaar van de Kievit was het onderzoek naar de effectiviteit van beschermingsmaatregelen, die ook op regulier boerenland genomen kunnen worden. Circa 60 procent van de Nederlandse kievitpopulatie broedt immers buiten de gebieden waarbinnen het weidevogelbeheer is begrensd.

Helaas werd het onderzoek in 2016 ernstig gedwarsboomd door twee periodes met koud en regenrijk weer. Dit lijkt van grote invloed te zijn geweest op de resultaten. Op basis van het kuikenonderzoek kan worden geconcludeerd dat ook in 2016 de kuikenoverleving niet het vereiste minimum van 25 procent heeft gehaald.

Daarnaast zijn in 2016 historische gegevens geanalyseerd en hebben studenten deelonderzoeken uitgevoerd. Een Zwitsers onderzoek (o.a. met Nederlandse gegevens) toonde verder aan dat jacht in Zuid-Europese landen niet de oorzaak van de achteruitgang is.

De vrijwilligers die het onderzoek mede hebben uitgevoerd kregen op eind 2016 een eerste 'sneak preview'. Ook op de Landelijke Dag van Sovon zijn vorig jaar eerste resultaten gepresenteerd. In het kader van het Jaar van de Kievit heeft het team Landelijk gebied in totaal elf presentaties gegeven voor ruim 1.400 belangstellenden.

Het is realistisch dat het noodzakelijke vervolgonderzoek naar de kuikenoverleving in 2017 met hulp van externe financiers kan worden voortgezet.

Met het definitieve rapport van de resultaten wil Vogelbescherming provincies overtuigen nieuwe maatregelen in het agrarisch natuurbeleid op te nemen om te kievit te steunen.

2.4.6 Hechte samenwerking en ondersteuning van het netwerk weidevogelboeren

Dankzij een aantal fondsen, donaties van leden & Beleef de Lente-bezoekers en het Ministerie van Infrastructuur & Milieu konden we elf weidevogelboeren financieel ondersteunen, voor een totaalbedrag van ruim € 21.000. In zes gevallen ging het om vernatting van graslanden en/of een zonnepomp. Een Friese weidevogelboer gaven we ondersteuning bij de herinzaai van bloemrijke graslanden en een Overijsselse boer kreeg een bijdrage voor een maaier die de kruidenrijkdom van het perceel bevordert. Drie boeren hebben een bijdrage gekregen voor educatieve middelen of materiaalkosten ten behoeve van bescherming.

Op 18 mei gingen zo'n dertig weidevogelboeren op excursie naar het biologisch vleesveebedrijf van Jan en Joost Vrolijk te Oosthuizen (Noord-Holland). Vooral de goede resultaten van de vernatting op het bedrijf oogsten veel waardering. Op 14 december was de goed bezochte en geanimeerde jaarvergadering met de weidevogelboeren. Er werden onder meer presentaties gegeven over:

- Het lobbywerk van Vogelbescherming (onder andere mestwetgeving, landelijk Plan van Aanpak weidevogels en de klacht tegen de Nederlandse overheid die ingediend is in Brussel).
- De verschillende vermarktingstrajecten van weidevogelvriendelijk geproduceerde zuivel (onder andere Weide Weelde).
- De eerste resultaten van het onderzoek naar de verbetering van de kuikenoverleving in het 'Jaar van de Kievit'.

De weidevogelstand op de boerderijen was ook in 2016 indrukwekkend met als gemiddeld aantal paren per boerderij: grutto 17, kievit 21, scholekster 12 en tureluur 12.

Net als voorgaande jaren meldden verschillende boeren in 2016 bovengemiddelde predatie, wat het broedsucces van bijna alle weidevogelsoorten (zeer) negatief beïnvloedde.

Tijdens het Welkom Grutto Weekend op 19 en 20 maart is de Bronzen Grutto uitgereikt aan weidevogelboer Murk Nijdam uit Wommels. Murk kreeg daarvoor terecht veel media aandacht. In mei onthulde 'grutto-professor' Theunis Piersma een metershoog grutto-standbeeld dat door Murk van het prijzengeld was gemaakt. In het erop volgende weekend trok dit beeld de aandacht van de duizenden deelnemers aan de Slachtemarathon: een groot sportief evenement in Friesland.

2.4.7 Verbetering kwaliteit van de weidevogelkerngebieden Terschelling (PolderPracht), Amstelland en Eemland

Terschelling

Op Terschelling vervolgde Vogelbescherming in 2016 een vierjarig voorbeeldproject PolderPracht, dat wordt gefinancierd door de Nationale Postcode Loterij (€ 2,3 miljoen). Dat leidde in 2016 tot de verdere verbetering van het leefgebied voor weidevogels. Dat gebeurt langs verschillende wegen, zoals het vernatting van 30 hectare weidevogelgrasland bij Egbert Zorgdrager. Vogelbescherming is daarnaast bijvoorbeeld in gesprek met een grote zuivelaar om te kijken of ze op Terschelling met voorrang (een deel van hun) biodiversiteitsinspanningen kunnen realiseren.

De in 2014 met steun van PolderPracht uitgebreide en gemoderniseerde kaasmakerij De Terschellinger van Jan-Willem Zeilstra draait naar tevredenheid. In het voorjaar 2016 begon boerin Neeke Buren aan haar transitietraject van gangbaar naar biologisch dat 1,5 jaar gaat duren.

Dat betekent dat ze in najaar 2017 biologische melk aan kaasmakerij De Terschellinger gaat leveren. Met de melk van boer Egbert Zorgdrager wordt dan in totaal 1,6 miljoen liter melk verkaasd in de kaasmakerij.

Steeds meer boeren ontdekken dat mooie voedselproducten een interessante verbreding kunnen zijn van hun bedrijf, zowel economisch als imagotechnisch. Daarom breidde het aanbod van producenten uit. Vogelbescherming gaat de vermarkting en ontwikkeling van Terschellinger kaas en vlees verder oppakken met de inhuur van professionals. We verwachten dat dit zal dienen als stimulans voor producenten om duurzaam natuurbeheer te erkennen als belangrijk onderdeel van hun bedrijfsplan en marketing.

PolderPracht krijgt regelmatig aandacht in lokale Terschellinger media waardoor de eilanders goed op de hoogte zijn. Verder is Vogelbescherming erin geslaagd een landelijk publiek te bereiken, via eigen media, dagbladen en televisie. Zo zond de VARA op 8 maart een documentaire uit over drie Terschellinger weidevogelboeren (270.000 kijkers). Boeren, burens, ondernemers, vogelbeschermers en nieuwsgierigen kwamen naar de première van deze film in De Gèskieker, de boerderij van Neeke Buren, een van de geportretteerde boeren.

Tijdens Oerol 2016 kwam PolderPracht onder de aandacht van tienduizenden Oerolgangers. De verschillende communicatiemiddelen die in het kader van het project zijn ontwikkeld, waaronder een fietsroute, expedities met kunstenaars en een animatiefilm zijn succesvol. Ook is er veel aandacht gegenereerd via de eigen media van Vogelbescherming, zoals het tijdschrift Vogels met een oplage van 145.000.

Amstelland

In Amstelland startte in 2015 een verkenning naar de mogelijkheden om consumenten uit Amsterdam meer te betrekken bij zuivelproducten uit hun streek. In 2016 zijn drie netwerkbijeenkomsten 'Van de Melkboer' georganiseerd. Deze bijeenkomsten werden mede gefinancierd door de Uitvoeringsagenda Natuurvisies, van provincies en het Rijk. Tijdens de derde en laatste bijeenkomst op 21 september lanceerde Vogelbescherming in samenwerking met de provincie Noord-Holland de prijsvraag 'Amstelland Natuurlijk Culinair'. Met deze prijsvraag worden ondernemers uit Amsterdam en omgeving uitgedaagd om samen met boeren uit Amstelland een duurzaam streekproduct op de markt te brengen. De winnende inzending ontvangt een geldprijs om te besteden aan de verdere ontwikkeling en marketing van dit premium streekproduct.

Daarnaast zijn de Agrarische Natuurvereniging de Amstel, Vogelbescherming en groothandel Vroegop Ruhe en Co. bezig met een verkenning voor het leveren van dagverse zuivel met geborgd weidevogelbeheer voor Amsterdam en omstreken. Voor het uitvoeren van deze verkenning is een subsidie ontvangen van ZuivelNL.

Tevens werd in 2016 de stichting Duurzaam Agrarisch Natuurbeheer (DAN) opgericht. Deze stichting verkent mogelijkheden om met geld van particuliere investeerders grond in Amstelland in eigendom te krijgen en als kruidenrijk weidevogelgrasland in gebruik te geven aan de lokale boeren.

Eemland

Er zijn verkenningen gedaan om te komen tot een Natuurschoonwetlandgoed in Eemland om daarmee het voor weidevogels profijtelijke beheer in het weidevogelreservaat Eemland te versterken. Dat is helaas niet gelukt. We blijven in het gebied samenwerken met zowel het Agrarische Collectief Ark en Eemlandlandschap als met Natuurmonumenten rondom goed beheer. In 2016 kreeg Ark en Eemlandlandschap, in samenwerking met Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Natuurmonumenten en Vogelbescherming een Gouden Mispel uitgereikt van de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap, vanwege een 'uitzonderlijke bijdrage aan de bescherming of ontwikkeling van het Nederlands cultuurlandschap'.

2.4.8 Kennissynthese weidevogels

Factsheets

De factsheets weidevogelvriendelijk beheer zijn in het eerste kwartaal van 2016 gelanceerd en door boeren(-organisaties) en weidevogelbeschermers goed ontvangen. Deze factsheets vatten met veel beeld en korte teksten wetenschappelijke informatie over effectieve weidevogelbescherming samen. De gedrukte oplage van 2.500 exemplaren was binnen een maand 'weggezet'. Belangenorganisatie ZuivelNL heeft (met toestemming van Vogelbescherming) op eigen kosten 6.000 exemplaren van de factsheets doorgedrukt en onder melkveehouders verspreid in het kader van de landelijke stimuleringsregeling voor weidegang. LandschappenNL heeft 1.000 extra exemplaren afgenomen. De provincie Fryslân heeft voor alle vrijwilligers van de Bond van Friese Vogelwachters de set doorgedrukt en verspreid. De factsheets zijn te downloaden van de website van Vogelbescherming.

Expertbijeenkomst predatie(-preventie)

Onderzoek heeft in een aantal gebieden uitgewezen dat de achteruitgang van de weidevogels wordt versterkt door predatie. Zoogdieren (vooral de vos) blijken de belangrijkste 'daders'. Een aantal goede weidevogelgebieden (bijvoorbeeld grenzend aan de Veluwe en de Noord-Hollandse Duinen) kent door de ligging nabij brongebieden van vossen een permanente, hoge druk op de reproductie. Dit beeld past in de ervaringen van diverse boeren uit het netwerk weidevogelboerderijen.

De aard en omvang van de predatie is niet in elke regio hetzelfde. Er zal altijd sprake moeten zijn van een gebiedsaanpak-op-maat.

In Engeland wordt al jarenlang onderzoek gedaan naar de effecten van elektrisch uitrasteren en beheer (lees afschot) van predatoren. Deze studies hebben een helder afwegingskader opgeleverd. Dat zou nog wel concreter moeten worden gemaakt voor de Nederlandse situatie.

Als bijdrage in de zoektocht naar oplossingen heeft Vogelbescherming op 14 oktober een expertbijeenkomst georganiseerd over elektrisch uitrasteren een zinvolle preventieve maatregel zou kunnen zijn in gebieden met veel predatie door zoogdieren. Aanwezig waren o.a. weidevogelboeren en – beschermers, gebiedscoördinatoren, natuurterreinbeheerders en onderzoekers. Op basis van de praktijkervaringen uit Engeland en vier Nederlandse terreinen concludeerden de aanwezigen dat de maatregel onder voorwaarden zeker effect kan hebben. De dag leverde ook een lijst te beantwoorden (onderzoeks-)vragen op. De kennis die de bijeenkomst heeft opgeleverd is via de deelnemende organisaties en personen verder in de regio's verspreid.

2.5 Akkervogels

2.5.1 Vogelakkers

In 2015 heeft het Waddenfonds het projectvoorstel Wadvogels van Allure gehonoreerd met een subsidie van circa € 1 miljoen. Sindsdien zijn Vogelbescherming en Werkgroep Grauwe Kiekendief volop aan de slag om blauwe kiekendief en velduil als kenmerkende broedvogels voor het Waddengebied te helpen behouden. Vanaf het voorjaar van 2016 zijn verspreid in het Waddengebied circa 80 hectare Vogelakkers aangelegd. Vanaf het voorjaar van 2017 komt daar 70 hectare bij. In totaal is er dan dus 150 hectare vogelakkers in het Waddengebied aanwezig. Naast leefgebiedverbetering wordt ook onderzocht hoe de blauwe kiekendief verschillende habitats in het Waddengebied benut. Dat biedt een nog duidelijker inzicht in de belangrijkste knelpunten voor deze vogel. Daarnaast wil het project maatregelen stimuleren in de duinen waardoor blauwe kiekendief en velduil er beter voor komen te staan.

Verder voeren Werkgroep Grauwe Kiekendief, Louis Bolk Instituut en Vogelbescherming in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken een onderzoek uit naar het effect van

Vogelakkers op biodiversiteit en mogelijkheden voor inpassing in de agrarische bedrijfsvoering (looptijd 2015 t/m 2017). Deze 'demo' is voortgekomen uit de wens van het ministerie om meer te weten te komen over deze vorm van agrarisch natuurbeheer. Resultaten volgen na het afsluiten van het onderzoek.

2.5.2 Internationaal samenwerken voor de patrijs: PARTRIDGE

Vogelbescherming was vanaf 2015 nauw betrokken bij het opzetten van een internationale grootschalige fondsaanvraag voor de patrijs, een vogel van de Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels die al jaren hard achteruit gaat. Vijf landen sloegen hiervoor de handen in elkaar: België, Engeland, Schotland, Duitsland en Nederland. Het gaat om de aanvraag bij de EU in het kader van Interreg North Sea – een Europese regeling, waarbinnen partijen uit meerdere landen samenwerken in projecten op het terrein van ruimtelijke en regionale ontwikkeling.

In oktober 2016 kwam het zeer goede nieuws dat ons voorstel (getiteld PARTRIDGE) is gehonoreerd. Dankzij de Interreg-subsidie kunnen de komende jaren in elk deelnemend land twee voorbeeldgebieden van minimaal 500 hectare optimaal worden ingericht voor de patrijs. Het totale budget van PARTRIDGE is ruim € 4,5 miljoen. In Nederland wordt € 1,1 miljoen aan het project besteed. Hiervan wordt de helft betaald door de EU, de andere helft is afkomstig van de provincies Noord-Brabant en Zeeland, Vogelbescherming en een particuliere stichting.

De Nederlandse voorbeeldgebieden komen te liggen in West-Brabant (Land van Heusden en Altena) en op Schouwen-Duiveland in Zeeland. De deelnemende Nederlandse organisaties zijn Stichting Landschapsbeheer Zeeland, Het Zeeuwse Landschap, Brabants Landschap en Vogelbescherming. Zij werken in dit project nauw samen met landbouwers, collectieven voor agrarisch natuurbeheer, wildbeheereenheden en vogelwerkgroepen. Via PARTRIDGE willen we laten zien dat het mogelijk is om het tij voor de patrijs te keren. Nationale en internationale kennisuitwisseling en voorlichting over de bescherming van de patrijs aan boeren, beleidsmakers en het grote publiek hebben een belangrijke plek in het project.

2.5.3 Factsheets Akkervogels

In navolging van de factsheets over weidevogels publiceerde Vogelbescherming in 2016 ook factsheets over akkervogels. Ze bieden een praktische handreiking over kennis van en beheermaatregelen voor akkervogels. Het gaat om drie factsheets over typische akkervogels: patrijs, veldleeuwerik en geelgors. Van elke soort wordt beschreven wat de belangrijkste eisen zijn die deze aan zijn omgeving stelt en hoe elke soort in de verschillende jaargetijden van zijn leefomgeving gebruik maakt. Ook staat beschreven welke maatregelen de kwaliteit van de leefomgeving voor akkervogels verbeteren.

De andere vier factsheets gaan over te nemen maatregelen: meerjarige akkerrand, vogelakker, wintervoedselveldje en overwinterende graanstoppel. Vogelbescherming legt uit waarom deze goed zijn voor akkervogels en hoe ze in de praktijk kunnen worden uitgevoerd.

De factsheets zijn in een oplage van 2.500 exemplaren gedrukt en verspreid onder agrarische collectieven, terreinbeheerders en provincies. De ontvangst was enthousiast; geregeld krijgt Vogelbescherming nabestellingen in een wat groter aantal. In samenwerking met Stichting Veldleeuwerik kregen alle circa 450 akkerbouwers en andere leden van deze stichting een set toegestuurd.

2.5.4 Kennisoverdracht akkervogels

In 2016 zijn op diverse plekken en bij diverse gelegenheden voordrachten gehouden over akkervogels. Dit gebeurde voor het merendeel van de gevallen in het kader van het Jaar van de Kievit. In 2016 verscheen tevens het boek *Agrarisch natuurbeheer in Nederland; principes, resultaten en perspectieven*. Dit boek bevat een hoofdstuk over akkervogels, waarvan een medewerker van Vogelbescherming coördinerend auteur was.

2.6 Basiskwaliteit landelijk gebied

2.6.1 Samenwerken met vrijwillige soortbeschermingsorganisaties van het kleinschalig cultuurlandschap

Ook in 2016 konden soortwerkgroepen een ondersteuningsaanvraag indienen op basis van een jaar- of projectplan. Ondersteunde activiteiten waren onder andere de zesde editie van het magazine Uilen (magazine van de samenwerkende uilenwerkgroepen voor hun vrijwilligers), de nieuwe handleiding Broedbiologisch Onderzoek Steenuil (STONE), de landelijke bijeenkomst van de districtscoördinatoren van de Kerkuilenwerkgroep (SKWN) en het toezeggen van een bijdrage voor het overzetten van de historische gegevens van de ooievaar-database (STORK) naar de database van Nestkaart (Sovon).

Ook is de tweede 'lichting' steenuilveilige veedrinkbakken geproduceerd. Deze was voor het veldseizoen 2016 beschikbaar.

2.6.2 Ganzen en smienten beschermen

Smienten

De provincies Noord- en Zuid-Holland wilden het ongelimiteerd afschieten van smienten toestaan, net als in 2015. Vogelbescherming heeft daar bij de rechter bezwaar tegen gemaakt en heeft net als in 2015 gelijk gekregen. Daarmee waren de overwinterende smienten, waar het helemaal niet goed mee gaat, weer een stuk veiliger. Vogelbescherming hoopt dat de provincies niet opnieuw deze weg opgaan.

Ganzen

De provincie Overijssel mag geen toestemming geven voor het doden van grauwe ganzen en kolganzen als er geen sprake is van belangrijke schade. Het besluit van de provincie om het doden van kolganzen en grauwe ganzen in grote delen van de provincie toe te staan is in 2016 door de Raad van State in hoger beroep vernietigd. Dit beroep was ingesteld door Vogelbescherming. De provincie Overijssel had ontheffing verleend aan de faunabeheereenheid Overijssel om in de hele provincie gedurende de winter grauwe ganzen en kolganzen te mogen verjagen met ondersteunend afschot en gedurende de zomer af te schieten zonder beperkingen. Het doden van ganzen mocht volgens dit besluit ook als er geen direct verband was met door ganzen veroorzaakte schade. Dit betekende feitelijk dat de twee ganzensoorten in Overijssel vogelvrij waren verklaard. Dat was en is in de ogen van Vogelbescherming ontoelaatbaar. Nederland is een belangrijk overwinteringsgebied voor verschillende ganzensoorten waaronder de kolgans. Het ongemotiveerd doden van ganzen is in strijd met de wet en de internationale verantwoordelijkheid die Nederland heeft als een van de belangrijkste overwinteringsplekken voor deze trekvogels.

3 Topnatuur voor vogels

3.1 Huidige situatie en context

De parels van de Nederlandse vogelnatuur zijn de kust en de waterrijke gebieden. Voor miljoenen vogels zijn deze plekken in Nederland van wezenlijk belang. Vogelbescherming kan hier het verschil maken en is daarom op allerlei manieren betrokken bij de bescherming van topnatuur zoals de Waddenzee, de Zuidwestelijke Delta en het IJsselmeer. Dat is vaak hard nodig. Ondanks dat de natuurbescherming op papier vaak goed geregeld is, zijn de bedreigingen legio. Het betekent dat Vogelbescherming de natuurbeschermingswetgeving kritisch volgt en een actieve inbreng heeft rondom de regelgeving van Natura 2000-gebieden. Verder heeft Vogelbescherming een netwerk van vrijwillige en deskundige WetlandWachten, de 'ogen en oren' in het veld bij de waterrijke natuurgebieden in Nederland. Steeds streeft Vogelbescherming naar verbetering van de Nederlandse natuur, zowel praktisch – via 'schop in de grond'-projecten – als beleidsmatig via onder meer lobby. Dat doet Vogelbescherming samen met terreinbeherende organisaties en andere terreineigenaren. Belangrijk ingrediënt hierbij is dat Vogelbescherming wil dat alle Nederlanders en internationale toeristen kunnen genieten van onze vogelrijke gebieden. Daarom werkt Vogelbescherming ook aan het vergroten van de belevingsmogelijkheden en de zichtbaarheid van vogels. Bekend maakt beminde. Tegelijk willen we voorkomen dat het genieten leidt tot verstoring van het leefpatroon van vogels.

3.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming

- Europese natuurregelgeving en Natura 2000-doelen blijven op peil.
- Verbeterde bescherming van belangrijke kustgebieden voor vogels, met specifieke aandacht voor Waddenzee en Westerschelde.
- Biotoopverbetering voor kust- en duinvogels.
- Regionaal draagvlak voor bescherming van belangrijke vogelgebieden en uitvoering herstelmaatregelen is toegenomen.
- Deskundige WetlandWachten actief in alle belangrijke vogelgebieden.

3.3 Speerpunten 2016

Verbetering omvang, kwaliteit en ecologisch duurzaam medegebruik van wetlands

- Europese natuurregels op orde.
- Werken aan voor vogels betere natuurgebieden.
- Ondersteuning van het netwerk van WetlandWachten en vrijwilligers van lokale en regionale vogel- en natuurorganisaties die zich inzetten voor Nederlandse natuurgebieden.

Natuurlijke kustontwikkeling en bescherming intergetijdengebieden

- **Knelpunten voor vogels in Waddenzee en Zuidwestelijke Delta zijn belangrijk afgenomen**
 - Streven naar een natuurlijker kustbeleid en -beheer.
 - Via voorbeeldprojecten stimuleren van de natuurlijke kustontwikkeling en bescherming intergetijdengebieden.
 - Inzet voor duurzame visserij.
- **Het programma Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen inspireert bezoekers en professionals**
 - Natuurgerichte recreatie en beleving Waddenzee.
 - Uitbreiding van het programma naar Zuidwestelijke Delta (via LIFE-IP-project) en internationaal.

3.4 Verbetering omvang, kwaliteit en ecologisch duurzaam medegebruik van wetlands

3.4.1 Europese natuurregels op orde

Deelname EU Birds and Habitats Directives Task Force

Vogelbescherming participeert actief in de EU Birds and Habitats Directives Task Force, een permanente werkgroep van BirdLife International gericht op Europees natuurbeleid en -regelgeving. Dat doen we door het uitwisselen van expertise en ervaringen, het coördineren van activiteiten en het formuleren en uitdragen van gezamenlijke standpunten.

De EU Birds and Habitats Directives Task Force heeft in het afgelopen jaar keihard campagne gevoerd voor het behoud van de belangrijkste EU-natuurwetgeving (Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn).

Campagne tegen versoering Europese natuurregels

De Europese Commissie evalueerde de afgelopen twee jaar de Vogel- en Habitatrichtlijn. Deze Europese natuurwetgeving is het juridisch fundament van natuurbescherming in Nederland en Europa en vormt de basis van onze projecten om vogels en hun leefgebieden te beschermen. Voornaamste doel van de evaluatie was om vast te stellen of de richtlijnen de natuur effectief en efficiënt beschermen. Verschillende partijen grepen deze evaluatie aan als kans om de wetgeving ingrijpend te wijzigen en de bescherming af te zwakken onder het mom van efficiency en zo van de meest kostbare Europese natuur tot speelbal te maken voor landbouw, infrastructuur, projectontwikkeling, etc.

Vogelbescherming heeft ook in 2016 (in Nederland samen met Wereld Natuur Fonds en Natuurmonumenten) een stevige lobby moeten voeren voor het behoud van de natuurrichtlijnen, zowel voor als achter de schermen. BirdLife Partners deden hetzelfde in andere Europese landen, centraal aangevuurd vanuit BirdLife in Brussel. Na veel gedraai van de Europese Commissie kwam in 2016 het verlossende woord na een traject van ongeveer twee jaar.

De conclusie van de commissie was onomwonden: ja, de Vogel- en Habitatrichtlijn doen waar ze voor bedoeld zijn: de Europese natuur beschermen. Maar de uitvoering ervan en het handhaven van de richtlijnen kan beter: een nieuw EU-actieplan moet daarin voorzien. Dat is hard nodig, want er schort nog veel aan de uitvoering van de richtlijnen. Al met al was het een totale overwinning voor de enorme coalitie van natuurorganisaties, hun partners en hun leden/donateurs die op de bres stonden voor de Europese natuur.

3.4.2 Werken aan voor vogels betere natuurgebieden

Coalitie Natuurlijke Klimaatbuffers

Dit samenwerkingsverband van zeven natuurorganisaties, waaronder Vogelbescherming, brengt oplossingen voor waterveiligheid in beeld die gebruik maken van natuur en natuurlijke processen. Met concrete successen in het veld laten we beleidsmakers zien dat het beter en mooier kan dan alleen het ophogen van een dijk, bijvoorbeeld.

De Coalitie Natuurlijke Klimaatbuffers (CNK) doet niets af aan de zwaarwegende belangen van waterveiligheid en zoetwatervoorziening. Maar de kracht van water laat zich slechts tot op zekere hoogte beteugelen door technische ingrepen. Ook is de maatschappelijke weerstand tegen nog hogere en bredere dijken groter dan tegen een natuurgebied waar water de ruimte krijgt. Dat vraagt keuzes en afwegingen.

Onder andere op het Deltacongres lieten we in 2016 voorbeelden zien van 'natuurinclusieve oplossingen' die vaak kosteneffectiever zijn. Met de staf van de Deltacommissaris bezochten we ook het Dwingelderveld, waar we de werking van een klimaatbuffer in de praktijk konden laten zien. De CNK droeg bij aan de Nationale Adaptatie Strategie van de overheid en aan een Europese fondsaanvraag van het Ministerie van Economische Zaken gericht op een integrale verbetering van de grotere wateren in Nederland.

Zuidwestelijke Delta

Vogelbescherming heeft zich ook in 2016 hard gemaakt voor het realiseren van het natuurherstel in het Westerschelde-estuarium. Het gebied is van essentieel belang voor honderdduizenden broed- en trekvogels. De uitvoering van de ontpoldering van de Hedwigepolder en andere natuurherstelmaatregelen houden we nauwlettend en kritisch in de gaten, onder andere door het indienen van zienswijzen op nieuwe besluiten/ontwerp-beheerplannen van Natura 2000-gebieden en actieve deelname aan de Schelderaad.

Op initiatief van Vogelbescherming is in 2016 de mogelijkheid gecreëerd om bestaande, fragmentarische kennis over vogels in de Zuidwestelijke Delta te bundelen tot een duidelijk en overkoepelend overzicht van het internationale belang van de delta voor kustvogels. Eind 2016 heeft Vogelbescherming met financiële steun van de provincie Zeeland aan Sjoerd Dirksen Ecology de opdracht verleend tot het uitvoeren van dit onderzoek. Het rapport verschijnt begin 2017 en biedt dan een beter inzicht in prioritaire knelpunten en de gewenste beschermingsmaatregelen. Zo kunnen beschikbare middelen zo goed mogelijk ingezet worden voor de bescherming van vogels in de Zuidwestelijke Delta.

Vogelbescherming maakt deel uit van de Coalitie Delta Natuurlijk (CDN). Ook in dat verband zetten we ons in 2016 actief in voor belangrijke vogelgebieden in de Delta. Zo volgen we nauwgezet de plannen van overheden met grote invloed op de Delta-natuur. Indien nodig proberen we aanpassingen te bewerkstelligen. We hebben in 2016 samen met de Coalitie Wadden Natuurlijk onder meer een zienswijze ingediend op de vergunningaanvraag voor garnalenvisserij in de Natura 2000-gebieden Waddenzee, Noordzeekustzone, Voordelta, Vlake van de Raan, Ooster- en Westerschelde.

Ook hebben we in coalitieverband via lobby en overleggen de Rijksstructuurvisie Grevelingen Krammer Volkerak geprobeerd bij te stellen ten behoeve van natuur en vogels. Ons doel is dat deze wateren weer een beperkt getij krijgen als dat verantwoord kan. In 2017 krijgen deze werkzaamheden een vervolg. Onze kritische bemoeienis leidde er nu al toe, dat het Ministerie van Economische Zaken opdracht gaf tot een studie naar de effecten van getijsценario's op habitats en soorten in het gebied.

Daarnaast heeft de coalitie afspraken gemaakt over een nieuwe interne organisatiestructuur per 2017 om zo efficiënt mogelijk samen te werken, is de gezamenlijke visie geactualiseerd en is een aantrekkelijke publieksversie van onze speerpunten voor natuur in de Delta verspreid.

Op weg naar een rijk IJsselmeer

Dankzij de inzet van Vogelbescherming samen met Stichting het Blauwe Hart en Sportvisserij Nederland is in 2016 de visserijdruk in het IJsselmeergebied op schubvissen relatief laag gebleven (85 procent minder dan in het recente verleden). Afname van visserijdruk betekent een betere kans op herstel van visbestanden, meer voedsel voor vogels en minder bijvangst van duikende watervogels in visnetten. Verder is er niet op spiering gevist, een klein visje dat een zeer belangrijke voedselbron vormt voor jonge opgroeiende visdieren in het voorjaar, doortrekkende zwarte sterns in het najaar en voor overwinterende grote/middelste zaagbek, nonnetjes en futen. Om de afspraken te garanderen is een programmatisch handavingsplan opgesteld waarin controleurs, opsporingsambtenaren en vrijwilligers als WetlandWachten op het IJsselmeer streng toezien op dit akkoord. In 2016 heeft dit (helaas) weer tot vele processen-verbaal geleid. Samen met de provincies, betrokken ministeries en terreinbeherende organisaties werkt Vogelbescherming aan herstel van een rijk natuurlijk IJsselmeer. Vogelbescherming ondersteunt Natuurmonumenten en Rijkswaterstaat bij de realisatie van de Marker Wadden, een uniek nieuw vogelparadijs in het Markermeer waarvan de eerste delen in 2016 zijn gerealiseerd.

Noordzee

Vogelbescherming heeft zich jaren sterk gemaakt voor een betere bescherming van natuurgebieden in de Noordzee. Met succes! Drie belangrijke stukken Noordzee zijn in 2016 definitief aangewezen als beschermd natuurgebied. De Doggersbank, Klaverbank en het Fries

Front zijn ontzettend belangrijk voor de zeenatuur en zeevogels. De gebieden liggen op zo'n 80 tot 270 kilometer van Den Helder. Door de status van beschermd Natura 2000-gebied wordt schadelijke visvangst enigszins beperkt maar nog niet genoeg. De hoop is dat niet alleen vissen, maar ook zeevogels die van de vis afhankelijk zijn, zich daardoor weer wat kunnen herstellen. Veel soorten zeevogels, zoals de zeekoet, kampen met een gebrek aan vis. Dit was de reden dat Vogelbescherming zich, samen met Stichting De Noordzee en het Wereld Natuur Fonds, jarenlang sterk heeft gemaakt voor het aanwijzen van deze gebieden als wettelijk beschermde Natura 2000-gebieden.

Ondanks dit succes ziet Vogelbescherming nog tekortkomingen, want de bescherming van deze gebieden is nog lang niet waterdicht. De gebieden zijn maar voor een beperkt aantal soorten en habitattypes aangewezen. Het Friese Front is bijvoorbeeld alleen aangewezen voor de zeekoet, maar niet voor andere vogelsoorten die er ook van afhankelijk zijn, zoals alk, grote mantelmeeuw en grote jager.

Fout zout

Eind november kreeg Frisia Zout B.V. van de Raad van State groen licht voor zoutwinning onder de Waddenzee. Na 2,5 jaar juridisch verzet wees de Raad van State de laatste bezwaren van Vogelbescherming, Waddenvereniging en Natuurmonumenten tegen zoutwinning af. Frisia Zout B.V. heeft nu alle benodigde vergunningen om zout te winnen, met mogelijk grote nadelige gevolgen voor trekvogels.

Vogelbescherming, Waddenvereniging en Natuurmonumenten zijn teleurgesteld in de uitspraak van de Raad van State. Dat zoutwinning bodemdaling veroorzaakt, staat namelijk vast. De ruimte die ontstaat, zal naar verwachting worden opgevuld met zand en slib afkomstig uit de Noordzee. Het is onbekend wat dat met de samenstelling en het bodemleven van de wadplaten doet.

Frisia Zout B.V. zal waarschijnlijk in 2017 de eerste boring gaan voorbereiden. Het bedrijf is daarbij verplicht om de veranderingen van de wadbodem in de gaten te houden. Dankzij bezwaren van de natuurorganisaties is deze monitoring aangescherpt.

Grote karekiet

De grote karekiet maakt onderdeel uit van het Actieplan Bedreigde Vogels van Vogelbescherming. De soort staat op het punt van uitsterven in Nederland. Er is acuut actie nodig om dit te voorkomen. De Loosdrechtse Plassen is één van de laatste bolwerken waar de grote karekiet broedt. Maar ook hier staat de populatie zwaar onder druk. Reden genoeg om in 2015 te starten met een reddingsplan. Veel organisaties hebben meegeholpen zoals het Recreatieschap Midden-Nederland, Natuurmonumenten Vechtplassen, Waternet en particuliere eigenaren in Loosdrecht. Het project werd mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van de leden van Vogelbescherming en het Prins Bernard Cultuur Fonds. Door het gericht nemen van habitattherstelmaatregelen in de winter 2015/2016 was het afwachten wat het effect daarvan zou zijn op het aantal broedparen. De resultaten lijken voorzichtig positief. In tegenstelling tot de meeste andere plaatsen in Nederland zijn broedparen in de Loosdrechtse Plassen niet verder afgenomen.

Ook is in 2016 een aantal grote karekieten voorzien van een geolocator om erachter te komen waar de Nederlandse grote karekieten precies overwinteren en welke routes ze volgen. Daarom zijn zes volwassen mannen en één vrouwtje uit de Loosdrechtse Plassen uitgerust met zo'n geolocator. Als de grote karekieten in 2017 naar de Loosdrechtse Plassen terugkeren, worden ze opnieuw gevangen om de chip van de geolocator uit te lezen en de gegevens te analyseren. Een cruciaal jaar dus in dit onderzoek.

De eerste resultaten uit dit project zijn aanleiding om het reddingsplan uit te breiden naar het andere bolwerk in Nederland, de Noordelijke Randmeren (Drontermeer, Ketelmeer, Zwarte Meer, Vossemeer). Hiermee gaan Vogelbescherming en partners in 2017 aan de slag.

Roerdomp

De roerdomp is een van de elf soorten uit het Actieplan Bedreigde Vogels en krijgt daarom extra aandacht in ons beschermingswerk. Samen met Natuurmonumenten ziet Vogelbescherming kans om in de Wieden een stuk verdroogd rietland opnieuw in te richten om daarmee een impuls te geven aan het gebied voor (broedende) roerdompen. In 2016 kregen we het goede nieuws dat de Stichting Zabawas financieel wil bijdragen aan dit project. Ook Natuurmonumenten neemt een deel van de kosten voor zijn rekening. Het resterende bedrag komt uit donaties van leden van Vogelbescherming, waaronder een grote gift. Goed nieuws voor de roerdomp dus. We hopen dat de werkzaamheden nog vóór het broedseizoen van 2017 kunnen worden uitgevoerd.

Tapuit

Begin 2015 organiseerde Vogelbescherming een fondswerving onder haar leden voor de tapuit. Dat leverde zo'n € 100.000 op. Een deel van de opbrengst is direct tijdens het broedseizoen ingezet om nesten te beschermen in het Aekingerzand en de Noord-Hollandse duinen. In 2016 hebben we met dank aan twee stichtingen en met een deel van de opbrengst van de ledenfondswerving het werk kunnen voortzetten. Dit werpt zijn vruchten af. In beide gebieden lijkt de negatieve trend gestopt en vliegen veel meer jongen uit. De komende jaren wordt geïnvesteerd in het leefgebiedherstel voor de tapuit en probeert Vogelbescherming en haar partners het werk uit 2015 en 2016 een vervolg te geven. De tapuit is een van de vogels uit het Actieplan Bedreigde Vogels (zie paragraaf 7.4).

3.4.3 Netwerk WetlandWachten

De vrijwillige en zeer deskundige WetlandWachten van Vogelbescherming (zo'n 85 in getal) volgen ontwikkelingen in 'hun' gebied en rapporteren daar jaarlijks over. Acute bedreigingen signaleren ze meteen en gaan dan gelijk over tot actie. Vogelbescherming ondersteunt ze bij hun werkzaamheden. Een aantal voorbeelden uit 2016:

Winst voor knobbelzwanen in Flevoland

In de provincie Flevoland wist de Vogel- en Natuurwacht samen met de WetlandWacht het afschieten van knobbelzwanen in het kader van schadebestrijding tegen te houden. De Faunabeheereenheid had een ontheffing van de Flora- en Faunawet aangevraagd om knobbelzwanen te mogen afschieten. Uit gegevens van de vogelliefhebbers bleek echter dat de populatie niet enorm toenam en er ook geen aanzienlijke schade was (al helemaal niet op de plek waar ze wilden gaan afschieten). De Vogel- en Natuurwacht kreeg gelijk en de ontheffing voor afschot werd ingetrokken.

Aanpassing beheerplan de Wilck

Dankzij de gezamenlijke inzet van Vogelbescherming en de WetlandWachten van Natura 2000-gebied de Wilck is het beheerplan aangepast ten aanzien van jacht en schadebestrijding. Zowel Vogelbescherming als de betrokken vogelwerkgroep hadden een zienswijze ingediend op het ontwerp-beheerplan, omdat afschot tot op de grens van het Natura 2000-gebied vergunningvrij in het beheerplan werd toegestaan. In zo'n klein gebied levert dat natuurlijk verstoring op voor alle vogels die daar verblijven. Inmiddels is het definitieve beheerplan vastgesteld en zijn er dankzij onze inzet maatregelen genomen die verstoring door jacht, wildbeheer en schadebestrijding moeten voorkomen. Vogelwerkgroep Koudekerk / Hazerswoude e.o. monitort de effecten om te kijken of deze maatregelen werken of dat nog aanvullende maatregelen nodig zijn om verstoring van de betrokken soorten te voorkomen.

Vernieuwing jaarrapportage Wetlands

Behalve dat Vogelbescherming in 2016 WetlandWachten heeft bijgestaan in het behalen van beschermingssuccessen, heeft Vogelbescherming ook een interne verbetering gerealiseerd. Aanleiding daarvoor was de conclusie dat we mogelijk kansen misten in de communicatie en bij beleidsbeïnvloeding door de wijze waarop WetlandWachten over hun gebied rapporteren. In 2016

is er een nieuwe systematische rapportagesystematiek ontwikkeld. Met deze nieuwe werkwijze kan Vogelbescherming de zichtbaarheid én effectiviteit van het vrijwilligersnetwerk vergroten.

3.5 Natuurlijke kustontwikkeling en bescherming intergetijdengebieden

3.5.1 Knelpunten voor vogels in Waddenzee en Zuidwestelijke Delta zijn belangrijk afgenomen

3.5.1.1. Deelname aan samenwerkingsverbanden voor natuurlijker kustbeleid en -beheer

Deelname Coalitie Wadden Natuurlijk (CWN)

In 2016 werkte Vogelbescherming binnen de Coalitie Wadden Natuurlijk aan een 'goed beheer' van de Waddenzee. Onderdeel daarvan was het inzichtelijk maken van de gehele beheeropgave en de rol van de coalitiepartners en de Ministeries van Economische Zaken en Infrastructuur en Milieu.

Het programma Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen (zie 3.5.1.2 en 3.5.2) is door de partners als een belangrijk voorbeeld aangemerkt van goed beheer en het stimuleren van trots bij bewoners, politiek en publiek. Via dit programma kunnen de coalitiepartners nu ook laten zien dat goed beheer werkt. De noodzaak én het succes van de geleiding van Wadden-bezoekers door vrijwilligers in vogelrijke plekken is bijvoorbeeld veel duidelijker. Geniet van vogels, maar verstoor ze niet, is daarbij steeds de boodschap.

Via de werkgroep Visserij van de CWN werkt Vogelbescherming mee aan verduurzaming van de visserij en aan gesloten gebieden in de Waddenzee. De verwachting is dat ecologische effecten dan sneller zichtbaar worden en de handhaving eenvoudiger is.

De voor visserij gesloten gebieden in de Waddenzee hebben er mede voor gezorgd dat er in 2016 spectaculair veel mosselbanken aanwezig waren in de Waddenzee. Dit komt doordat de mosselbanken in de gesloten gebieden blijven liggen en ouder worden. Jonge mossels zijn uitgegroeid tot volwassen exemplaren die zich voortplanten. Ook op de droogvallende platen zijn in 2016 veel jonge mossels aangetroffen. Goed nieuws voor mosseletende vogels zoals eidereend en scholekster!

In 2016 is gewerkt aan de voorbereiding van het sluiten van gebieden voor visserij per 2018. Onze ambitie is dat in 2018 38 procent van de mosselbanken die permanent onder water liggen gesloten zijn voor visserij. Ook met garnalenvissers worden afspraken gemaakt over het verduurzamen van de visserij en het instellen van gesloten gebieden.

Deelname Programma naar een Rijke Waddenzee en het Wadden Sea Flyway Initiative

Het Programma naar een Rijke Waddenzee (PRW) werkt aan natuurherstel in de Waddenzee. Vele partijen zetten zich via PRW in voor de Wadden, zoals het Ministerie van Economische Zaken, Rijkswaterstaat, de Coalitie Wadden Natuurlijk, de drie Waddenprovincies en gebruikers van het Waddengebied. Vogelbescherming werkt binnen PRW aan een goede bescherming van vogelpopulaties in het Waddengebied en aan de samenwerking met andere gebieden langs de trekroute.

Het Wadden Sea Flyway Initiative (WSFI) is een internationaal samenwerkingsverband waarbij partijen betrokken zijn uit de drie Waddenzee-landen en uit andere plekken langs de Oost-Atlantische vogeltrekroute.

In 2016 is het onderzoek naar de gezondheid van trekvogelpopulaties langs de Oost-Atlantische vliegroute voortgezet. Doel van het onderzoek is inzicht te krijgen in trekvogelpopulaties langs de gehele trekroute. Dat maakt duidelijk wáár een vogelsoort het beste geholpen kan worden.

Begin 2016 vond een steekproeftelling plaats in de overwintergebieden langs de westkust van Afrika. Ook werden in 2016 voorbereidingen getroffen voor een tweede grote totaaltelling in januari 2017. De eerste telling van deze omvang waarbij 1.500 vogelaars in 30 landen tellen, vond plaats in 2014.

Het onderzoek in opdracht van WSFI is uitgevoerd door Sovon, in samenwerking met de Partners van BirdLife International en Wetlands International in Afrika en met financiële bijdragen van andere partijen zoals het Wereld Natuur Fonds. Vogelbescherming begeleidde de opdracht voor het WSFI, uit naam van het PRW.

De Waddenzee – zo bleek uit de telling in 2014 – is een zwakke schakel in de Oost-Atlantische trekroute. Hoe sterker de binding van de vogel met de Waddenzee, hoe slechter het met deze soort gaat. Dat het slecht gaat met het aantal wadvogels is niet nieuw. Wél nieuw is dat de Waddenzee ook internationaal gezien, binnen deze trekroute, zo slecht scoort. Het gaat dan bijvoorbeeld om rotgans en scholekster.

De telling in januari 2017 moet duidelijk maken hoe de vogels langs de trekroute ervoor staan en of onze Waddenzee zijn titel Werelderfgoed eer aan doet, of dat de Waddenzee nog steeds een probleem is voor veel van de Europese kusttrekvogels. In 2018 verschijnt het rapport van deze totaaltelling.

Vogelbescherming en het PRW willen deze simultaantelling in de toekomst vaker houden. Zo worden de cijfers steeds betrouwbaarder en kunnen we vogels effectiever beschermen. Deze aanpak wordt ondersteund door BirdLife International en Wetlands International.

Deelname Coalitie Delta Natuurlijk (CDN)

In de Zuidwestelijke Delta is in 2015 een aantal belangrijke plannen de revue gepasseerd. Het zijn plannen van diverse overheidslagen met grote invloed op de Delta-natuur én hoe natuurbescherming en -ontwikkeling er worden vormgegeven. Het gaat om het beheerplan Deltawateren, het beheerplan Voordelta en de rijksstructuurvisie Grevelingen Krammer Volkerak. Vogelbescherming heeft samen met de partners van de CDN deze plannen beoordeeld met als doel waar nodig aanpassingen te bewerkstelligen. Verder heeft de coalitie in 2015 de eigen werkwijze tegen het licht gehouden en de thema's waarop we samenwerken duidelijker vastgesteld. Ook is een start gemaakt met het updaten van de gezamenlijke visie.

3.5.1.2 Via voorbeeldprojecten stimuleren van de natuurlijke kustontwikkeling en bescherming intergetijdengebieden

Waddenzee: Het Programma Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen geeft vogels rust, broed- en voedselgebied

In 2016 is een aantal voorbeeldprojecten in de Waddenzee gereed gekomen. Het zijn projecten van het programma Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen en gericht op kwalitatieve en kwantitatieve verbetering van leefgebied voor vogels. Het programma is mogelijk gemaakt door onder meer het Waddenfonds. De eerste fase van Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen is eind 2016 afgerond. Enkele onderdelen, zoals Vogelsand, schuiven noodgedwongen door naar 2017 en later.

Om vanaf het begin zoveel als mogelijk inzicht te hebben in de effecten van de maatregelen op vogels en mensen, houden de betrokken organisaties steeds de vinger aan de pols. Dat gebeurt via de reguliere monitoringsinspanning in het Waddengebied, maar ook door aanvullend onderzoek naar broed- en nestsucces. Op termijn wordt zo duidelijk of er gunstige effecten op de vogelpopulaties optreden.

- **Holwerterwestpolder** (in beheer bij It Fryske Gea): is door inrichtingsmaatregelen al in 2015 verbeterd als broedplek voor de scholekster en als hoogwatervluchtplaats voor steltlopers. Het aantal broedparen van scholeksters, visdieven, bergeenden en kluten nam in 2016 meteen fors toe. Eind 2016 is er een vogelkijkplek ingericht en geopend. Dit betreft een parkeerplaats, stenen bankje en een informatiebord. De plek heeft een mooi uitzicht over de kwelder en de Waddenzee.

- **Bantpolder** (in beheer bij Natuurmonumenten): er is een veilige broedgelegenheid en hoogwatervluchtplaats gecreëerd door vernatting, het beperkt toestaan van verzilting en waterpeilbeheer.
- **Punt van Reide** (in beheer bij Het Groninger Landschap): er is een eiland aangelegd in het gebied, vrij van predatie door vossen, wat de omstandigheden voor broedvogels aanzienlijk verbetert en waarvan Rode Lijst-soorten als kluut, tureluur, bontbekplevier, noordse stern en visdief profiteren. Op de Waddendijk, met zicht op de monding van de Eems, Dollard en Punt van Reide, is een observatiepunt ingericht.
- **Klutenplas** (in beheer bij Het Groninger Landschap): deze plas is flink vergroot en tevens brakker gemaakt, zodat de begroeiing wordt geremd, waardoor het broed- en foerageergebied van vooral kluten toeneemt. Vooral jonge kluten profiteren daarvan, omdat ze nu het voedsel dicht bij de nestlocatie kunnen vinden.
- In 2015 is het morfologisch onderzoek afgerond naar de beste mogelijkheid voor een broedeiland bij Den Oever, **Vogelsand**. In 2016 is duidelijk geworden dat de aanleg pas kan starten als Rijkswaterstaat het noodzakelijke onderhoud aan de leidam heeft afgerond (gepland voor 2020). Het is de bedoeling om Vogelsand tegen deze leidam aan te leggen. De aanleg van een Waddenbelevingspunt in de haven van Den Oever met zicht op Vogelsand wordt in 2017 vormgegeven, samen met de gemeente Hollands Kroon en Staatsbosbeheer.
- **Balgzandpolder** (in beheer bij Landschap Noord-Holland): naast de Balgzandpolder is een grondpredatorvrije broedrots aangelegd. In 2017 wordt hier een uitzichtpunt gerealiseerd. In de Balgzandpolder is een natuurlijke oever aangelegd en is de waterhuishouding aangepast op wad- en weidevogels.

Delta: Droomfondsproject Haringvliet

Sinds 2015 werkt een coalitie van zes natuurorganisaties (Wereld Natuur Fonds, Vogelbescherming, Natuurmonumenten, ARK Natuurontwikkeling, Sportvisserij Nederland en Staatsbosbeheer) aan het project Haringvliet: naar een dynamische Delta.

Een financiële bijdrage van € 13,5 miljoen uit het Droomfonds van de Nationale Postcode Loterij biedt de mogelijkheid het Haringvliet een impuls te geven. Met gerichte maatregelen voor herstel van de deltanatuur en ontwikkeling van natuurbeleving, in lijn met Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen, sorteren de natuurorganisaties voor op de opening van de Haringvlietssluisen in 2018. Het Haringvliet wordt zo weer een internationaal knooppunt voor trekvogels en -vissen. Hiervan profiteren visarend, zeearend, talloze steltlopers en andere trekvogels.

Vogelbescherming en de andere organisaties zorgen er ook voor dat mensen de (nieuwe) natuur beter kunnen beleven. Bezoekers in het gebied kunnen het draagvlak voor bestaande voorzieningen in de regio verbeteren. We hopen dat het besef dat passende natuurrecreatie bijdraagt aan een economisch perspectief, ook leidt tot meer draagvlak voor natuur.

Er zijn zes deelprojecten: natuurontwikkeling, ontwikkeling duurzame recreatie, herintroductie steur, herintroductie schelpdierbanken, duurzame visserij en monitoring van vogel- en vispopulaties. Vogelbescherming is trekker van het deelproject Recreatie en verantwoordelijk voor de ontwikkeling van een vogelobservatorium 'nieuwe stijl', dat vogels kijkt onder de aandacht van een breed publiek moet brengen. Vogelbescherming adviseert verder over vogelecologie in de andere deelprojecten en heeft ook de verantwoordelijkheid voor de inventarisatie van vogelwaarden in het Haringvliet.

Intussen hebben de projectpartners met de Landschapstafel Haringvliet, een samenwerking tussen Droomfondsproject, gemeenten, recreatieschap en Havenbedrijf Rotterdam, circa € 5 miljoen aan benodigde cofinanciering van de provincie Zuid-Holland aangetrokken. Een andere succes is de verbeterde bereikbaarheid van het Haringvliet met de Waterbus en de start van nieuwe schelpdierbanken in de voordelta. Om het Haringvliet als natuurparel op de kaart te zetten hebben we samen met Nationaal Park Biesbosch meegedaan aan de verkiezing van het mooiste natuurgebied van Nederland. We hebben als Nationaal Park NL Delta de juryprijs in de wacht gesleept. Ook is de rapportage Vogels van het Haringvliet opgeleverd. Het rapport bevat een historisch overzicht en ontwikkelingen van broed- en wintervogels vanaf afsluiting van het

Haringvliet tot heden. Op basis hiervan is aan Sovon opdracht gegeven voor het opstellen van een monitoringsconcept en -plan voor de periode vanaf de opening van de sluizen. Verder wordt gewerkt aan een kwalitatieve prognose voor de ontwikkelingen van de vogelstand vanaf 2018. Daarnaast is de grondaankoop rondom de Zuiderdieppolders afgerond. Ruim 70 hectare landbouwgrond wordt daarmee definitief omgezet in getijdennatuur. Een geweldig resultaat na jaren lobby en overleg!

Themadag Strandbroeders

In 2016 organiseerde Vogelbescherming de Themadag Strandbroeders, met nadruk op strandplevier, bontbekplevier en dwergstern. Vogelbescherming brengt beheerders, wetenschappers, vrijwilligers en beleidsmedewerkers bij elkaar om kennis uit te wisselen en mogelijkheden tot bescherming onder de aandacht te brengen. Zie 7.4.1.

3.5.2 Het programma Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen inspireert bezoekers en professionals

3.5.2.1 Natuurgerichte recreatie en beleving Waddenzee

Het programma Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen kenmerkt zich door een aanpak waarvan zowel de waddennatuur als de mens profiteert.

Communicatieprojecten gericht op alle bezoekers van de Wadden

- Voor alle Waddeneilanden en de vastelandskust zijn laagdrempelige vogelkijkaarten ontwikkeld en verspreid op strategische plekken zoals bezoekerscentra, VVV-kantoren en horeca. De kaarten zijn uiterst populair en steeds meer ondernemers helpen mee met de verspreiding ervan. Waddenbezoekers krijgen op deze kaarten ook informatie over het beschermingsprogramma Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen. In 2016 werd de grens van 1 miljoen verspreide kaarten bereikt!
- De succesvolle app Wadvogels is in 2016 helemaal vernieuwd en geschikt gemaakt voor tablet. De app is inmiddels meer dan 75.000 keer gedownload. De meest voorkomende vogels van het gebied met hun geluid zijn opgenomen. Ook kan de gebruiker speciale vogelgebieden vinden en is de getijdetabel opgenomen, om op het juiste moment op de goede plek te zijn.
- De website www.beleefdewaddennatuur.nl is in april 2015 succesvol gelanceerd en in 2016 succesvol doorontwikkeld. Daardoor is het aantal bezoekers aan de website opgelopen naar 10.000 per maand. Hiermee bestaat er nu een centrale online plek voor recreanten waar het natuurschoon van de Wadden wordt gepromoot. De website bevat een interactieve kaart met actuele waarnemingen van vogels en zeehonden, natuurroutes, een kalender vol activiteiten, een overzicht van de mooiste natuurplekken, vogelkijktips en informatie over hoe we de waddennatuur kunnen behouden. Sinds de lancering is de website ruim 160.000 keer bezocht.
- In het tijdschrift Vogels, oplage 145.000, is meerdere keren met kleine berichten en langere verhalen aandacht besteed aan Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen, alsook in de nieuwsbrief (oplage 160.000).
- Op Texel, Vlieland, Terschelling en langs de Waddenkust van Noord-Holland zijn inmiddels verrekijker-uitleenpunten ingericht voor beginnende vogelaars. Verder is er een kant-en-klaar pakket ontwikkeld waarmee ondernemers ook voor een lage prijs een verrekijker-uitleenpunt kunnen worden.
- Op de nieuwe duurzame veerboot naar Texel van TESO zijn op alle niveaus vogelinformatieborden aangebracht die verwijzen naar Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen en aan boord draait op de informatieschermen het filmpje over strandbroeders.
- Op de veerboten van Doeksen heeft ook in 2016 onze animatiefilm over strandbroeders gedraaid. Ook werd een dia van de Wadvogelapp en de website getoond.
- Bij alle projecten van Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen zijn in 2016 informatieborden geplaatst of zijn die in de maak en worden begin 2017 geplaatst. Deze borden geven informatie over het leefgebied, welke vogels je er kunt zien en welke maatregelen er voor

vogels zijn genomen. Op alle borden wordt doorverwezen naar de wadvogel-app en www.beleefdewaddennatuur.nl.

- Op Vlieland is in 2016 in de Kroon's Polders een nieuwe vogelkijkhut geplaatst die in november officieel werd geopend. De hut is ingericht met panelen van Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen, met informatie over het gebied, de vogeltrekroutes en de verschillende soorten wadvogels. Er werden tevens twee schelpeneilandjes voor sterns aangelegd. Hierdoor kunnen bezoekers van de Kroonpolders de vogels van veel dichterbij aanschouwen en worden de vogels minder verstoord.
- Op Terschelling is er in het kader van PolderPracht volop aandacht besteed aan de weidevogels in de Terschellinger Polder. Zie daarvoor 2.4.7.

Vogelbescherming heeft in 2015 en 2016 effectmetingen uitgevoerd naar de uitgebrachte communicatiemiddelen. Dat heeft waardevolle inzichten gegeven in onze kennis van wat mensen weten van het Waddengebied, van vogels, of ze zich bewust zijn van de huidige problematiek en wat ze vinden van de communicatiemiddelen. Die ervaringen zijn de basis voor huidige en toekomstige communicatiemiddelen.

Geleidingsprojecten gericht op recreanten op de wadplaten

In samenwerking met de terreinbeheerders zijn plannen gemaakt en geëvalueerd voor langjarige samenwerking rondom het thema 'gastheerschap' in het Waddengebied. Op de zandplaten Razende Bol, Richel, Boschplaat en Engelsmanplaat zijn de recreanten geïnformeerd over waar en hoe je van vogels kunt genieten zonder ze te storen.

Voor de Razende Bol is een brochure uitgegeven die uitgedeeld wordt aan strandvaarders en botenbezitters. Ook is de handhaving strakker geregeld.

Op Richel is een nieuwe, mobiele, wadwachtpost geplaatst, waarin zowel vrijwilligers van Natuurmonumenten als onderzoekers van het NIOZ een plek hebben.

Op Engelsmanplaat is door Staatsbosbeheer een schitterende nieuwe wadwachtpost geplaatst. Vanaf deze locatie wordt er gewaakt over broedende vogels op een nabijgelegen plaat. Het oude onderkomen van de vrijwillige vogelwachters was dringend aan vervanging toe. Directeur Fred Wouters van Vogelbescherming heeft de openingshandeling verricht, wat zeer gewaardeerd werd door Staatsbosbeheer.

3.5.2.2 Voorbereiding tweede fase en uitbreiding concept Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen

In 2015 heeft Vogelbescherming – samen met de partners van de Coalitie Wadden Natuurlijk en de Duitse BirdLife partner NABU – een vervolgprogramma samengesteld voor Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen. Het resultaat was een plan met nieuwe ambities voor broed-, foerageer- en rustgelegenheid op Texel, Vlieland, Terschelling en Ameland en in Niedersachsen. De natuurmaatregelen gaan samen met nieuwe mogelijkheden voor beleving van vogels en Waddennatuur, maar ook met educatie, voorlichting, onderzoek en kennisuitwisseling met andere gebieden langs de trekroute van 'onze' wadvogels.

Voor het ambitieuze projectvoorstel zochten Vogelbescherming en partners in 2016 naar financiering bij het subsidieprogramma LIFE Biodiversiteit van de Europese Unie. Helaas wees de EU de subsidieaanvraag af. NABU en Vogelbescherming zetten hun zoektocht naar financiering voort en blijven samenwerken aan een goede bescherming van het Waddengebied.

Het programma Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen wordt ook buiten het Waddengebied goed ontvangen. Dat blijkt uit het verzoek van de Provincie Zeeland om het concept – natuurherstel in combinatie met verantwoorde genietmogelijkheden – in te voeren in de Delta. De financiering hiervoor kwam via het LIFE IP-project, dat Vogelbescherming samen met de Nederlandse overheid en andere natuurorganisaties indiende bij de EU. Vanaf 2017 wordt dit project uitgevoerd.

Ook het Haringvliet-project in Zuid-Holland heeft geprofiteerd van het gedachtegoed van Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen, zie 3.5.1.2.

4 Meer natuur in de stad

4.1 Huidige situatie en context

Vogelbescherming werkt hard aan een beter leefbare stad voor vogels en mensen. Voor sommige vogelsoorten, zoals de gierzwaluw, is de bebouwde kom het belangrijkste leefgebied. Iedereen kan hieraan meehelpen door in de eigen tuin of op het eigen balkon een bijdrage te leveren aan een vogelvriendelijke stad. Vogels gelden daarbij als een graadmeter voor de kwaliteit van de leefomgeving. Gaat het goed met de vogels in een stad, dan gaat het goed met het groen in de stedelijke omgeving. Dat werkt ook weer omgekeerd: mensen die in een groene omgeving wonen, voelen zich niet alleen gezonder, uit onderzoek blijkt dat ze dat ook daadwerkelijk zijn. Helaas gaat het niet altijd goed om vogels in de stad. Veel gebouwen zijn te netjes afgewerkt om nog een nestplek te vinden. Het beschermingsprogramma voor stadsvogels van Vogelbescherming bestond in 2016 tien jaar. Nadat in 2004 de huismus op de Rode Lijst verscheen, kwam Vogelbescherming in 2005 met het Actieplan Huismus, gevolgd door het Actieplan Stadsvogels in 2006. Mede als gevolg daarvan hebben vogels in steden en dorpen zich in een toenemende belangstelling mogen verheugen.

4.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming

- Onderzoeksprogramma's ondervangen kennishiaten over stadsvogels.
- Nestgelegenheid bieden is de standaard bij nieuwbouw en renovatie.
- Vogelbescherming heeft een goed functionerend netwerk van vrijwillige Stadsvogeladviseurs en Tuinvogelconsulenten.
- Samenwerking met gemeenten en bedrijven is versterkt. Beschermingsmaatregelen voor vogels zijn opgenomen in standaardprocedures voor duurzaamheid.
- Binnen BirdLife International krijgen stadsvogels een prominente rol.
- Opzetten van een langlopend *citizen science* jaarrondtelproject voor stadsnatuur, dat leidt tot betere bescherming van natuur in de stad.

4.3 Speerpunten 2016

- Meten van vogelpopulaties en delen van kennis uitbouwen.
- Samenwerken met gemeenten en bedrijven.
- Netwerk Stadsvogeladviseurs en Tuinvogelconsulenten ondersteunen.

4.4 Meten van vogelpopulaties en delen van kennis uitbouwen

Onderzoek Meetnet Urbane Soorten (MUS)

De gegevens die zijn verzameld tijdens tien jaar MUS – een project van Sovon Vogelonderzoek, mede mogelijk gemaakt door Vogelbescherming – vormden de basis voor de Vogelbalans 2016 met als thema stadsvogels. Daaruit kwamen verontrustende uitkomsten. In verhouding met alle Nederlandse vogels valt op dat in het stedelijk gebied meer vogels achteruitgaan dan vooruitgaan. Terwijl voor sommige soorten de bebouwde kom juist een belangrijk, zo niet hét belangrijkste leefgebied is. De achtergronden van de ontwikkelingen zijn lang niet altijd bekend, onderzoek naar vogels in de stad raakte pas recent in zwang. Vogels die broeden in bomen en struiken laten de meeste achteruitgang zien. De verstening van tuinen en het rigide beheer van stedelijk groen moeten hier een belangrijke negatieve rol bij spelen. Bij de huizenbroeders gaan evenveel soorten achteruit (bijvoorbeeld gierzwaluw) als vooruit (bijvoorbeeld kauw). De achteruitgang van de huismus is voorbij, er is zelfs sprake van een lichte toename. Maar er is nog geen sprake van herstel en er zijn veel regionale verschillen.

Er is in 2016 gestart met de ontwikkeling van een nieuwe herkennings- en telcursus voor (potentiële) deelnemers aan MUS. MUS is een laagdrempelige methode die nieuwe tellers kennis

kan laten maken met vogelinventarisatie. Iedereen die de vogelsoorten in zijn eigen omgeving kent op zicht en geluid, kan meedoen.

Jaarrond Tuintelling uitbouwen

Vogelbescherming is met zes andere natuurorganisaties initiatiefnemer van de Jaarrond Tuintelling, een citizen science-project. Behalve dat we via deze tuintellers veel meer gegevens krijgen over biodiversiteit in een stedelijke omgeving, nodigt de tuintelling ook uit om de eigen omgeving natuurvriendelijker in te richten of te onderhouden. Eind 2016 stonden er 7.500 mensen geregistreerd. Ruim 3.000 daarvan zijn echt actieve tellers. Een nieuwe mijlpaal bereikten we in november 2016: de 100.000ste telling werd ingevoerd. De deelnemende partners zijn het afgelopen jaar nieuwe samenwerkingen aangegaan met onder andere Vivara en de Dierenbescherming om het aantal tellers verder te kunnen vergroten. Intussen zijn er 224 soorten vogels in Nederlandse tuinen geteld. De totale oppervlakte van de getelde tuinen bedraagt 10.700 hectare.

De site www.tuintelling.nl wordt steeds verbeterd op basis van feedback en onderzoek. Zo is er een tijdlijn gelanceerd, voor het onderling delen van kennis, ervaringen en enthousiasme van tuintellers. Afgelopen jaar waren er al meer dan 42.500 posts en bijna 70.000 likes. Om tellers te activeren, hebben we een systeem van badges geïntroduceerd. Veel tellen, betekent dat je meer badges op je profiel kan plaatsen.

Het project Tuinreservaten van VARA's Vroege Vogels is opgenomen in de Jaarrond Tuintelling. Begin 2017 wordt dat 'officieel' gepresenteerd. Oogmerk voor ons is om de tellers en belangstellenden te stimuleren hun tuinen (nog) natuurvriendelijker in te richten.

Afronding Jaar van de Spreeuw

2014 werd door Sovon en Vogelbescherming uitgeroepen tot Jaar van de Spreeuw, omdat het met deze bekende vogel helemaal niet goed gaat in Nederland. Een van de citizen science-projecten in het kader van het Jaar van de Spreeuw kreeg in 2015 een vervolg. Het ging om de honderd nestkasten met camera's die over Nederland waren verspreid. Het volgen van de nesten leverde zoveel extra kennis dat er ook in 2016 mee is doorgegaan. Ongeveer de helft van de 100 camerakasten was het afgelopen broedseizoen in gebruik door spreeuwen. Over de uitkomsten van het onderzoek zijn artikelen gepubliceerd in de tijdschriften Limosa en Ardea. Dit alles biedt goede aanknopingspunten om de oorzaken van de achteruitgang van de spreeuw in Nederland beter te kunnen bestrijden.

Het Jaar van de Spreeuw kreeg nog een staartje met de samenwerking die Vogelbescherming aanging met de KNVB. De voetbalbond trad daarmee in de voetsporen van de NGF (de golffederatie). In 2016 riep de KNVB haar leden op om nestkasten voor spreeuwen op te hangen rondom voetbalvelden. Spreeuwen helpen de terreinknechten met het onderhoud van de grasmat door de larven op te eten die het veld beschadigen. De bond gaf zelf het goede voorbeeld en hing een aantal nestkasten op rondom het hoofdkantoor in Zeist. Clubs kregen korting in onze webshop als zij bij Vogelbescherming spreeuwenkasten aanschaffen.

Kennisoverzicht huiswaluwbescherming

In het voorjaar van 2016 heeft Vogelbescherming een rapport uitgebracht met tips voor de bescherming van de huiswaluw (auteur: Martine Dubois). De kennis die hierin is opgenomen is verzameld tijdens een aantal symposia en interviews met deskundigen. Voor de huiswaluw is geen aparte soortwerkgroep actief, daarom hebben wij dit initiatief genomen.

4.5 Samenwerken met gemeenten en bedrijven

4.5.1 Samenwerking met gemeenten

Tilburg

Nu de crisis voorbij lijkt, wordt er weer volop gebouwd en gerenoveerd in Nederland. Dat vraagt om oplettendheid, maar schept ook kansen om het vogelvriendelijk bouwen onder de aandacht te brengen. De nieuwe Wet natuurbescherming leent zich goed voor dergelijke proactieve bescherming. Vogelbescherming wil met concrete voorbeelden laten zien dat deze beschermingsmaatregelen ook gemakkelijk en goedkoop zijn te realiseren. In samenwerking met de Zoogdiervereniging en de gemeente startte in 2016 een project in Tilburg. Het doel is om bouwbedrijven, architecten, woningcorporaties en projectontwikkelaars in Tilburg vogel- en vleermuisvriendelijk te laten bouwen en renoveren. Hierdoor wordt daadwerkelijk een grote hoeveelheid aan nieuwe nestgelegenheden geboden voor huismus, gierzwaluw en vleermuizen. De lokale Stadsvogeladviseur Tom Brekelmans is hier ook nauw bij betrokken.

Amersfoort

In 2016 is ook gewerkt aan een brochure over hoe particulieren bij nieuwbouw of grote verbouwingen rekening kunnen houden met vogels en vleermuizen. Dit heeft Vogelbescherming gedaan met de Zoogdiervereniging en de gemeente Amersfoort. In 2017 gaan we de brochure verspreiden en de kennis over deze manier van natuurinclusief bouwen overbrengen tijdens beurzen en dergelijke.

Operatie Steenbreek

In een groeiend aantal gemeentes wordt gewerkt aan de Operatie Steenbreek. Het doel is om tuinen groener te maken en daarmee de opvang van water te verbeteren en de biodiversiteit te vergroten. In het afgelopen jaar is Vogelbescherming kennispartner geworden van Operatie Steenbreek. Vooral via onze stedelijke vrijwilligers kan Vogelbescherming de aandacht voor tuinvogels promoten.

Amsterdam

In Amsterdam verzorgde Vogelbescherming een workshop over vogelvriendelijke schoolpleinen. De gemeente stelde € 1 miljoen beschikbaar voor dergelijke groene schoolpleinen.

4.5.2 Samenwerking met bedrijven

De Stroomversnelling

In 2015 ging het project De Stroomversnelling van start in Nederland. Het houdt in dat 111.000 woningen worden gerenoveerd. Alle woningen krijgen meerdere kunstmatige nestplaatsen voor gierzwaluw en huismus, ook waar geen vogels zijn aangetroffen. Vogelbescherming is geen deelnemer van De Stroomversnelling, maar was er net als in 2016 samen met de Zoogdiervereniging bij betrokken voor advies. De eerste pilots van dit project gaven helaas nog niet de gewenste uitkomst. Bij te veel woningen werden niet standaard nestplaatsen aangebracht. Vogelbescherming houdt de vinger aan de pols.

Tuinbranche Nederland

In 2016 voerde Vogelbescherming overleg met Tuinbranche Nederland, de koepelorganisatie van tuincentra. Gezamenlijk willen we zorgen voor meer aandacht voor vogelvriendelijk tuinieren in de tuincentra, in het kader van De Levende Tuin. Dit doen we door met een stand aanwezig te zijn in de tuincentra, maar ook door personeel te trainen. Er is gekozen voor een drietal jaarlijks terugkerende campagnemomenten rondom nestkasten, voeren en tuininrichting.

Groen vogeldak

Vogelbescherming heeft samen met Sempergreen en Vivara Pro het 'groene vogeldak' ontwikkeld. In stedelijke gebieden is vaak weinig ruimte voor groen. Een ideale oplossing is groen op het dak. Als deze ruimte goed wordt ingericht, heeft dat veel voordelen voor vogels. Begroeide daken kunnen vogels voedsel bieden, nestgelegenheid en een veilig toevluchtsoord door het ontbreken van bepaalde roofdieren en verkeer. Een groen dak is niet alleen goed voor vogels, het biedt ook vele voordelen voor steden en voor bewoners, zoals waterberging, warmteregulering, geluidsisolatie en luchtzuivering en het is ook nog eens mooi om op uit te kijken. Na de ontwikkelperiode in 2016 komt het groene vogeldak januari 2017 op de markt. Stel je voor: al die verschillende gebouwen met een begroeid dak, die samen een archipel van groene eilandjes vormen boven op de stad!

4.6 Netwerk Stadsvogeladviseurs en Tuinvogelconsulenten ondersteunen

4.6.1 Stadsvogeladviseurs

Verspreid over heel Nederland waren in 2016 vijftig vrijwillige Stadsvogeladviseurs actief. Zij enthousiasmeerden, informeerden en adviseerden verschillende partijen in de stad over hoe vogels te beschermen. In 2016 werden verschillende bijeenkomsten georganiseerd voor de Stadsvogeladviseurs (soms samen met de Tuinvogelconsulenten), zowel om het netwerk te versterken, als om hen te informeren over zaken die in de stadse natuurbescherming spelen.

Mooie resultaten werden onder andere geboekt in Leeuwarden, waar de Stadsvogeladviseur door de gemeente gevraagd is om een vogelbeleidsplan te schrijven, als onderdeel van het gemeentelijke groenbeleidsplan; een instrument voor de uitvoering van de Wet natuurbescherming bij o.a. de uitbreidingen van de stad. In Zwolle is de Stadsvogeladviseur betrokken bij een project om een groot industrieterrein vogel- en natuurvriendelijker in te richten, samen met de aldaar gevestigde bedrijven, gemeente en provincie. Dit heeft geleid tot een groene visie op het gebied en veel enthousiasme bij de ondernemers. Een eerste project – de aanleg (en latere uitbreiding) van een oeverwaluwand, met daarbij een informatiebord – is inmiddels afgerond.

4.6.2 Tuinvogelconsulenten

Al acht jaar heeft Vogelbescherming een netwerk van Tuinvogelconsulenten. Zij helpen bij het vogelvriendelijk maken van tuinen. Het aantal Tuinvogelconsulenten schommelde in 2016 rond de 100. In totaal zijn er 95 tuinadviezen uitgebracht. Dit aantal willen we verhogen, daarvoor zijn in 2016 verschillende acties ingezet. Zo is er nieuw promotiemateriaal gemaakt, zijn er meerdere nieuwsberichten geplaatst op de site en zijn artikelen geschreven in gespecialiseerde tijdschriften. De Tuinvogelconsulenten geven ook lezingen en in 2016 hebben we actief meer samenwerking gezocht met tuincentra. Daarnaast benaderen Tuinvogelconsulenten regelmatig de (lokale/regionale) pers, wat resulteert in aandacht voor vogels beschermen in de eigen omgeving.

5 Grenzeloze natuurbescherming

5.1 Huidige situatie en context

Vogels zijn grenzeloos. Het grootste deel van de Nederlandse broedvogels is maar enkele maanden per jaar in Nederland. Zodra het broedseizoen erop zit, vertrekken ze naar het zuiden. Ook de broedvogels uit het noorden komen naar Nederland. Deels om hier te overwinteren, maar voor vele vogels is Nederland slechts een tussenstop op hun reis naar de Afrikaanse zon. Trekvogels overleven alleen als de *hele* trekroute veilig is. Dat is nog (lang) niet het geval. Om die reden kijkt Vogelbescherming ook nadrukkelijk over de grenzen. Samen met BirdLife Partners langs de Oost-Atlantische trekroute (waarbinnen de Waddenzee essentieel voor vogels is) werkt Vogelbescherming aan de bescherming van trekvogels. Behalve voor trekvogels spant Vogelbescherming zich ook in voor goede natuurbescherming in Indonesië en het Caribische gebied. Verder werken we aan een wereldwijd programma voor stadsvogels. In alles wat Vogelbescherming doet, gaat het om een leefbare wereld voor vogels én voor mensen.

5.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming

- BirdLife International wordt een steeds sterkere organisatie die wereldwijd opkomt voor vogels en natuur.
- Dankzij steun van Vogelbescherming ontwikkelen BirdLife Partners in Marokko, Burkina Faso, de Dutch Caribbean en Indonesië zich tot krachtige zelfstandige natuurbeschermingsorganisaties.
- Nauwe samenwerking van BirdLife Partners en andere organisaties in de Oost-Atlantische trekroute zorgt ervoor dat trekvogels en hun leefgebieden goed worden beschermd.
- Vogelbescherming is een drijvende kracht achter het internationale BirdLife-programma voor stadsvogels (i.o.) voor natuurbescherming en draagvlak.

5.3 Speerpunten en activiteiten 2016

Bescherming van trekvogels

- Actieve bijdrage aan het trekvogelprogramma van BirdLife International.
- Zuid-Europa en Noord-Afrika: herstel zoutpannen voor trekvogels.
- Sahel-regio: natuurinclusief landgebruik, projecten en lobby.
- Deelname aan de Migratory Landbird Study Group
- Steltloperonderzoek leerstoel Theunis Piersma.

Ondersteuning van BirdLife Partners

- West-Afrika: Coastal Migratory Birds 2-project: versterking van partners in West-Afrika, vooral in Mauritanië, Senegal en Guinee-Bissau.
- NATURAMA in Burkina Faso.
- Burung Indonesia.
- DCNA (Dutch Caribbean Nature Alliance).
- GREPOM in Marokko.
- Verbeteren van het Partner Support Programme van BirdLife.

Stadsvogels international

- Vogelbescherming werkt mee aan het internationale BirdLife-programma voor stadsvogels (i.o.) via de BirdLife International Group on Urban Birds (BIG UB).

Bijdragen aan het bestuur van BirdLife International

5.4 Bescherming van trekvogels

5.4.1 Actieve bijdrage aan het trekvogelprogramma van BirdLife International

Vogelbescherming speelt een belangrijke rol bij de ontwikkeling van het Global Flyways Programme van BirdLife International. Via deelname aan de begeleidingscommissie stelt Vogelbescherming kennis en ervaring beschikbaar bij het beschermen van trekvogels. Daarnaast trekt Vogelbescherming samen met de Engelse BirdLife Partner RSPB, AAO uit Tunesië, GWS uit Ghana en BirdLife Zuid-Afrika, de ontwikkeling van een ambitieus programma voor de bescherming van trekvogels, die gebruik maken van de Oost-Atlantische trekroute, waarvan ook Nederland deel uitmaakt. Onder de noemer van het East Atlantic Flyway Initiative (EAFI) wordt de samenwerking en afstemming gestimuleerd tussen natuurbeschermers en beschermingsactiviteiten langs de trekroute.

In 2016 lukte het ons om 31 partners van Noorwegen tot Zuid-Afrika hierover enthousiast te maken om met ons nauwer te gaan samenwerken om de trekvogels langs de hele trekroute te beschermen.

5.4.2 Zuid-Europa en Noord-Afrika: herstel zoutpannen voor trekvogels

Nederlandse trekvogels zijn tijdens hun reis naar het zuiden afhankelijk van plaatsen waar ze kunnen rusten en eten. Zoutpannen in Zuidwest-Europa en Noord-Afrika zijn van die rustplaatsen voor soorten als kluut, lepelaar en rosse grutto. Zoutpannen zijn aangelegde waterbekkens waar zeewater in wordt geleid. Door de warmte van de zon verdampt het water, waarna het achtergebleven zout wordt gewonnen. Op veel plaatsen worden zoutpannen bedreigd: de productie van zout is niet meer winstgevend, waardoor in onbruik geraakte pannen dichtgroeien met planten en struiken. Onwetende toeristen of lokale recreanten verstoren vogels en op sommige plekken dreigen jacht, stroperij en het rapen van eieren de vogelstand ernstig aan te tasten. Vogelbescherming is twee jaar geleden een project gestart met BirdLife Partners in Spanje, Portugal, Marokko, Frankrijk en Tunesië. Leden hebben ruimhartig bijgedragen aan dit project. Doel is de zoutpannen te behouden voor vogels en mensen door herstelmaatregelen en duurzaam economisch gebruik.

In 2016 zijn na een regionale workshop per land werkplannen ontwikkeld en gestart. Een projectbrochure in drie talen, lokale workshops en gesprekken vergrootten de betrokkenheid van lokale bevolking, universiteiten, overheid en bedrijfsleven. Om alle plannen uit te voeren, is in 2017 aanvullende fondswerving nodig.

5.4.3 Sahel-regio: natuurinclusief landgebruik, projecten en lobby

2015 was het laatste jaar van het omvangrijke Living on the Edge-project in de Sahel, gefinancierd door de Nationale Postcode Loterij en met bijdragen van leden van Vogelbescherming. In 2016 hebben we voortgebouwd op de successen van Living on the Edge.

In Lac Higa, een Living on the Edge-site in Burkina Faso, kon NATURAMA met financiering van de Turing Foundation doorgaan. Daar staken we in 2016 'de schop in de grond' voor herstel van gedegradeerd land en het verbeteren van landbouwmethoden. Verder konden partners zo een vervolg geven aan het opstellen van een landgebruiksplan. Daarmee zijn de behaalde resultaten rondom duurzaam landgebruik en natuurbescherming nu verankerd in officiële afspraken tussen de overheid en de lokale gemeenschappen.

In Mauritanië heeft Vogelbescherming in 2016 een nieuw project ontwikkeld met BirdLife Partner Nature Mauritanië in Lac de Mâl, mede gefinancierd door de leden van Vogelbescherming, The Giving Circle of Amsterdam en de ASN Foundation. Hier strijden de vogelbeschermers samen met de bevolking tegen de verwoestijning en worden afspraken voor duurzaam landgebruik ook weer vastgelegd in een landgebruiksplan.

Naast deze projecten is er impact nodig op landschapsschaal om trekkende landvogels als de zomertortel en gekraagde roodstaart te beschermen. BirdLife kan het niet alleen. Daarom werkt Vogelbescherming met de West-Afrikaanse Partners aan het beïnvloeden van initiatieven voor

vergroening en landschapsherstel, zoals die van verschillende overheden en bijvoorbeeld het Great Green Wall-project. Ons primaire doel daarbij is dat er bij deze initiatieven boomsoorten worden geplant die goed zijn voor vogels.

Met BirdLife Africa bracht Vogelbescherming deze lobby in de praktijk tijdens een workshop in Nigeria. Daar waren we bijeen met nationale overheden uit West-Afrika, vertegenwoordigers van duurzaamheidsverdragen zoals het verwoestijningsverdrag (UNCCD) van de Verenigde Naties, wetenschappers en andere ngo's. De *Abuja declaration* voor duurzaam landgebruik en biodiversiteit is er met een groot applaus aangenomen. Een mijlpaal voor deze brede samenwerking.

Er is nog een goede manier om onze voorbeeldprojecten op te schalen: Samen met onze West-Afrikaanse partners heeft Vogelbescherming een belangrijke stap gezet in het ontwikkelen van de mogelijkheid voor bewoners om inkomsten te genereren uit boomproducten.

In de droge Sahel groeit de *Balanites aegyptiaca*, oftewel zeepbesboom, een voorkeursboom voor trekkende landvogels. Van de noten produceren vrouwen een mooie olie voor zeep en voedsel. Een perfecte combinatie, want bewoners zijn daardoor erg gemotiveerd om deze boom terug te brengen in het landschap. Eind 2016 heeft Vogelbescherming met de lokale Partner een haalbaarheidsstudie uitgevoerd naar de markt voor balanites-olie in de Sourou-vallei in Burkina Faso. In 2017 kunnen we met geld van leden van Vogelbescherming projecten uitvoeren rondom de balanites-olie. Die zijn erop gericht het inkomen van vrouwen te verhogen en de diversiteit aan bomen in het landschap te vergroten. Winst voor vogels en mensen!

Een andere oliehoudende noot groeit aan de Shea-boom. Om deze bomen beter te laten renderen, zijn er meer insecten nodig die de bomen kunnen bestuiven. En de struiken en bomen die voor de bestuivende insecten zorgen, zijn wél interessant voor vogels. Dus als die worden aangeplant, krijgt de bevolking meer opbrengst van de bomen en krijgen vogels een plek om te overleven. Vogelbescherming voert samen met BirdLife International en NATURAMA, de BirdLife Partner in Burkina Faso, een nader onderzoek uit naar hoe deze bestuiving precies werkt. Ook testen we met duizenden boeren een beheerplan dat ervoor moet zorgen om monotone landschappen geschikt te maken voor 'bestuivers' en vogels. De eerste tienduizenden inheemse bomen zijn in 2016 geplant en er zijn trainingen begonnen. Vogelbescherming was aanwezig bij de workshop waarin het beheerplan werd aangepast aan de wensen van bewoners en wetenschappers. Op die manier maakt het een goede kans om de nieuwe manier van werken te worden.

5.4.4 Deelname Migrant Landbird Study Group

In de Migrant Landbird Study Group (MLSG) vertegenwoordigt Vogelbescherming het belang van bescherming. Samen met een groep enthousiaste onderzoekers uit Europa en Afrika brengen we zo het schaarse onderzoek dat aan landvogels plaatsvindt bij elkaar, met een focus op West-Afrika.

Deze studiegroep draagt zo bij aan de uitvoering van het Actieplan voor trekkende landvogels (AEM LAP). Een hoogtepunt in 2016 was het Pan African Ornithological Congres in Senegal. Vele BirdLife Partners, waaronder Vogelbescherming, waren daar vertegenwoordigd. De MLSG leidde workshops over landvogels, maar ook een inspirerende discussie over het landjepik door grote bedrijven en niet-Afrikaanse landen (zogeheten land grabs) en de grote gevolgen daarvan voor mens en biodiversiteit. Vogelbescherming schreef mee aan een wetenschappelijk artikel hierover met als doel wetenschappers dichter bij praktijk en beleid te brengen.

5.4.5 Steltloperonderzoek, leerstoel Theunis Piersma

Sinds 2012 ondersteunen Vogelbescherming en het Wereld Natuur Fonds de leerstoel trekvoegecologie van Theunis Piersma. Het onderzoek van Piersma is van grote betekenis voor de bescherming van trekvogels. Het geeft inzicht in waar zich de belangrijkste problemen voor trekvogels voordoen. Zeer verheugend was in 2014 de toekenning van de NWO-Spinozapremie

aan Piersma, de hoogste onderscheiding in de Nederlandse wetenschap. Met het geld dat Piersma ontving vervolgde hij zijn onderzoek naar drie icoonsoorten in Nederland: de kanoet, lepelaar en grutto. Piersma strijdt wereldwijd voor de bescherming van trekvogels. In 2016 organiseerden de onderzoekers van Piersma opnieuw expeditie naar Zuid-Europa, Noord-Afrika en West-Afrika. Het doel was zoveel mogelijk grutto's met kleurringen af te lezen. Daarmee krijgen de onderzoekers beter inzicht in het trekgedrag van grutto's. Waarom vliegen sommige vogels naar West-Afrika en blijven andere in Zuid-Europa en Noord-Afrika. De Groningse onderzoekers werden tijdens hun reis geregeld vergezeld door Afrikaanse grutto-onderzoekers en dragen zo ook actief bij aan de ontwikkeling van onderzoekscapaciteit.

5.5 Ondersteuning BirdLife Partners

5.5.1 West-Afrika – Coastal Migratory Birds 2-project: bescherming van belangrijke kustgebieden voor trekvogels en versterken van de lokale partners

Sinds 2010 steunt Vogelbescherming de bescherming van trekvogels in de kustzone van West-Afrika. Dat gebeurt met speciale aandacht voor vogels die ook gebruik maken van de Waddenzee dankzij steun van de MAVA Foundation, maar ook in samenwerking met onder andere het Wadden Sea Flyway Initiative (WSFI) en het Arctic Migratory Bird Initiative (AMBI). Vogelbescherming zorgde voor een deel van de benodigde cofinanciering voor dit project dankzij steun van haar leden.

Het Coastal Migratory Birds 2 (CMB 2) richt zich op de kustzone van West-Afrika in Mauritanië, Senegal en Guinee-Bissau. Voor trekvogels zijn dat heel belangrijke landen. In deze fase van het project streven we naar:

- Sterke en onafhankelijke partners die leiders in eigen land worden voor de natuurbescherming.
- Duidelijke verbetering in het beheer en landgebruik in drie belangrijke gebieden in Mauritanië, Senegal en Guinee-Bissau.
- Versterking van de internationale samenwerking voor het behoud van trekkustvogels.

Mede door deze aanpak verwacht Vogelbescherming een verbetering van de situatie voor trekkustvogels zoals grutto's, lepelaar en kanoet. Onze Partners voeren beschermingsprogramma's uit in goed uitgekozen plekken (Aftout es Saheli, Basse Casamance en de Bijagós Archipel), waar ze samen met de lokale bevolking werken aan duurzame oplossingen die goed zijn, zowel voor de mensen als voor de vogels.

Het is hierbij de ambitie dat de Bijagós Archipel de status van Werelderfgoed krijgt. Hiervoor werken we samen met onder andere AMBI en WSFI.

Door CMB 2 versterkt Vogelbescherming BirdLife Partners, vooral in Mauritanië (Nature Mauritanie), Senegal (Association Nature Communautés Développement - NCD) en Guinee-Bissau (Organização para a Defesa o Desenvolvimento das Zonas Humidas - ODZH). Maar we richten ons niet alleen op de BirdLife Partners, ook andere organisaties worden uitgenodigd om deel te nemen aan de projecten en bijeenkomsten om kennis te delen. Zo vergroten we de impact van onze activiteiten.

In juni 2016 is het Nature Mauritanie gelukt om aan de strenge eisen te voldoen om BirdLife Partner te worden, mede dankzij de steun van Vogelbescherming.

In 2016 werd ook een nieuwe totaaltelling van watervogels voorbereid langs de kust van de hele East Atlantic Flyway, mede gesteund door Vogelbescherming. Deze vond plaats in januari 2017. Onze Partners in Afrika doen hieraan mee en hebben deel genomen aan workshops rondom het monitoren en tellen van vogels.

Via het project Kijkers-voor-Kijkers (zie 6.9.3) kon Vogelbescherming meer dan 500 verrekijkers en telescopen met onze Partners te delen, vooral in West-Afrika. Op die manier konden we de capaciteit van de natuurorganisaties terplekke versterken.

5.5.2 NATURAMA (Burkina Faso)

In 2016 hebben we samen met NATURAMA, BirdLife Burkina Faso, gewerkt aan het verder invoeren van een nieuw systeem voor organisatorische ontwikkeling van BirdLife: het zogenaamde Quality Assurance System. De doelen voor organisatieontwikkeling zijn nu scherper gesteld in drie prioriteiten. Daarmee kunnen we beter focus aanbrengen en duidelijker de geboekte vooruitgang in kaart brengen. NATURAMA heeft met een nieuwe communicatiemedewerker zowel de kwaliteit als frequentie van laagdrempelige communicatie sterk verhoogd en bereikt zo veel meer inwoners. NATURAMA speelt een belangrijke rol in de regio als vertegenwoordiger van natuurbeschermers in Franstalig West-Afrika om internationale beleidsprocessen te beïnvloeden, zoals het Actieplan om Landvogels te beschermen en de Abuja declaration.

5.5.3 Burung Indonesia

Vogelbescherming ondersteunt Burung Indonesia, BirdLife in Indonesië, bij de bescherming van de bossen in de Wallacea-regio, een regio met extreem hoge biodiversiteit. Op Sulawesi werkt Burung samen met lokale boeren waardoor hun cacao meer oplevert. In ruil voor deze steun zetten de boeren en hun dorpen zich in voor de bescherming van het nabij gelegen zeer vogelrijke bos.

Op een vergelijkbare manier werken Burung en dorpsbewoners op Flores samen om de handel in kemirinoten te laten bijdragen aan de bescherming van bossen. Bij de samenwerking met de dorpen is ook veel aandacht voor voorlichting over natuur. Hiervoor worden ook de geschonken tweedehands kijkers van het project Kijkers-voor-Kijkers gebruikt. Verder richt Burung zich op het stopzetten van de illegale vangst en handel in de vele endemische papegaaiensoorten in Wallacea. Hiervoor werken ze samen met de BirdLife Partners in Zuidoost-Azië.

Vogelbescherming steunt Burung ook bij het versterken van de eigen organisatie op het gebied van communicatie en fondswerving. Behalve Vogelbescherming geven ook de RSPB (BirdLife in het Verenigd Koninkrijk) en NABU (BirdLife in Duitsland) steun aan Burung. Vanwege de hoge aantallen soorten, waaronder veel soorten die alleen in Indonesië voorkomen, en de grote bedreiging van vogels en hun leefgebieden, kan Burung alle hulp goed gebruiken. De drie steungevende Partners en Burung werken nauw samen om ervoor te zorgen dat alle steun zo effectief mogelijk wordt ingezet. In 2016 heeft Burung aanpassingen doorgevoerd in de organisatie waardoor ze nu actief leden kunnen gaan werven. Ook viel in 2016 het besluit om te stoppen met het eigen blad *Burung* om te kunnen investeren in een betere website en andere (digitale) communicatie.

5.5.4 DCNA (Caribisch gebied)

Dit voorjaar was het zover: tijdens de halfjaarlijkse bestuursvergadering van DCNA op Sint Maarten werd de samenwerkingsovereenkomst ondertekend tussen DCNA en BirdLife International. De komende twee jaar moet er nog een aantal formele stappen worden doorlopen om de status van DCNA als 'affiliate new-style' definitief te maken, maar de formele aansluiting is nu zeer nabij.

Ook werden in 2016 door de natuurorganisaties op de eilanden tal van monitorings- en beschermingsactiviteiten uitgevoerd.

Een van de hoogtepunten was de 'Caribbean Waterbird Census' de regionale watervogeltelling in de Caribische regio, waaraan de verschillende eilandorganisaties meewerkten. Uit de tellingen bleek dat Bonaire met haar zoutpannen en salinās voor steltlopers een belangrijke hotspot vormt in de trekweg van Noord- naar Zuid-Amerika. De betekenis van het eiland voor trekvogels was tot dit jaar nooit zo nadrukkelijk bekend.

Helaas ging niet alles goed. Een grote projectaanvraag werd helaas niet gehonoreerd voor toegepast wetenschappelijk onderzoek rondom bedreigde keerringvogels op de Bovenwindse eilanden – ingediend bij NWO door een brede coalitie van o.a. Vogelbescherming, DCNA en enkele kennisinstituten onder aanvoering van Naturalis Biodiversity Centre. We blijven zoeken naar middelen om zowel de noodzakelijke kennis te vergaren als een duurzame en effectieve bescherming van de zeevogelkolonies op de eilanden te realiseren.

5.5.5 GREPOM (Marokko)

In 2016 ondersteunde Vogelbescherming de Marokkaanse vogelbeschermingsorganisatie GREPOM om volledig Partner van BirdLife te kunnen worden. GREPOM is pas in 2013 toegetreden tot BirdLife en moet zich nog verder ontwikkelen om aan de strenge criteria van Full Partner te voldoen. 2016 was een moeilijk jaar voor de organisatie die op zoek moest naar een nieuwe directeur. Desondanks heeft GREPOM belangrijke stappen gezet in haar verdere ontwikkeling. Samen met het kantoor van BirdLife voor West-Afrika heeft Vogelbescherming GREPOM geholpen een plan op te stellen dat is gebaseerd op het BirdLife-systeem om vooruitgang te meten (5.5.6). Ook bevorderen we de samenwerking tussen GREPOM en andere Partners in de regio. Zij kunnen als mentor optreden.

Ondanks de personele moeilijkheden wist GREPOM een volledig projectplan te ontwikkelen voor het herstel van zoutpannen in Larache. Dit project is het Marokkaanse deel van het regionale zoutpanproject waarin ook de BirdLife Partners uit Frankrijk, Spanje, Portugal en Tunesië meedraaien. De leden van Vogelbescherming gaven gul voor dit trekvogelproject.

5.5.6 Verbeteren van het Partner Support Programme van BirdLife

Vogelbescherming heeft in 2015 een belangrijke bijdrage geleverd aan de ontwikkeling en implementatie van het Quality Assurance System (QAS). Met dit systeem worden alle 120 BirdLife Partners tegen het licht gehouden. Partners gebruiken het ook als basis om te groeien en verder te professionaliseren. Vogelbescherming heeft geholpen met het ontwikkelen van zulke plannen voor de Partners die wij direct steunen.

5.6 Stadsvogels internationaal

Wereldwijd woont 50 procent van de mensen in steden en in veel landen groeit het stedelijk gebied sterk. Daarmee wordt ook het belang van de stad voor vogels en natuur groter. Maar er is nog een andere reden waarom Vogelbescherming zich met stadsvogels bezig houdt: door mensen meer te betrekken bij de vogels in hun directe omgeving vergroten we draagvlak voor de bescherming van alle vogels. Vogelbescherming heeft in het verleden om deze redenen de internationale werkgroep BirdLife International Group on Urban Birds opgericht (BIG UB). Deze werkgroep houdt zich wereldwijd bezig met een betere bescherming van stadsvogels. De leden wisselen onderling belangrijke kennis en ideeën uit over de mogelijkheden om in eigen land activiteiten voor stadsvogels en publiek te organiseren. Dat gebeurde ook in 2016.

5.7 Bijdragen aan het bestuur van BirdLife

De directeur-bestuurder van Vogelbescherming, Fred Wouters, is lid van het wereldbestuur van BirdLife International. Daarnaast is hij lid van het bestuur van BirdLife Europe.

6 Actieve samenleving voor vogels en natuur & een sterke basis

6.1 Huidige situatie en context

Vogelbescherming wil zoveel mogelijk mensen bereiken via een breed palet aan middelen en grote groepen aanzetten om zich voor vogels, natuur en Vogelbescherming in te zetten. Daarmee verbindt Vogelbescherming mensen om samen kansen te creëren voor vogels en natuur. Zo dragen we bij aan een leefbare wereld. We willen enerzijds mensen (leden en niet-leden) op een positieve manier in contact brengen met vogels en natuur en anderzijds ze concrete handelingsperspectieven bieden om zich daarvoor in te zetten. Vogelbescherming wil iedereen die zich betrokken toont 'op maat' bedienen met informatie die voor hem of haar de moeite waard is. Zo levert Vogelbescherming een bijdrage aan een band die langer duurt dan een enkel contactmoment.

6.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming

- Verbreding van de basis van Vogelbescherming, vergroten van het aantal 'contactmomenten' met leden en potentiële leden.
- Groei van het aantal leden.
- Verhogen van de inkomsten om beschermingsmaatregelen te kunnen uitvoeren.
- Breder inzet en groei van het aantal vrijwilligers.
- Een stabiel jeugdprogramma.
- Goed samenwerken met landelijke soortwerkgroepen en vogelwerkgroepen.

6.3 Speerpunten en activiteiten 2016

- Activeren samenleving
 - Mensen in contact brengen met vogels en natuur.
 - Handelingsperspectief vogels en natuur.
- Relatieprogramma
- Fondswerving
- Eigen Media
- Pers en publiciteit
- Winkel
- Servicecentrum

6.4 Activeren samenleving

6.4.1 Mensen in contact brengen met vogels en natuur

6.4.1.1 Vogelweek

Vogelbescherming organiseerde in mei 2016 de vijfde jaarlijkse editie van de Nationale Vogelweek. Dat doet Vogelbescherming om mensen in contact te brengen met de rijkdom van de Nederlandse natuur en onze vogelwereld: in natuurgebieden, op onontdekte plekjes en in onze steden. Vogels zijn immers overal. Tijdens de Nationale Vogelweek mobiliseert Vogelbescherming zoveel mogelijk gidsen, excursieleiders, vogelwerkgroepen, enthousiaste leken, boswachters en collega-natuurbeschermers. Iedereen is welkom om een excursie of andere activiteit te organiseren. Dit leidde in 2016 tot 322 activiteiten in heel Nederland, georganiseerd door 182 enthousiaste gidsen. Een kleine 10.000 mensen namen hieraan deel. Een neveneffect van de Nationale Vogelweek is dat collega-organisaties zoals Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en lokale vogelwerkgroepen de kans krijgen om hun vogelactiviteiten onder de aandacht van het brede publiek te brengen.

6.4.1.2 Excursies

Met een groep van ongeveer 35 à 40 enthousiaste excursieleiders die als vrijwilliger in dienst zijn van Vogelbescherming, geven we jaarlijks een breed scala aan excursies. Van urenlange struintochten door het duin tot een simpel ommetje van een uurtje in een stadspark: onze deskundige excursieleiders zijn van alle markten thuis. Het belangrijkste vindt Vogelbescherming dat hun enthousiasme overkomt bij de excursiedeelnemers. Dankzij de vogelpassie van deze vrijwilligers kan Vogelbescherming één van onze belangrijkste pijlers waarmaken: mensen in contact brengen met vogels en natuur. Het grootste deel van onze excursies is consequent in no-time volgeboekt, zonder dat we er veel reclame voor maken. Dat was ook in 2016 weer het geval.

6.4.1.3 Beleef de Lente

Het tiende seizoen van Beleef de Lente in 2016 werd zeer goed gewaardeerd door de kijkers. Bijna 1 miljoen mensen keken naar Beleef de Lente en bleven gemiddeld 8,30 minuten op de site, ongekend lang voor een online bezoek. De gemiddelde waardering steeg licht naar 8,7 (vorig jaar 8,6). Het aantal vogels dat voor de camera broedde was zeer hoog. Voor de soorten die het lieten afweten, hadden we back-up-soorten, wat als een positieve verrassing werd ervaren door veel kijkers.

Op de site kwamen 15 procent nieuwe bezoekers. Een groot succes was de verspreiding van Beleef de Lente-filmpjes via de Facebook-pagina van Vogelbescherming. Het best bekeken filmpje werd door 2,5 miljoen mensen opgepikt. Achter de schermen speelden zo'n 70 vrijwilligers een cruciale rol om dit online evenement mogelijk te maken.

Naast (nieuwe) bezoekers die kennismaken met Vogelbescherming en een hoge waardering geven, genereren we ook inkomsten. De inkomsten uit advertenties op de site lagen gelijk aan die in 2015: € 15.000. Kijkers gaven zo'n € 4.500 voor weidevogels, wat we tevoren hoger hadden ingeschat. Het aantal in 2016 geworven actieleiden was 400.

Maandenlang 24 uur per dag beeld streamen vanaf een hele reeks plekken in Nederland is een technisch hoogstandje; we kregen voor de hoge beeldkwaliteit veel lof. Maar er waren ook storingen. Gelukkig waren die over het algemeen zeer snel verholpen. Bij de weidevogels lukte het niet en zijn we overgeschakeld naar visdieven op een dak.

Met Beleef de Lente 2016 zijn we veel in de publiciteit geweest. Naast de bijzondere samenwerking met VARA's Vroege Vogels (radio en tv) was er dit jaar ook aandacht voor Beleef de Lente in onder andere het NOS-radiojournaal. De waarde van deze publiciteit is moeilijk in geld uit te drukken, maar zou omgerekend in advertentiewaarde enkele tonnen bedragen. Voor het tweede seizoen hingen meerdere Beleef-de-Lente-nestkasten op het erf van de mediagenieke Peter Verschure in Dongen, wat weer voor extra publiciteit zorgde, zeker regionaal, maar landelijk wel wat minder dan in 2015.

6.4.1.4 Jeugdprogramma

Het jeugdprogramma van Vogelbescherming richt zich vooral op kinderen in de basisschoolleeftijd.

Met educatieve projecten zoals Beleef de Lente Junior, de Tuinvogeltelling voor Scholen en vogelvriendelijke schoolpleinen, maken we leerkrachten en leerlingen in het basisonderwijs enthousiast voor vogels en natuur. Het bij Beleef de Lente en Tuinvogeltelling horende en overvloedig aanwezige lesmateriaal is geschikt voor alle groepen in het primair onderwijs en gratis te downloaden. Via een online bannercampagne werden leerkrachten geattendeerd op Beleef de Lente Junior.

De website Beleef de Lente Junior werd goed gebruikt door bijna 38.000 unieke bezoekers. Wel zette in 2016 de dalende trend in het aantal unieke bezoekers voor dit onderdeel helaas door. In 2017 gaan we hierom in een samenwerking met onder andere het IVN het Junior-aanbod vernieuwen en aantrekkelijker aanbieden. Het aantal volgers van de Facebookpagina Beleef de

Lente Junior (gericht op leerkrachten) is wel fors gestegen: van 800 vlak voor de start van Beleef de Lente Junior naar bijna 15.000 aan het einde van het seizoen.

Vogelbescherming organiseerde voor de derde maal een Tuinvogeltelling voor Scholen. Hiervoor werden door scholen 298 tellingen ingestuurd. Zo'n 2.150 kinderen hebben meegedaan. Naast het schoolprogramma bedienen we 'individuele' kinderen via het Juniorlidmaatschap. Zij helpen mee aan het beschermen van vogels en krijgen 5x per jaar het vrolijke en gewaardeerde natuur- en vogelmagazine Vogels Junior, waarmee we ze willen inspireren zich voor vogels en natuur in te zetten. In 2016 steeg het aantal Juniorleden weer na drie jaar achteruitgang: van zo'n 1.800 naar 2.200. Op de website van Vogelbescherming bieden we individuele kinderen kleurplaten en materiaal voor spreekbeurten/werkstukken aan. In 2016 zijn we gestart met het vernieuwen daarvan.

6.4.1.5 Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen

Vogelbescherming coördineert in het Waddengebied het programma Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen. Op die manier brengen we grote groepen in contact met vogels en natuur. Zie daarvoor paragraaf 3.5.2.1 Natuurgerichte recreatie en beleving Waddenzee.

6.4.2 Handelingsperspectief vogels en natuur

6.4.2.1 Nationale Tuinvogeltelling

De Nationale Tuinvogeltelling levert een jaarlijkse momentopname van hoe vogels onze wintertuinen gebruiken. In het weekend van 16 en 17 januari 2016 stuurden 53.187 mensen maar liefst 40.685 tuinvogeltellingen in. Voorafgaand aan de Tuinvogeltelling ontvingen bijna 35.000 mensen een aantal keer per maand praktische tips over de Tuinvogeltelling per e-mail: over het herkennen van tuinvogels, hoe je het beste kunt voeren, resultaten van voorgaande jaren en tips voor de telling zelf. Het vogelvriendelijk inrichten van je tuin of balkon is daarbij een van de pijlers bij de Tuinvogeltelling.

De Tuinvogeltelling geeft Vogelbescherming niet alleen veel informatie over hoe vogels onze tuinen gebruiken, maar het levert ook veel media-aandacht op. Bijna alle landelijke, provinciale en lokale radio en tv doen verslag van de top-10 van de Tuinvogeltelling.

6.4.2.2 Elke tuin een vogeltuin

Op tal van manieren probeert Vogelbescherming mensen met tuin of balkon aan te zetten tot een natuurvriendelijke of vogelvriendelijke inrichting. Dat doen we elk jaar via onze website (in 2016 op dit onderdeel vernieuwd en verbeterd), nieuwsbrieven (Vogels Digitaal en Seizoensmailing), magazines (o.a. Vogels Dichterbij), via vrijwilligers (o.a. Tuinvogelconsulenten), door een evenement als de Tuinvogeltelling, onze Jaarrond Tuintelling en het samenwerken met bedrijven en via het zoeken van 'vrije publiciteit'. Zie hiervoor hoofdstuk 4.

6.4.2.3 Vrijwilligersbeleid

Vogelbescherming kan niet bestaan zonder het werk van vele vrijwilligers. Op diverse fronten ondersteunen zij het werk van de vereniging en geven zo een impuls aan het beschermen van vogels. De taken die vrijwilligers op zich nemen zijn divers: van Raad van Toezicht en Ledenraad tot promotionele activiteiten, deskundige verkoop in de winkel en het monitoren van wetlands om zo relevante ontwikkelingen en mogelijke bedreigingen te signaleren en waar mogelijk in te grijpen. WetlandWachten, Stadsvogeladviseurs en Tuinvogelconsulenten dragen bij aan een vogelvriendelijke leefomgeving. Elke vrijwilligersgroep heeft een eigen contactpersoon vanuit Vogelbescherming die zorgt voor de begeleiding. Sommige vrijwilligers hebben meerdere functies.

Vogelbescherming vindt het belangrijk dat haar vrijwilligers een goede relatie met de organisatie hebben. Ieder jaar organiseren we daarom een uitje voor alle vrijwilligers. In april 2016 kwamen

bijna honderd Vogelbescherming-vrijwilligers naar polder Arkemheen bij Amersfoort voor een gezellig en informatief uitje.

In 2016 hebben we een extranet gelanceerd voor alle vrijwilligers. Hier kunnen zij contact met elkaar leggen, ervaringen uitwisselen en informatie over het werk van Vogelbescherming en collega-natuurbeschermers halen. Het doel is om goed geïnformeerde, gemotiveerde en betrokken vrijwilligers te hebben die met plezier aan de slag zijn voor vogels en natuur.

6.4.2.4 Vogelwerkgroepen

Vogelbescherming hecht aan een goede band met vogelwerkgroepen in Nederland. Meer dan 250 groepen krijgen maandelijks van Vogelbescherming per e-mail nieuws over Vogelbescherming en vogels beschermen. Hier wordt door de vogelwerkgroepen positief op gereageerd en het is daarmee een belangrijk contactmoment met de vogelwerkgroepen. Vogelbescherming biedt op allerlei vlakken (juridisch, financieel, ecologisch of in praktische zin) ondersteuning aan vogelwerkgroepen. In 2016 kwamen er bij benadering maandelijks ongeveer dertig van dergelijke verzoeken binnen en is er aanvullend op het IJsvogelfonds voor ruim € 6.000 bijgedragen aan projecten of activiteiten van dertien vogelwerkgroepen. Het ging onder andere om het (mede) mogelijk maken van de jubileumbijeenkomst van de Vogelwerkgroep Zutphen, een bijdrage aan een oeverwaluwand van Stichting Avifauna Zwolle en een ooievaarspaal voor de West-Brabantse Vogelwerkgroep.

Tientallen vogelwerkgroepen hebben meegedaan aan de Nationale Tuinvogeltelling in 2016 en is er plaatselijk/regionaal met succes aandacht voor gevraagd in de pers.

6.4.2.5 Euro Birdwatch

In 2016 vond weer een Euro Birdwatch plaats, feitelijk een megavogel(trek)telling; zoals gebruikelijk op de eerste zaterdag van oktober. Ook dit jaar namen 41 landen deel aan de telling. In ons land is in 2016 op bijna 160 telposten geteld. De duizenden vogelaars die in Nederland meedoen aan deze telling, trekken al voor zonsopgang naar buiten, om zoveel mogelijk vogels te kunnen zien. Het was goed weer voor trekvogels om op pad te gaan, dus werden behoorlijke aantallen geteld in Nederland. In totaal werden in Nederland 552.455 vogels vastgesteld, verspreid over 199 soorten (ter vergelijking: in 2015 resp. 316.383 en 190 soorten). Bijzonder waren onder andere relatief grote aantallen graspiepers, vinken en kneuen. In heel Europa deden overigens 30.244 tellers mee, die gezamenlijk ruim 1300 activiteiten organiseerden waarbij 6.631.430 vogels werden geteld. Hiermee was het de op één na beste Euro Birdwatch ooit. De grote aantallen doen het doorgaans goed bij de pers, dus ook in 2016 was er veel (vooral lokale/regionale) persaandacht voor het evenement.

6.4.2.6. IJsvogelfonds

Ook in 2016 hadden vogelwerkgroepen en andere vrijwillige vogelbeschermers de mogelijkheid om hun projecten te verwezenlijken door middel van een bijdrage van het IJsvogelfonds. Het IJsvogelfonds is een speciaal initiatief van Vogelbescherming en de Nationale Postcode Loterij. Vogelwerkgroepen kunnen er twee keer per jaar (verspreid over twee inzendingstermijnen) projectvoorstellen indienen, ten aanzien van projecten waarvoor de benodigde financiële ruimte ontbreekt. Deze aanvragen worden vervolgens door een drietal medewerkers van Vogelbescherming beoordeeld. Op deze manier kunnen plaatselijke initiatieven om vogels te beschermen soms toch doorgaan. Hiervoor was ook in 2016 een bedrag van € 20.000 beschikbaar. Afgelopen jaar kwamen bij het IJsvogelfonds 22 projectvoorstellen waarvan er 15 (al dan niet deels) zijn gehonoreerd. Op de website van Vogelbescherming staat een overzicht: [Help mee > Kom zelf in actie > IJsvogelfonds](#).

Uit een samenvatting van vijf jaar IJsvogelfonds bleek overigens dat voor de 62 projecten, waaraan het IJsvogelfonds een bedrag van € 112.360 uitkeerde, in totaal € 195.590 werd ingezet voor vogels, dankzij extra financiering. Want dankzij onze bijdrage maakten de werkgroepen met succes aanspraak op cofinanciering bij andere fondsen of bedrijven. Dit past uitstekend in de

strategie van Vogelbescherming om het goede voorbeeld te (laten) geven door middel van voorbeeldprojecten.

6.4.2.7 Red de Rijk Weide

Via de campagne Red de Rijke Weide hebben we duidelijke 'handelingsperspectieven' ontwikkeld voor iedereen die weidevogels een warm hart toedraagt. Sinds 2014 was er al weidevogelvriendelijke kaas te koop. In 2016 kwam daar Weide Weelde bij, een nieuwe zuivellijn, waarvan een deel van de opbrengsten direct ten goede komt aan weidevogels. Zie hiervoor paragraaf 2.4.

6.5 Relatieprogramma

6.5.1 Nieuwe groepen betrekken

In 2016 hebben we de opzet van een aantal relatieprogramma's uit 2014 en 2015 voortgezet en uitgebouwd, als onderdeel van onze klantcontactstrategie.

Een van deze programma's is het werven van actieleiden. Zij gaan voor (meestal) zes maanden een lidmaatschap aan, dat vanzelf ophoudt. In 2016 hebben we 2.990 actieleiden kunnen inschrijven. Veel van deze actieleiden blijven 'hangen' bij Vogelbescherming als regulier lid. Dit vragen we zowel via e-mail als via telemarketing. De conversie is in beide gevallen boven de gemiddelde conversie via deze kanalen.

Een nieuwe vorm van actielidmaatschap is er voor Juniorleden met het eerste jaar een gereduceerd tarief (€ 8). Hiervan hebben ruim 650 nieuwe juniorleden gebruik gemaakt. Dat was boven verwachting, dus deze kennismakingsactie wordt voortgezet in 2017.

Via digitale nieuwsbrieven voor verschillende doelgroepen proberen we in contact te blijven met 'relaties'. We krijgen steeds meer inschrijvers voor deze nieuwsbrieven. De Seizoensniewsbrief is doorgegroeid naar ruim 23.000 lezers, de Red de Rijke Weide-nieuwsbrief naar ruim 33.000 en de Beleef de Lente-nieuwsbrief naar 16.000. Vogels Digitaal is inmiddels de grens van 165.000 lezers voorbij. 29 procent van de ontvangers is lid, van de rest weten we het nog niet. Voor Vogels Digitaal is inmiddels een programma opgestart om notoire niet-lezers uit te schrijven, tenzij ze aangeven de nieuwsbrief graag te willen blijven ontvangen. Dit zal moeten leiden tot (nog) betere open- en klikcijfers en uiteraard een grotere relevantie, maar mogelijk een wat beperktere oplage. De groei per nieuwsbrief is netto, met andere woorden: de uitstroom is meer dan ruim gecompenseerd.

Ruim 42.000 mensen bestelden dit jaar het gratis magazine Vogels Dichterbij. Dat tijdschrift biedt vele mogelijkheden om zelf iets voor vogels te doen in de eigen tuin. De bestelling wordt sinds november opgevolgd met een korte serie e-mails, waaruit ook een zogeheten 'net promoter score' (NPS) voortvloeit. De vraag daarbij is hoe waarschijnlijk het is dat je bekenden aanraadt dit magazine ook te bestellen. Deze score is 65, wat voor een NPS-score zeer goed te noemen is.

Waar mogelijk stemt Vogelbescherming aanbiedingen en inhoud af op interesseprofielen van lezers, zodat we voor hen relevant blijven en we nieuwe groepen vasthouden.

6.5.2 Actiemails

In 2016 is een aantal grote e-mailingen verzonden in het kader van ons relatieprogramma. Aanknopingspunten waren de Meimaand-Kijkermaand waarbij mensen met korting optiek kunnen kopen, de nieuwe kalender en agenda van Vogelbescherming en de Tuinvogeltelling. Op logische wijze hebben we via deze mailings ook verbanden kunnen leggen naar andere mogelijkheden om Vogelbescherming te steunen (lidmaatschap, magazine en producten). Dit leidde vervolgens tot nieuwe kansen in de ledenwerving. In dit programma nemen we ook ex-

leden mee, met als doel deze groep mogelijk opnieuw te interesseren voor een hernieuwd (actie)lidmaatschap van Vogelbescherming.

6.5.3 Klantcontactstrategie

In 2016 is een start gemaakt met de klantcontactstrategie. Daarbij wordt met verschillende disciplines samen nagedacht over relevante vervolgacties voor relaties die contact met ons hebben gezocht. Deze vervolgacties worden uitgewerkt en geïmplementeerd. In 2017 verwachten we meer resultaten hiervan terug te zien, zie 6.5.1.

6.5.4 Ledenwerving

Het aantal leden steeg in 2016 licht ten opzichte van het vorige jaar. De investeringen in ledenwerving van Vogelbescherming werpen vruchten af. In 2017 blijft ledenwerving een heel hoge prioriteit hebben.

	Erbij/eraf in 2016	Stand 01-01-2016	Stand 31-12-2016
Jeugdleden	391	1.813	2.204
Vaste donateurs	-128	2.715	2.587
Volwassen:			
· 65+	-1.798	14.958	13.160
· Lid voor het Leven	-21	1.104	1.083
· Gewoon lid	2.821	116.994	119.815
· Actieleden	-714	1.940	1.226
· Periodieke schenking	185	627	812
Totaal Volwassenen	473	135.623	136.069
Eindtotaal	736	140.151	140.887

6.5.5 Ledenbehoud

Voor een organisatie die maatschappelijk relevant wil zijn, is een trouwe achterban enorm belangrijk. Vogelbescherming mag zich verheugen in zo'n trouwe achterban. Mensen steunen de vereniging vanuit intrinsieke interesse in of passie voor vogels, maar ook vanuit het vertrouwen dat hun bijdragen op een verantwoorde en effectieve wijze aan de bescherming van vogels en natuur wordt besteed.

In 2016 is veel aandacht uitgegaan naar het kenbaar maken van onze resultaten aan de achterban. Een van de momenten om dat te doen is als leden hun nieuwe ledenpas krijgen toegestuurd. Er is een gepersonaliseerde folder ingezet om leden op interesseniveau te voorzien van informatie over ons werk.

Er is in 2016 na 7 jaar een contributieverhoging doorgevoerd. Dit heeft nauwelijks invloed gehad op het aantal leden dat Vogelbescherming de rug toe keerde. Dat zegt veel over de trouw van onze leden en de bereidheid om 'iets extra's te doen'.

6.6 Fondswervingsstrategie

Om onze ambities voor het behoud van vogels en natuur waar te maken, is een fondswervingsstrategie voor een lange termijn noodzakelijk. Heel belangrijk blijft daarin de steun van onze leden, hun jaarlijkse bijdrage vormt de basis voor het werk van Vogelbescherming. Dankzij de gegroeide aandacht van Vogelbescherming voor specifieke projecten zijn er meer mogelijkheden gekomen voor het werven van bijdragen van institutionele fondsen – waar we al eerder nadruk op hebben gelegd – én van 'middle donors' en 'major donors'.

In 2016 zagen we de eerste resultaten van ons werk op het gebied van major donors (zie paragraaf 6.6.2). In 2017 gaan we de eerste middle donor-mailing versturen die we in 2016 hebben voorbereid. Zo bouwen we aan een sterk fundament voor (langlopende) beschermingsprojecten met een combinatie van institutioneel geld en particuliere bijdragen.

6.6.1. Extra bijdragen leden – niet-leden

Vogelbescherming mag zich verheugen in een zeer trouwe achterban. Bovendien is meer dan de helft bereid om op vrijwillige basis meer contributie te betalen dan het minimum. Dat geeft de vereniging een bijzonder stevige basis voor haar werk. Daarnaast doen leden extra giften voor specifieke projecten. Die extra giften zetten we steeds meer in als cofinanciering bij (internationale) fondsaanvragen voor belangrijke grote projecten. Die stellen dat als voorwaarde voor toekenning. Zo kan het ledengeld dus binnen zo'n project verdubbeld en soms zelfs vertienvoudigd worden.

Verder gebruiken leden en niet-leden allerlei gelegenheden zoals verjaardag, jubileum of afscheid, om een eigen inzamelingsactie voor Vogelbescherming op poten te zetten.

6.6.2 Grote giften

Een mooie ontwikkeling in 2016: het aantal grote giften aan Vogelbescherming steeg ten opzichte van het jaar ervoor (van 33 naar 50). Door een vaste medewerker te benoemen als aanspreekpunt voor grote gevers, maakten we het contact persoonlijker en konden we beter aansluiten bij hun wensen.

Zo mochten we een grote gift van een oud-onderwijzer oormerken voor ons educatieve programma Beleef de Lente Junior. Een andere gulle gever doneerde voor de gierzwaluw. We konden zijn gift koppelen aan de Vogelwerkgroep in zijn woonplaats. Ook ging er een royale gift naar de moerasvogels in de Wieden, waar de schenker vroeger actief was als vrijwilliger. Door de grote gift te combineren met extra donaties van onze leden en de bijdrage van een fonds, konden we daar in de winter van 2016 een groot project voor de roerdomp realiseren.

De weidevogels waren weer populair. Dankzij de vele grote (en kleine) giften die we ontvingen, maakten we onze weidevogelboeren blij met zonnepompen, kruidenrijk gras, nestbeschermers en voorlichtingsmateriaal. Ook bijzonder was een gift van de Vereniging Veelzijdig Boerenland. Deze vereniging hielp collega-boeren in Senegal om de grutto te beschermen.

Een gespreksronde langs een aantal grote gevers bevestigde dat onze achterban vooral geïnspireerd wordt door projecten dicht bij huis, met een direct resultaat voor de vogels. Ook vinden grote gevers het fijn om een persoonlijke connectie te hebben met onze organisatie. Dat sluit goed aan bij hoe wij zelf graag werken.

Wie een grote gift overweegt, komt via www.vogelbescherming.nl/gift eenvoudig met ons in contact.

6.6.3 Fondswerving onder leden

In 2016 vroegen we onze leden en donateurs een aantal keren om een extra bijdrage. We streven ernaar om leden zo min mogelijk ongewenst te benaderen met deze verzoeken. Sommige leden dragen ruim bij via hun contributie en wensen geen aanvullende verzoeken te ontvangen, anderen vinden het juist plezierig om een extra bijdrage aan specifieke projecten te kunnen doen. Het aantal leden dat we aanschrijven wisselt sterk per project. We zijn erg blij met de ruimhartige donaties.

1. Weidevogels en ondersteuning netwerk Weidevogelboeren

Opbrengst: ca. € 145.000.

2. Ontwikkeling lesprogramma en website Beleef de Lente Junior

Opbrengst: ca. € 58.000.

3. Broedstrandjes voor sterns

Opbrengst: ca. € 98.000.

4. Aanplant en beheer van vogelbomen in de Sahel

Opbrengst: ca. € 160.000.

6.6.4 Nalatenschappen

In 2016 was het aantal nalatenschappen waarin Vogelbescherming erfgenaam of legataris was 49. Dat is 2 meer dan het 10-jarig gemiddelde van 47 erfenissen per jaar.

Door een aantal zeer grote nalatenschappen (o.a. 1 van meer dan 2 miljoen en 1 van ruim 7 ton) bedroeg het totaalbedrag € 4.737.400, ruim driemaal het in 2016 begrote bedrag. Daarmee is 2016 een absoluut recordjaar.

In 2016 is er regelmatig, in het blad Vogels en in de digitale nieuwsbrieven, aandacht gevraagd voor het steunen van Vogelbescherming via een nalatenschap. Dat heeft onder andere geleid tot 43 aanvragen van de informatiebrochure over nalaten aan Vogelbescherming.

Daarnaast zijn 14 persoonlijke gesprekken gevoerd met verschillende leden die serieus overwogen om ons te benoemen in hun testament. Ook heeft Vogelbescherming van 43 mensen te horen gekregen dat wij als erfgenaam of met een legaat in hun testament zijn of worden genoemd.

De mogelijkheid om Vogelbescherming als executeur in een testament te benoemen voldoet in de behoefte van een aantal leden. Inmiddels is Vogelbescherming in 22 testamenten aangewezen als executeur, waarvan 5 testamenten gepasseerd zijn in 2016. Om te laten zien wat Vogelbescherming doet, is ook in 2016 weer een aantal speciale excursies georganiseerd voor leden die notarieel schenken of ons in hun testament (willen) benoemen of dat al hebben gedaan.

6.6.5 Notariële schenkingen

Door lidmaatschap en extra donaties aan Vogelbescherming te regelen via een periodieke schenking voor vijf jaar of langer, kunnen leden een maximaal fiscaal voordeel halen op hun bijdrage aan Vogelbescherming. Doordat de belasting 'meebetaalt', kunnen gevers bruto meer geven, terwijl het netto (na fiscale aftrek) niet meer kost. Begin 2016 was het aantal schenkingen 678. Aan het einde van 2016 hadden 845 leden een schenking afgesloten, een groei van 28 procent. De jaarlijkse toezegging bedroeg aan het einde van het jaar € 171.150.

Het aantal nieuwe schenkingen in het verslagjaar bedroeg 199, met een gemiddeld bedrag van € 124. De verlaging van het gemiddelde bedrag van nieuwe schenkingen zet door omdat de periodieke schenking minder 'exclusief' gebruikt wordt voor grote donaties en steeds meer voor contributiebetalingen vanaf € 50. Bij de werving van schenkingen hanteert Vogelbescherming in principe een minimum van € 50 per jaar. Op www.vogelbescherming.nl/schenken is alle informatie en het formulier voor het afsluiten van een periodieke schenking te vinden.

6.6.6 Samenwerking met bedrijven

De Friesland Zorgverzekeraar

Vogelbescherming heeft zich in 2014 aangesloten bij het Groen & Fit Collectief dat De Friesland Zorgverzekeraar aanbiedt samen met een aantal provinciale landschappen en de Waddenvereniging. Het collectief inspireert het buiten actief bezig zijn en zo te werken aan de eigen vitaliteit en aan een vitale samenleving. Leden ontvangen 8 procent korting op hun premie en nog een aantal andere voordelen. Via het Groen & Fit Collectief ontvangen wij namens de deelnemers een bijdrage voor het project Rust voor vogels, Ruimte voor Mensen. In totaal ontving Vogelbescherming op deze wijze ongeveer € 3.000.

Vogel- en natuurreizen

Vogelbescherming werkt samen met een aantal reisorganisaties. [Inezia Tours](#), [BirdingBreaks](#), [Stichting Vogelreizen](#), [Blue Elephant](#) en SNP zijn 'reispartner' van Vogelbescherming. Voor de samenwerking en de vermelding van hun reizen op de site van Vogelbescherming doneren deze reisorganisaties een jaarlijks bedrag. Ook Delta Safari en Fogol hebben een partnerschap met Vogelbescherming. De reisorganisaties bieden gespecialiseerde vogelreizen aan die Vogelbescherming graag bij leden onder de aandacht brengt.

Nieuw in 2016 was de samenwerking met het Belgische Starling. Dit reisbureau organiseerde een speciale beschermingsreis voor leden van Vogelbescherming naar een van de locaties van het TV programma 'In de ban van de condor', de heuvels rond Batumi. Dat is een van de drie topplekken in de wereld om roofvogeltrek te beleven. Een deel van de opbrengst van deze reis is bestemd voor de Batumi Raptor Count, een lokale vogelbeschermingsorganisatie in Georgië. Door BirdingBreaks is ook in 2016 een 'beschermingsreis' naar Marokko georganiseerd. Bij die reis krijgt Vogelbescherming per deelnemer een afdracht die ten goede komt aan het werk van onze Marokkaanse BirdLife partner GREPOM. In 2016 leverde die samenwerking circa € 6.000 op. BirdingBreaks organiseerde in november 2016, in samenwerking met Vogelbescherming, voor het eerst een 'easy birding ledenreis' naar Gambia. Bij deze reis ging het om leren herkennen en vooral genieten van de spectaculaire Afrikaanse vogels. Maar ook om de bescherming van vogels! Deze reis leverde Vogelbescherming € 4.400 op bestemd voor de bescherming van Vogels in Afrika. In 2016 zijn twee ledenreizen naar Spitsbergen vertrokken met in totaal 165 deelnemers, bijna allemaal lid van Vogelbescherming. Uit de reacties bleek dat beide reizen indrukwekkend zijn geweest. Vogelbescherming heeft mee kunnen delen in de opbrengst. Bij elkaar kregen we het fantastisch bedrag van € 30.500. In 2016 is gewerkt aan nieuwe ledenreizen in 2017, waaronder een reis van Inezia Tours naar Spitsbergen en met BirdingBreaks naar Marokko en Gambia. We hebben voor deze reizen in 2016 een nieuwe meer overzichtelijke plek op de website gecreëerd: www.vogelbescherming.nl/ledenreizen.

Monier

Monier is de producent van de Vogelvide, de beste oplossing voor meer nestgelegenheid voor huismussen in hellende daken van huizen. In 2016 is door Monier een efficiëntere productiemethode ontwikkeld, die daardoor ook voor Vogelbescherming een extra bijdrage per strekkende meter oplevert. Naar verwachting wordt de nieuwe vogelvide medio 2017 op de markt geïntroduceerd. Ondertussen is zo'n 40 kilometer Vogelvide verkocht.

CJ Wildbird Foods (Vivara)

Vogelbescherming en CJ Wildbird Foods werken al vele jaren intensief samen om Nederland vogelvriendelijker te maken. Vele vogelproducten met het logo van Vogelbescherming brengen bij duizenden mensen vogelplezier en zorgen bovendien voor een grotere zichtbaarheid van Vogelbescherming. Met ieder verkocht (Vivara-)artikel steunt de consument het werk van Vogelbescherming. CJ Wildbird Foods ontwikkelt bovendien de Vogelbescherming-merkartikelen, zoals nestkasten, vogelvoer en voedersilo's. Naast een financiële bijdrage profiteert Vogelbescherming ook van marketing- en communicatiemogelijkheden van CJ Wildbird Foods. In 2016 is bovendien een gezamenlijke visie met CJ Wildbird Foods opgesteld rond het verantwoord (bij)voeren van vogels en hebben we o.a. met Vivara Pro een groen vogeldak ontwikkeld, evenals biologisch vogelvoer. In 2017 verwachten we de eerste resultaten.

Kite Optics

De populaire Buizerd-, Zwaluw-, Arend- en Valk-verrekijkers en de Havik-telescopen van Vogelbescherming worden door Kite Optics ontwikkeld. Elke verkochte kijker brengt een extra

bedrag in het laatje voor Vogelbescherming. Met deze kwaliteitskijkers bieden we duizenden liefhebbers en leden jarenlang vogelplezier. Ook Bever distribueert deze verrekijkers.

Technolyt

De Stern- en IJsvogel- en Kievit-verrekijkers van Vogelbescherming worden door Technolyt bv ontwikkeld. Deze series spreken vooral mensen aan die voor het eerst vogels willen kennen en een goede verrekijker zoeken met een aantrekkelijke prijs, maar wel van Vogelbescherming-kwaliteit. Elke verkochte kijker genereert een extra financiële bijdrage aan Vogelbescherming. Ook bij Bever kan men terecht voor VBN verrekijkers.

Kosmos Uitgevers

Kosmos Uitgevers (voorheen Tirion Natuur), het boekenfonds van VBK Media, is al jarenlang een vaste boekenpartner van Vogelbescherming. Vogelboeken van hoge kwaliteit dragen ons verenigingslogo en iedereen die zo'n boek aanschaft, steunt zo het werk van Vogelbescherming. Kosmos en Vogelbescherming ontwikkelen ook samen vogelboeken.

Bever

Behalve in onze eigen winkel en in de webwinkel van Vogelbescherming zijn de verrekijkers van ons huismerk bij Bever te koop. Zo kunnen onze leden dicht bij huis een kwaliteitskijker van Vogelbescherming testen en aanschaffen. Voor Bever is ons merk een unieke aanvulling op het uitgebreide assortiment outdoor artikelen. De samenwerking is al actief sinds 2007.

Bekking & Blitz

In 2016 is de samenwerking gestart met uitgeverij Bekking & Blitz. Er worden samen diverse kwaliteitsproducten ontwikkeld zoals wenskaarten, notitieboekjes en andere stationary-artikelen. In de komende jaren zijn die verkrijgbaar in de betere boekhandels, museumwinkels en (kantoor)vakhandels. Voor Vogelbescherming levert dit extra zichtbaarheid op bij een breder publiek en extra inkomsten uit royalty's. Bovendien biedt Vogelbescherming deze nieuwe producten voor de leden aan in onze winkel en webshop.

6.6.7 Nationale Postcode Loterij en institutionele fondsen

6.6.7.1 Nationale Postcode Loterij

Tijdens het jaarlijkse Goed Geld Gala op 6 februari 2017 in Carré maakte de Postcode Loterij bekend dat de opbrengst van de loterij in 2016 ruim € 682 miljoen bedroeg. Dat betekende dat € 341 miljoen rechtstreeks aan 110 goede doelen kon worden geschonken. De loterij heeft sinds 1989 ruim € 5 miljard geschonken aan het goede doel. Dat is mogelijk dankzij de ruim 2,8 miljoen trouwe deelnemers: van ieder lot gaat de helft naar het goede doel. De Postcode Loterij steunt sinds 1996 ook Vogelbescherming. De jaarlijkse bijdrage van € 1,8 miljoen vormt een onmisbare bijdrage voor vogel- en natuurbescherming.

Vogelbescherming is blij met de financiële steun. Hiermee kunnen we ook moeilijk financierbare projecten realiseren. Met de mediakanalen van de Nationale Postcode Loterij maakt een breed publiek in Nederland ook kennis met de vele prachtige goede doelen.

Op het Goed Geld Gala ontving Vogelbescherming van de Nationale Postcode Loterij ook een extra bijdrage van € 1,7 miljoen voor het project Meer IJsselmeer. Hiermee wil Vogelbescherming bij Tacozijs en De Nes verbeteringen aanbrengen aan de IJsselmeeroevers en het creëren van een visverbinding naar het achterland. Hier profiteren niet alleen de vissen van, ook vogels krijgen er leefgebied bij.

Eerder kreeg Vogelbescherming grote bedragen voor projecten zoals PolderPracht (hoofdstuk 2), het Haringvliet (hoofdstuk 3), Living on the Edge (hoofdstuk 5) en de Klimaatcampagne HIER (in 2008).

6.6.7.2 Institutionele fondsen

We Bird / Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen fase 2 - Waddenfonds Investeringskader

In oktober 2015 diende Vogelbescherming voor de tweede keer samen met Staatsbosbeheer, Landschap Noord-Holland, de NABU (BirdLife Partner uit Duitsland) en de Waddenvereniging een LIFE-aanvraag in bij de EU: We Bird, met een begroting van € 8,1 miljoen. Dit projectvoorstel is helaas om subsidietechnische redenen door de EU afgewezen. Hierdoor verviel ook de cofinanciering van het Waddenfonds. Wel adviseerde het Waddenfonds om een geactualiseerde vorm van het plan in te dienen bij het Investeringskader Waddengebied. Dit kader wordt waarschijnlijk in mei 2017 opengesteld. Vogelbescherming is samen met alle partners van de Coalitie Wadden Natuurlijk eind 2016 begonnen met de voorbereidingen voor een aanvraag.

Wadvogels van Allure

In 2015 vroeg Vogelbescherming samen met de Werkgroep Grauwe Kiekendief financiering aan voor het project Wadvogels van Allure. Het project met een totaalbegroting van € 1,2 miljoen kreeg financiële steun van het Waddenfonds € 770.000. Het resterende bedrag werd gedekt uit de financiële bijdragen van het Bettie Wiegmanfonds (€ 7.500) en het Prins Bernhard Cultuur Fonds (€ 40.000). In 2016 is ook steun gevraagd bij de drie noordelijke provincies. Dit heeft geresulteerd in een financiële bijdrage van € 29.470 van de Provincie Fryslân en van € 45.000 van de Provincie Noord-Holland.

Bettie Wiegmanfonds

Ook het Bettie Wiegmanfonds heeft Vogelbescherming in 2016 meermaals ondersteund. Met een financiële bijdrage van € 6.600 droeg het fonds bij aan een project voor nestbescherming van de tapuit in Noord-Holland. Ook kreeg het project Jaar van de Kievit 2016 financiële ondersteuning.

Prins Bernhard Cultuurfonds

Het Prins Bernhard Cultuurfonds heeft in 2016 verschillende projecten van Vogelbescherming financieel ondersteund. Beleef de Lente Junior (nieuw lesmateriaal) kreeg € 30.000. Het project De vogelvriendelijke tuin, dat Vogelbescherming samen met Nederlandse tuincentra in 2017 gaat uitvoeren, kreeg € 20.000. Het project 'Gezond riet voor moerasvogels, de grote karekiet' wordt sinds 2015 financieel gesteund door het Prins Bernhard Cultuurfonds met € 38.000. Dit project loopt af in 2017. Prins Bernhard Cultuurfonds Flevoland steunt de Stadsvogelconferentie met € 2.500.

Zabawas

Met de Stichting Zabawas werkt Vogelbescherming al vele jaren nauw samen. In 2016 kende de stichting € 22.500 toe voor een project voor verbetering van het leefgebied van de roerdomp in natuurgebied De Wieden. Ook wordt nog gewerkt aan de realisatie van een project waarbij de stichting al langer betrokken is; de aanleg van een broedeiland voor bedreigde kustvogels ten noorden van de Afsluitdijk.

Europese Commissie

De [Europese Commissie](#) ondersteunt Vogelbescherming in haar campagne [Red de Rijke Weide](#) door de toekenning van twee subsidies voor de projecten Consuming for Nature en Farming for Nature. Dat laat zien dat een andere landbouw mogelijk is: consumenten die iets meer betalen voor bijzondere zuivel, zodat boeren maatregelen kunnen treffen voor natuur en landschap. Consuming for Nature liep in 2015 en 2016. Dit project richtte zich vooral op de consument. Mede door dit project konden succesvol producten als Weide Weelde op de markt gebracht worden. Farming for Nature loopt tot mei 2017 en richt zich vooral op het geven van voorlichting aan boeren hoe zij natuurinclusief kunnen produceren.

Interreg

Vogelbescherming werkt met nationale en internationale partners aan twee EU Interreg-aanvragen. De eerste, PARTRIDGE, richt zich op het beschermen van patrijzen in grote leefgebieden en is in 2016 goedgekeurd. De totale internationale begroting bedraagt € 1.140.750. Hiervan is 570.376 bestemd voor Vogelbescherming. De tweede aanvraag, Win-Win Wetlands, richt zich op het klimaatbestendig maken en beheren van wetlands. Deze aanvraag wordt begin 2017 definitief ingediend.

Turing Foundation

In Lac Higa, een Living on the Edge-site in Burkina Faso, konden we samen met onze BirdLife Partner NATURAMA doorgaan met onze projecten, dankzij financiering van de Turing Foundation. We staken in 2016 'de schop in de grond' voor herstel van gedegradieerd land en het verbeteren van landbouwmethoden. Verder konden we een vervolg geven aan het opstellen van een landgebruiksplan. Daarmee zijn de behaalde resultaten rondom duurzaam landgebruik en natuurbescherming verankerd in officiële afspraken tussen de overheid en de lokale gemeenschappen.

6.7 Eigen Media

6.7.1 Tijdschrift Vogels

Evenals voorgaande jaren verschenen er in 2016 vijf nummers van het ledentijdschrift Vogels. Dit in een oplage van ruim 140.000. Vogels brengt steeds een mix van inhoudelijke en verstrooiende artikelen. Aan de fotoselectie wordt de grootste zorg besteed, omdat uit onderzoeken blijkt dat onze leden vooral de foto's in het blad waarderen. In geen enkel natuurmagazine in Nederland vindt men zoveel in grootbeeld afgedrukte vogelfoto's van zo'n hoogwaardige kwaliteit.

Afgelopen jaar verscheen vier keer een artikel met extra aandacht voor projecten waarvoor we ook onze leden benaderen met een donatieverzoek. De publicaties in Vogels blijken een substantiële bijdrage te leveren aan het succes van deze fondswervingen.

Afgelopen jaar vonden meerdere activiteiten plaats voor leden om de band met de vereniging (lezers van Vogels) te intensiveren. Een ervan was de verkiezing 'mooiste cover' van de tot nu toe verschenen 200 nummers. Ruim 1.300 lezers maakten hun keuze. Naar aanleiding van het artikel over 'de pioniers van de natuurfotografie' werd een speciale ledendag georganiseerd in het Nederlands Fotomuseum te Rotterdam. Onder de titel 'Het bevlogen oog' werd een vogelfotowedstrijd georganiseerd. In totaal 1.250 leden stuurden hun mooiste foto in.

Dit jaar startte vogelkunstenaar Erik van Ommen een nieuwe rubriek 'Vogels tekenen met Erik'. Hiervoor was veel belangstelling. Waar mogelijk tracht Vogels ook actueel te zijn. In het herfstnummer plaatsten we een interview met Peter van Straaten; het bleek zijn allerlaatste interview te zijn geweest. In september bracht Vogels een achtergrondverhaal over het project Kijker voor Kijkers. Met effect: het leverde tientallen extra verrekijkers op.

6.7.2 Website www.vogelbescherming.nl

Op 5 september 2016 is de nieuwe website van Vogelbescherming gelanceerd. De website heeft een complete gedaantewisseling ondergaan en de navigatie is aanzienlijk vereenvoudigd. Veel nadruk ligt op de kwaliteit van beeld, actuele (vogel)informatie en nieuwsberichten én de leesbaarheid en vindbaarheid van de teksten. Dit alles met als doel de bezoeker een prettige ervaring te geven, zodat deze hopelijk weer eens terugkeert. De bezoeker krijgt vanaf ieder (mobiel) apparaat een geoptimaliseerde website te zien.

De absolute trekker van de website is de geheel vernieuwde online vogelgids, met prachtige tekeningen van Elwin van der Kolk, foto's, geluiden en video's om herkenning van vogels makkelijker te maken. Op basis van eerdere bezoekerscijfers hebben we dit onderdeel versterkt. Helaas was het zoveel werk dat we er in 2017 nog aan doorwerken. Maar door de actualisaties en

de afspraken daarover kunnen we bij een volgende nieuwe site veel sneller en efficiënter werken dan nu.

De informatie van twee eerdere subsites, vogelsendewet.nl en vogelsinmijntuin.nl, heeft nu een prominente plek gekregen op de website van Vogelbescherming. Informatie over vogels in de tuin is een belangrijke trekker voor bezoekers en de juridische informatie sluit aan bij de behoefte van onze 'donkergroene' doelgroep zoals vogelwerkgroepen en gemeentemedewerkers. Op deze manier kan Vogelbescherming zich beter profileren: voor verschillende doelgroepen zijn we nu een duidelijker loket waar wat te halen valt.

Op veel meer revelante plekken biedt de nieuwe site nu handelingsperspectieven aan die aansluiten bij onze online marketingdoelstellingen én de behoefte van de bezoeker, 'vanuit de inhoud' dus. Het gaat dan om het aanmelden voor onze digitale nieuwsbrief, de aanvraag van het magazine Vogels Dichterbij en aandacht voor producten in de webshop.

Behalve een nieuwe website is in 2016 ook het jaar waarin Vogelbescherming een nieuwe werkwijze van het webteam tot standaard heeft gemaakt: in een gestructureerde cyclus van testen – meten – verbeteren blijven we werken aan de verbetering van deze site, met als doelstelling: meer mensen activeren bij te dragen aan de bescherming van vogels.

Prestaties en mijlpalen

Het aantal unieke bezoekers (gebruikers) is in 2016 gestegen van 1.362.645 naar 1.615.236; een stijging van 19 procent. Een groot deel van deze stijging is te verklaren door het verkeer dat via de zoekmachines, Google-advertenties en digitale nieuwsbrieven is gegenereerd.

De resultaten van een meting aan het einde van het jaar laten zien dat het aantal conversies (nieuwe leden, inschrijvingen Vogels digitaal en donaties) sterk is toegenomen. De verklaring hiervoor is waarschijnlijk een combinatie van een verbeterde website en kwalitatief beter verkeer via sociale media, e-mail en Google advertenties.

Aantallen gebruikers websites Vogelbescherming

Website	Gebruikers in 2016
vogelbescherming.nl	1.615.236
beleefdelente.nl	1.017.403
tuinvogeltelling.nl	202.512
redderijkeweide.nl	44.500
vogelweek.nl	34.304

6.7.3 Sociale media

Via sociale media leggen we contact met mensen die in vogels, vogels beschermen of Vogelbescherming zijn geïnteresseerd, leden en niet-leden, 'lichtgroen' of meer inhoudelijk ingevoerd.

Platforms en accounts hebben hun eigen karakter. Vogelbescherming heeft een behoorlijk succes met haar sociale media-accounts. De betrokken medewerkers bemensen deze accounts naast hun dagelijkse werkzaamheden erbij. Vooralsnog zijn er geen mogelijkheden medewerkers in dienst te nemen die zich louter met sociale media/webcare bezig houden.

De corporate Facebook-pagina (en Pinterest) gebruikt Vogelbescherming om mensen op een laagdrempelige manier kennis te laten maken met vogels en Vogelbescherming. Beleving staat daarbij voorop, bijvoorbeeld met het plaatsen van mooie of bijzondere foto's en filmpjes. 'Likers' kunnen ook zelf foto's op ons Facebook-prikbord plaatsen en vragen stellen aan Vogelbescherming. Een en ander bevalt goed bij de 'vrienden'. Had Vogelbescherming eind 2013 zo'n 27.300 'likers', eind 2014 was dit aantal explosief gegroeid tot 50.000 en eind 2015 zijn er al 72.000. Eind 2016 zijn we verder gegroeid naar ruim 100.000. Omdat mensen de berichten ook 'delen' is het uiteindelijke bereik een veelvoud van dit aantal. Belangrijk gegeven daarbij is dat, doordat er veel interactie is met onze vrienden we op veel tijdstippen blijven verschijnen (zonder

interactie verdwijnen berichten uit tijdlijnen). Topper in 2016 was een bericht met een Beleef de Lente-filmpje van steenuilen dat door 2,5 miljoen mensen werd gezien. Naast de algemene Facebook-pagina bleek een pagina voor meer gespecialiseerde vogelliefhebbers (zoals leden van vogelwerkgroepen) levensvatbaar: gemiddeld wordt een bericht door zo'n 3.000 mensen gezien; we zijn gegroeid van 2.600 (eind 2015) naar 4.350 likers (per begin 2017).

Vogelbescherming zet Twitter in voor het verspreiden van nieuwsfeiten, persberichten (journalisten gebruiken het medium veel) en weetjes: we zorgen zo voor binding met onze online achterban en het activeren van die achterban, bijvoorbeeld door een oproep om een petitie te ondertekenen. Natuurlijk worden er ook vragen van volgers beantwoord en gaan we in op reacties.

Na eerdere onstuimige groei-jaren met toenames van 100 procent en 50 procent vakt de groei van het aantal volgers van het Twitter-account @vogelnieuws af, in lijn met een wereldwijde verminderde populariteit van het medium. Niettemin groeiden we in 2016 van ongeveer 18.000 naar zo'n 21.500 volgers. Het aantal interacties met volgers – likes & shares – is wel toegenomen.

6.7.4 Advertenties

Sinds halverwege 2014 heeft Vogelbescherming haar advertentieverkoop uitbesteed. Passende advertenties worden geplaatst in het magazine Vogels, op de website van Beleef de Lente en in enkele nieuwsbrieven. Netto leverde dat zo'n € 75.960 op ten behoeve van de vereniging.

6.8 Pers en publiciteit

6.8.1 Persaandacht

Vogelbescherming heeft veel belang bij 'vrije publiciteit'. Daarmee kan Vogelbescherming bereikte resultaten laten zien, de druk op beslissers opvoeren, kennis overdragen over vogels en hun leefgebied en mede daardoor ook draagvlak voor vogels en vogelbescherming creëren. In 2016 kwam Vogelbescherming ook weer veelvuldig in het nieuws, zowel in kranten en tijdschriften, als op radio en televisie en online. Vogelbescherming verstuurde het afgelopen jaar in totaal 46 persberichten, plaatste 6 opiniestukken (opinieites en in kranten) en wekelijks berichtten we op naturetoday.nl.

De Nationale Tuinvogeltelling en Beleef de Lente zijn de twee grootste evenementen wat betreft persaandacht. Beide evenementen deden het ook in 2016 goed in de media. Beleef de Lente kreeg wekelijks aandacht bij VARA's Vroege Vogels radio en tv. Bij de start waren we in het NOS journaal om 8 uur, radio 1 Journaal en NOS online, maar ook bij regionale kranten en omroepen. Gedurende het seizoen besteedde Hart van Nederland meerdere malen aandacht door vogelclipjes uit te zenden. In een groot artikel in de Volkskrant zorgde Midas Dekkers nog voor een relletje en daarmee voor veel aandacht. Vooral de start van het evenement trekt veel aandacht. Het is een grote wens om die aandacht van de media langer vast te houden. De Nationale Tuinvogeltelling haalde opnieuw meer pers dan de afgelopen jaren. De verdwaalde roodkeelnachttegaal zorgde op zaterdag voor een leuk nieuwshaakje, wat meer aandacht in de landelijke media opleverde (o.a. NOS Journaal en Jeugdjournaal).

Eén van de belangrijkste onderwerpen in 2016 was de achteruitgang van de weidevogels. De campagne Red de Rijke Weide loopt door, met onder andere media-aandacht rondom het Welkom Grutto Weekend. De achteruitgang van de grutto houdt de politiek bezig en veel persberichten rondom weidevogels zijn hierop gericht. We schrijven opiniestukken over landschapspijn (het verdwijnen van het Nederlandse landschap), berichten over het slechte broedseizoen en over de stappen die de politiek zet. Het resulteert in het indienen van een klacht

bij de Europese Commissie op 8 november. We kondigen dit nieuws aan met een groot artikel in de Volkskrant, waarna alle andere media er opduiken.

Verder was er aandacht voor de Nationale Vogelweek, Euro Birdwatch, Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen en het Haringvliet.

Het uitbreken van het usutu-virus, waarmee merels te kampen hebben, zorgde voor veel vragen van de media. Regionale media zochten regelmatig contact over de plannen voor Lelystad Airport en ook de ganzen in Overijssel waren in 2016 met regelmaat in het nieuws.

6.8.2 Fitness check

Veel aandacht van het persteam ging in 2016 uit naar de Fitness check. De Europese Commissie evalueerde de Europese natuurregelgeving om te kijken of ze 'fit for purpose' was. Daarmee kwam de deur op een kier te staan om te gaan morrelen aan de scherpste van de bescherming van de Europese natuur. Vogelbescherming heeft achter maar ook voor de schermen veel aandacht besteed aan het mobiliseren van aandacht voor deze mogelijke afzwakking. Zie verder 3.4.1.

6.8.3 Nieuwssites en blogs

De steeds grotere rol van online publicaties heeft ook gevolgen voor het perswerk. Waar we voorheen sneller geneigd waren een persbericht uit te sturen, kijken we nu kritischer naar hoe en waarheen we nieuws sturen. Regelmatig kiezen voor het plaatsen van een nieuwsbericht op de eigen site of de nieuwswebsite www.naturetoday.nl, die we vervolgens onder de aandacht brengen via onze sociale media-kanalen. Deze manier van werken pakt goed uit: onze berichten worden geregeld overgenomen door de nieuwswebsites. Als voorbeeld: ons bericht over vogels en vuurwerk plaatsten we op naturetoday.nl en verspreidden we via sociale media, waarna het werd opgepakt door diverse landelijke kranten en nieuwssites.

6.8.4 Uitdragen positionering

Organisaties met een helder profiel en een duidelijke positionering zijn over het algemeen succesvoller dan organisaties die dat missen. Vogelbescherming heeft daarom in haar nieuwe Strategisch Meerjarenplan veel aandacht besteed aan de kernvraag waarom wij ons inzetten voor vogels en natuur en hoe wij dat doen. Het waarom staat onder meer verwoord in onze visie: *Vogelbescherming Nederland wil een wereld met een rijke verscheidenheid aan vogels en natuur*. Dat doen we door:

- Mensen te verbinden en samen te werken aan een optimale bescherming van vogels en natuur.
- Te inspireren met wetenschap en succesvolle voorbeelden.
- Internationaal te opereren.
- Duurzame verbeteringen tot stand te brengen.

Dit 'waarom' en 'hoe' zit volledig ingebakken in onze manier van werken. In de communicatie hebben we in 2016 hiervan zoveel als mogelijk is, laten zien aan de buitenwereld, vanuit de overtuiging dat 'waarom we het doen' en 'hoe we werken' aanmoedigen zijn voor velen om zich eveneens in te zetten voor vogels en natuur.

6.9 Winkel

6.9.1 Winkel in Zeist

De winkelomzet bedroeg in 2016 € 1.7 miljoen (excl. btw). De winkel in Zeist combineert een uitgebalanceerd assortiment met vakkundige voorlichting en een hoog serviceniveau. Met grote dank ook aan het vrijwilligersteam. Het uitgangspunt blijft dat elke vogelliefhebber een geschikte verrekijker of telescoop kan uitkiezen, of het beste advies krijgt over vogels in de tuin. Via goed bezochte en sfeervolle themadagen profileert de winkel zich bij (potentiële) kopers. De Meimaand Kijkmaand genereert een gezellige topdrukte, voor iedereen die toe is aan een nieuwe verrekijker.

6.9.2 Webshop en postorder

Naast telefonische bestellingen en ingestuurde bestelkaarten, wisten duizenden vogelliefhebbers in 2016 onze webshop te vinden. De omzet 'webshop en postorder' bedroeg € 828.655 (excl. btw). Dat is maar liefst 32 procent hoger dan in 2015. De webshop en alle diensten die daarbij horen zijn sinds 2013 door Vogelbescherming aan CJ Wildbird Foods uitbesteed. Vogelbescherming ontvangt een fee over de gerealiseerde omzet. In 2016 zijn plannen gemaakt voor de vervanging van de huidige webshop naar een nieuwe versie, om kopers beter te kunnen bedienen en aan te sluiten op de nieuwe website van Vogelbescherming.

6.9.3 Kijkers-voor-Kijkers

In 2016 is Kijkers-voor-Kijkers, het donatieprogramma voor verrekijkers en telescopen, verder uitgebreid en met succes. Inmiddels hebben meer dan 500 gedoneerde verrekijkers en telescopen een nieuwe bestemming gevonden bij natuurbeschermers in ontwikkelingslanden. Er zijn door leden vorig jaar meer dan 1.300 stuks gedoneerd. Vogelbescherming bezorgt ze bij BirdLife Partners waar optiek hard nodig is, maar waar het geld ontbreekt. Ons enthousiaste vrijwilligerteam ontfermt zich over de kijkers, lapt ze op en maakt ze verzendklaar voor vertrek naar een tweede bestemming. Diverse bedrijven hebben hulp aan Kijkers-voor-Kijkers geboden. Meer informatie via www.vogelbescherming.nl/kijkersvoorkijkers.

6.10 Servicecentrum

6.10.1 Vogel- en verenigingsvragen

Het Servicecentrum van Vogelbescherming handelt alle vogel- en verenigingsvragen af. Het aantal 'vogelvragen' is ten opzichte van 2015 licht gestegen vooral door de uitbreiding van online communicatie door Vogelbescherming.

De diversiteit is wederom enorm, variërend van vragen over tuininrichting, welke vogel er op een foto staat, tot juridische vragen over de bescherming van vogels. Regelmatig wordt gevraagd naar het beschermingswerk van de vereniging. Bijvoorbeeld waarom we de bescherming van weidevogels aanpakken zoals we dat doen. Dat levert geregeld leuke discussies op. De Ledenadministratie heeft in 2016 hard gewerkt om lidmaatschappen foutloos te administreren en de wensen van onze leden vast te leggen.

De Jaarrond Tuintelling (www.tuintelling.nl) is gegroeid in populariteit en leverde extra vragen op. Het waren vooral vragen over het aanmaken van een account en het doorgeven van soorten die niet in de soortenlijsten stonden.

Tijdens het weekend van de Nationale Tuinvogeltelling (www.tuinvogeltelling.nl) in januari 2016 zat net als voorgaande jaren een uitgebreid team van medewerkers en vrijwilligers klaar om vragen te beantwoorden. Ook nu weer waren er naast technische vragen ook enthousiaste verhalen van de tellers.

6.10.2 Klachten

Het Servicecentrum zorgt voor de afhandeling van klachten. 2016 was een jaar met iets meer klachten dan in 2015, namelijk 76. Daarvan zegden 34 mensen hun lidmaatschap op vanwege een klacht. Opvallend is dat drie mensen hun lidmaatschap hebben opgezegd, omdat Vogelbescherming bij de Europese Commissie een klacht tegen de Nederlandse overheid heeft ingediend, omdat zij te weinig doet aan de bescherming van weidevogels. Twee mensen zegden op, omdat Vogelbescherming protesteert tegen de plaatsing van windturbines in het IJsselmeer. Twee anderen zegden op, omdat ze vinden dat ganzen gedood moeten worden. De overige klachten waren zeer divers van aard en hadden geen relatie met ons beschermingswerk, maar hadden vooral betrekking op de wijze van communiceren van Vogelbescherming of waren administratief van aard.

7 Weten en delen

7.1 Huidige situatie en context

Van de ruim 10.000 vogelsoorten worden er wereldwijd zo'n 1200 bedreigd. Dat staat niet op zichzelf, maar maakt deel uit van een mondiale bedreiging van de biodiversiteit. In 2004 stonden in Nederland van de 182 regelmatige broedvogelsoorten in Nederland er maar liefst 78 (43 procent) op de Nederlandse Rode Lijst. Daaronder vallen naast vele zeldzame soorten ook algemene soorten als grutto, koekoek, veldleeuwerik, boerenzwaluw, huismus en ringmus. De vernietiging van natuurlijke rijkdommen maakt de wereld minder leefbaar. Vogelbescherming wil door de bescherming van vogels en hun leefgebied bijdragen aan het behoud van biodiversiteit en een leefbare wereld, waarbij we de nadruk leggen op een 'ecologisch duurzame omgang' met natuur en landschap. Die brede wens vraagt om focus: waar zijn we het hardst nodig als het gaat om bescherming van vogels en waar kunnen we verschil maken – al komt Vogelbescherming op voor alle in het wild levende vogels.

Voor een prioritering en praktische aanpak zijn wetenschappelijke gegevens nodig over de stand van een populatie, over wat een achteruitgang veroorzaakt en welke maatregelen effectief zijn om daar iets aan te doen. Wetenschappelijk onderbouwde kennis over het beschermen van vogels wil Vogelbescherming op inspirerende wijze delen met professionals en een breder publiek om een zo groot mogelijk effect te sorteren.

7.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming

- Vroegtijdig inzicht in de stand van vogelpopulaties.
- Inzicht in de efficiëntie van beschermingsmaatregelen.
- Vogelbescherming speelt een belangrijke rol in het verspreiden van wetenschappelijk onderbouwde gegevens over het beschermen van vogels.

7.3 Speerpunten 2016

- Vervolg Actieplan bedreigde vogels.
- Werken op basis van conservation evidence.
- Samenwerking met Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- Participatie in het Centre for Avian Population Studies.
- Advies Denktank Kwaliteit voor Natuur.
- 'Oranje lijst' en Rode Lijst.
- Wetenschappelijke begeleidingscommissie.
- Ontwikkeling juridisch kenniscentrum.

7.4 Vervolg Actieplan bedreigde vogels

De toekomst van diverse soorten van de Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels is allerm minst zeker, inspanningen van de overheid en natuurbeschermingsorganisaties in de laatste decennia ten spijt. Onder deze bedreigde soorten bevinden zich veel voor Nederland kenmerkende vogels. Vogelbescherming heeft zich ten doel gesteld om op basis van de laatste wetenschappelijke inzichten een extra inspanning te leveren. In 2015 publiceerde Vogelbescherming daarom een Actieplan Bedreigde Vogels. Het actieplan is gebaseerd op een voorlopige Rode Lijst van 2015, zoals gepubliceerd in de Vogelbalans 2013 van Sovon. Naar verwachting stelt het Ministerie van Economische Zaken in 2017 de definitieve lijst vast.

Het actieplan gaat uit van elf soorten. Als die goed beschermd worden, profiteren daarvan ook vele andere soorten. Vogelbescherming heeft in 2016 een reeks maatregelen genomen om het actieplan gestalte te geven, grotendeels binnen bestaande programma's. Het gaat om het werven van fondsen, het laten verrichten van aanvullend onderzoek, het starten van voorbeeldprojecten en het verspreiden van kennis over wat werkt bij de bescherming van deze vogels.

7.4.1 Themadag Strandbroeders en brochurereeks

Een belangrijk instrument in het delen van kennis over vogels uit het actieplan zijn de themadagen. In november 2016 organiseerde Vogelbescherming de Themadag Strandbroeders, met de nadruk op strandplevier, bontbekplevier en dwergstern. Vogelbescherming brengt beheerders, wetenschappers, vrijwilligers en beleidsmedewerkers bij elkaar om kennis en ervaringen uit te wisselen. Naar aanleiding van zulke dagen starten nieuwe beschermingsprojecten waarbij de inrichting van gebieden voor vogels wordt verbeterd. De Themadag Moerasvogels was de vijfde in een reeks gericht op de bescherming van bedreigde vogelsoorten: eerdere edities gingen over velduil en blauwe kiekendief, tapuit, sterns en moerasvogels (roerdomp, porseleinhoen en grote karekiet).

OBN, het kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit, ondersteunt de verdere verspreiding van kennis over de vogels uit het actieplan door middel van een reeks praktische brochures voor terreinbeheerders. Zo is begin 2016 de brochure Riet en Ruimte voor de Roerdomp verspreid. De brochures hebben ook tot doel om het draagvlak voor bescherming te vergroten.

7.5 Werken op basis van conservation evidence

Behalve signaleren dat het slecht gaat met vogelsoorten, is het herkennen van oorzaken en het nemen van beschermingsmaatregelen die bewezen werken van groot belang voor organisaties op het gebied van natuurbeheer als soortbeschermingswerk.

In 2016 heeft een externe partij in opdracht van Vogelbescherming een verkenning uitgevoerd naar de bereidheid van andere organisaties op het gebied van soortbescherming en natuurbeheer om te investeren in een 'conservation evidence'-programma. De uitkomsten en adviezen uit het rapport zullen worden gebruikt voor het verder ontwikkelen van het gedachtegoed. Binnen Vogelbescherming is in 2016 een kenniskring Vogels en Leefgebieden in het leven geroepen die zich bezighoudt met (ecologische) kennisvragen voor de bestaande beschermingsprogramma's.

7.6 Samenwerking met Sovon Vogelonderzoek Nederland

Vogelbescherming en Sovon werken al decennialang nauw met elkaar samen. Sovon verzorgt onder meer betrouwbare cijfers over de vogelstand, dankzij vele vrijwillige vogeltellers en een professionele, wetenschappelijke organisatie. Vogelbescherming hecht grote waarde aan deze samenwerking, omdat deze ons in staat stelt onze belangenbehartiging te baseren op objectieve gegevens. Daarnaast vormt de grote groep vrijwillige tellers (ruim 10.000!) het meest omvangrijke voorbeeld van citizen science in Nederland. Het toont aan dat er een groot maatschappelijk draagvlak is voor het in kaart brengen van vogels, als onderdeel van de kwaliteit van onze leefomgeving.

In 2016 ging het werk aan de nieuwe Vogelatlas voor Nederland onverminderd door – Vogelbescherming ondersteunt het project financieel. De laatste blokken werden geteld en steeds meer gegevens vonden hun weg naar het publiek. In 2018 volgt de publicatie.

Vogelbescherming en Sovon werken ook met goede resultaten samen rond jaarlijkse evenementen zoals de Nationale Tuinvogeltelling en de Nationale Vogelweek en het project rondom de Jaarrond Tuintelling.

In 2016 werkten we daarnaast aan het 'Jaar van de Kievit': de overleving van kuikens werd onderzocht en de potentie van beschermingsmaatregelen. Doel hiervan: goed gefundeerde beschermingsmaatregelen te kunnen voorstellen om de scherpe achteruitgang van deze vogelsoort tot staan te brengen. Verder voerde Sovon onderzoek uit naar het broedsucces van de grutto.

Met de Vogelbalans, die dit jaar in het teken stond van stadsvogels, leverde Sovon een prachtig product op, waarop Vogelbescherming toekomstig beschermingswerk in de stad mede kan baseren.

7.7 Participatie in het Centre for Avian Population Studies

In 2014 maakten we bekend samen met vier andere partijen onderzoek te gaan stimuleren naar schommelingen in vogelpopulaties. Dat werd het Centre for Avian Population Studies (CAPS - www.avianpopulationstudies.org). CAPS voorziet in een leemte: tot nu ontbrak het aan een gecoördineerde gezamenlijke aanpak en analyse van demografische gegevens (overleving, sterfte en immigratie en emigratie) voor vogels. Deze manier van werken maakt duidelijk hoe gezond een vogelpopulatie is en welke factoren daarbij een rol spelen.

Vanuit NWO kwam de toekenning voor een promotieonderzoek met de titel 'Are birds starving'. Het onderzoek richt zich op de vraag of het insectenaanbod voor insectenetende vogels zodanig sterk is afgenomen door systemische pesticiden, dat de overleving van vogels en hun jongen in het geding is. In 2016 kwam eveneens de toekenning voor een groot NWO-onderzoek naar het wel en wee van de scholekster; ook in dat onderzoek participeert Vogelbescherming.

7.8 Advies Denktank Kwaliteit voor Natuur

Vogelbescherming heeft in 2015 een denktank in het leven geroepen rondom het begrip 'natuurkwaliteit'. Deze denktank heeft Vogelbescherming in oktober 2016 advies gegeven over de manier waarop de benodigde (basis)kwaliteit voor natuur in Nederland bevorderd en gerealiseerd zou kunnen worden. Dat gebeurde mede op basis van de bevindingen uit drie verkenningen:

- Naar natuurbeleving en de gewenste natuurkwaliteit onder zowel lager als middelbaar opgeleide twintigers en dertigers.
- Onder deelnemers en excursieleiders van de Nationale Vogelweek.
- Onder gemeentebesturen uit de Achterhoek die verantwoordelijk zijn voor het buitengebied in combinatie met stakeholders uit die gemeenten.

Vogelbescherming maakt dit advies in 2017 concreet, zodat duidelijk is welke stappen nodig zijn om ecologisch duurzaam om te gaan met de natuur en het landschap in Nederland.

7.9 'Oranje lijst' en Rode Lijst

Eind 2013 verscheen de eerste 'Oranje lijst' van broedvogels. Dat gebeurde als uitvloeisel van de wens van Vogelbescherming om vroegtijdig te kunnen alarmeren (*early warning*) wanneer er iets mis dreigt te gaan met vogelpopulaties in Nederland. Omdat Nederland voor heel veel soorten van speciaal belang is buiten de broedperiode (denk maar eens aan de steltlopers in de Waddenzee en de grote aantallen overwinterende watervogels) hebben we samen met Sovon Vogelonderzoek gewerkt aan een eigen Rode Lijst van niet-broedvogels. Daarbij wordt gewerkt met dezelfde indeling voor mate van bedreiging en ook hierbij hanteren we een 'bijpassende' Oranje lijst als een *early warning* signaal.

7.10 Wetenschappelijke begeleidingscommissie

Ieder jaar komt de wetenschappelijke begeleidingscommissie van Vogelbescherming minimaal eenmaal bijeen. De commissie bestond in 2016 uit de volgende externe deskundigen: Meinte Engelhoer (Provincie Friesland), Eddy Wymenga (Altenburg & Wymenga), Ruurd Noordhuis (Deltares), Christiaan Both (Rijksuniversiteit Groningen), Maarten Loonen (Rijksuniversiteit Groningen) en Arnold van den Burg (Biosphere Science Foundation). Toegetreden als nieuw lid zijn Julia Stahl (Sovon) en Yvonne Verkuil (Rijksuniversiteit Groningen). Luc Lens (Universiteit van Gent) is teruggetreden.

7.11 Ontwikkeling juridisch kenniscentrum

Vogelbescherming wil in 2020 een goed georganiseerd juridisch kenniscentrum presenteren rondom de bescherming van vogels en hun leefgebieden. Het (online) kenniscentrum maakt de aanwezige kennis over relevante wet- en regelgeving en de toepassing daarvan beter

toegankelijk. Via deze kennis kunnen we overheden en bedrijven nog meer aansporen bij te dragen aan het beschermen van vogels. Ook bieden we burgers een mogelijkheid om op basis van deze kennis andere partijen aan te spreken op hun verantwoordelijkheden. De eerste fase (2015-2016) van de ontwikkeling van het juridisch kenniscentrum bestaat uit het verzamelen, herzien en ontsluiten van actuele basisinformatie over de vigerende natuurwetgeving en relevante jurisprudentie. De eerste fase is in 2016 afgerond met het opnemen van actuele informatie over de juridische bescherming van vogels en hun leefgebieden op onze nieuwe website. Tevens hebben we voorbereidingen getroffen om teksten en navigatie te wijzigen op de website als gevolg van de inwerkingtreding van de Wet natuurbescherming per 1 januari 2017.

8 Organisatie

8.1 Vereniging

De Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels, meestal ingekort tot Vogelbescherming Nederland of alleen Vogelbescherming, werd opgericht op 1 januari 1899 en zetelt in Zeist. Vogelbescherming heeft een ANBI-status en is een door het Centraal Bureau Fondsenwerving (CBF) erkende organisatie. Het CBF beoordeelt het bestuur en beleid van goededoelenorganisaties, hoe zij geld werven en besteden en hoe zij daarover verantwoording afleggen. Daarnaast is Vogelbescherming lid van de branchevereniging voor goede doelen: Goede Doelen Nederland. Vogelbescherming legt in haar Jaarverslag financiële en beleidsverantwoording af, waarbij zij rekening houdt met de richtlijnen van Goede Doelen Nederland, de Richtlijn Jaarverslaglegging 650 voor fondsenwervende instellingen (RJ650) en de richtlijnen van het CBF, waarin principes van de Code Goed Bestuur voor Goede Doelen opgenomen zijn. Er is bewust voor gekozen om de wijzigingen in de RJ650 voor dit jaar nog niet op te nemen. Deze wijzigingen zijn met ingang van 2017 verplicht en zullen in het volgende bestuursverslag meegenomen worden.

8.2 Bestuur

8.2.1 Scheiding tussen bestuur, uitvoering en toezicht

Om de verantwoordelijkheid van het besturen en het toezichthouden te scheiden, is in 2013 besloten om over te gaan naar een Raad van Toezichtmodel. In 2014 en 2015 is in nauwe samenwerking tussen een Statutencommissie bestaande uit delegaties van Ledenraad, Bestuur, bureau én de notaris dit nieuwe bestuursmodel verder vormgegeven en in nieuwe statuten en reglementen gegoten.

Per 1 januari 2016 is dit Raad van Toezichtmodel in werking getreden bij Vogelbescherming. Het bestuur van de Vereniging ligt in handen van het Bestuur (directeur-bestuurder), waarbij voor een aantal in de statuten vastgelegde onderwerpen voorafgaande goedkeuring van de Raad van Toezicht nodig is. De voorheen titulair directeur, de heer Wouters, bekleedt nu de functie van directeur-bestuurder. De leden van het voormalig Bestuur zijn allen overgegaan naar de Raad van Toezicht, met behoud van hun zittingstermijn. De Raad van Toezicht houdt toezicht op het Bestuur en op de algemene gang van zaken binnen de organisatie. Daarnaast heeft de Raad van Toezicht een adviserende functie. De Raad van Toezicht en het Bestuur leggen verantwoording af aan de Ledenraad.

Nieuw is het instellen van een Auditcommissie. Dit is een commissie bestaande uit leden van de Raad van Toezicht, die belast is met het houden van toezicht op in ieder geval de financiële gang van zaken binnen de Vereniging en met de toetsing van de werking van de administratieve organisatie en het risicobeheer. De Auditcommissie adviseert de Raad van Toezicht over de jaarrekening, begroting en belangrijke kapitaalinvesteringen van de Vereniging.

8.2.2 Bestuur en Managementteam

Het Bestuur van Vogelbescherming bestaat sinds 1 januari 2016 uit een directeur-bestuurder. De directeur-bestuurder heeft de algemene leiding over de Vereniging en vertegenwoordigt die. De directeur-bestuurder is verantwoordelijk voor het beleid en de uitvoering daarvan en laat zich hierin bijstaan door het Managementteam (MT), bestaande uit de afdelingshoofden Bedrijfsvoering, Bescherming en Communicatie. Het Bestuur en MT bespreken drie tot vier keer per maand de inhoudelijke, strategische, organisatorische en operationele onderwerpen. Dit overleg wordt voorgezeten door de directeur-bestuurder.

De directeur-bestuurder legt over het gevoerde beleid verantwoording af aan de Ledenraad en de Raad van Toezicht.

De directeur-bestuurder vervult binnen het werkveld van de Vereniging geen (on)bezoldigde nevenfuncties ter vermijding van belangenverstrengeling. Hij vertegenwoordigt Vogelbescherming in het partnership van BirdLife International, als lid van de Global Council en de European Committee. Hij vertegenwoordigt Vogelbescherming naar politiek en bestuurders, in overleg en onderhandelingssituaties met overheden en maatschappelijke organisaties. De directeur-bestuurder wordt beloond volgens het bezoldigingsbesluit zoals dat door het Raad van Toezicht is vastgesteld. Dit bezoldigingsbesluit volgt de richtlijn van Goede Doelen Nederland. De feitelijke weergave is opgenomen in het financieel verslag volgens richtlijnen van het CBF. Vogelbescherming kent geen vaste onkostenvergoeding. Onkosten worden vergoed op basis van gemaakte kosten, voor zover deze vallen onder de diverse regelingen (regeling reis- en verblijfkosten dienstreizen, regeling telefoonkosten, regeling studiekosten en faciliteiten per functiegroep).

8.2.3 Samenstelling Bestuur en Managementteam per 31 december 2016

Bestuur

Directeur-bestuurder

De heer A.J.M. Wouters

Nevenfunctie(s): geen

Managementteam

Hoofd afdeling Bedrijfsvoering

Mevrouw A.M. Ultee

Nevenfunctie(s): geen

Hoofd afdeling Bescherming

De heer R. Kwak

Nevenfunctie(s):

- Lid van de Raad van Toezicht van de Stichting Bargerveen

Hoofd afdeling Communicatie

De heer C. de Pater

Nevenfunctie(s):

- Voorzitter van de Stichting Gelukkig Ouder Worden

8.3 Raad van Toezicht

8.3.1 Inleiding en werkwijze

De Raad van Toezicht telde in 2016 negen onbezoldigde leden. Leden van de Raad van Toezicht worden op voordracht van de Raad van Toezicht door de Ledenraad benoemd voor een periode van vier jaar. Aansluitend kunnen zij voor een tweede termijn van vier jaar benoemd worden. Voorafgaand aan een voordracht tot herbenoeming vindt een evaluatiegesprek plaats met de voorzitter. De leden van de Raad van Toezicht zijn lid van Vogelbescherming en dienen de doelstelling van de Vereniging te onderschrijven.

In 2016 zijn de heren Bikker en Kievit voor een tweede termijn van vier jaar benoemd. De heer Nicolai heeft in december afscheid genomen van de Raad van Toezicht. Hij is in december 2008 toegetreden tot het toenmalige Bestuur, en is vanaf maart 2010 voorzitter geweest. Onder zijn leiding heeft de overstap naar het Raad van Toezichtmodel vorm gekregen. De heer Scheffers is zijn opvolger. Hij is door de Ledenraad benoemd als Raad van Toezicht-lid en vervolgens door de

Raad van Toezicht gekozen als voorzitter. De heer Scheffers heeft ter voorbereiding, met instemming van de Ledenraad, het gehele jaar 2016 de vergaderingen van de Raad van Toezicht als toehoorder bijgewoond.

De Raad van Toezicht kent een reguliere vergadercyclus van vijf bijeenkomsten per jaar. Daarnaast kunnen 'buitengewone' vergaderingen rond een thema of problematiek ingelast worden. De vergaderingen van de Raad van Toezicht worden voorgezeten door de voorzitter van de Raad van Toezicht, door de vicevoorzitter of door hun plaatsvervanger die door de vergadering alleen voor die vergadering wordt benoemd, en worden in principe door de directeur-bestuurder bijgewoond. In ieder geval tweemaal per jaar vergadert de Raad van Toezicht voor een deel zonder de directeur-bestuurder. De Raad van Toezicht had in 2016 één extra telefonische vergadering.

8.3.2 De Raad van Toezicht boog zich in 2016 over

Jaarverslag en financieel verslag 2015

Het jaarverslag en het financieel verslag over 2015 zijn goedgekeurd. Vaststelling van het financieel verslag geschiedt door de Ledenraad.

Jaarplan en begroting 2017

Het Jaarplan 2017 en de begroting 2017, gebaseerd op het vigerende Strategisch Meerjarenplan, zijn goedgekeurd. Vervolgens zijn ze door het Bestuur vastgesteld.

Managementrapportages

De periodieke managementrapportages op het gebied van financiën, personeel en bedrijfsvoering werden besproken.

Beleggingsstatuut

In 2016 is het beleggingsstatuut aangepast naar de nieuwe bestuursvorm en goedgekeurd door de Raad van Toezicht. Hierna is het door het Bestuur vastgesteld.

Continuïteitsreserve

In 2015 is op basis van een analyse de continuïteitsreserve vastgesteld op 0,7 maal de jaarlast. Dit was een handhaving van de norm die tot nu toe reeds gehanteerd werd. In 2016 is hierover afgesproken dat dit een streefcijfer is en wanneer het lager is, aangevuld moet worden en bij voorkeur niet hoger zal worden.

De continuïteitsreserve was de afgelopen jaren door tegenvallende inkomsten teruggelopen. Het Bestuur heeft mede door de ontwikkeling in de nalatenschappen besloten de continuïteitsreserve in 2016 weer aan te vullen tot 0,7 maal de jaarlasten.

Risicomanagement

Het risicodossier en de daarvan afgeleide risicorapportage zijn besproken.

Ondernemingsraad

Jaarlijks vindt overleg plaats tussen de Ondernemingsraad van Vogelbescherming en een delegatie van de Raad van Toezicht, waarbij de Ondernemingsraad (OR) spreekt over belangrijke ontwikkelingen binnen de Vereniging en dan vooral de onderwerpen die het personeel aangaan. Het gesprek is bedoeld om de Raad van Toezicht inzicht te geven in wat er leeft bij medewerkers en voor de OR om eventuele zorgen die bij medewerkers leven met de Raad van Toezicht te delen. Dit jaar ging het gesprek over de arbeidsvoorwaarden, het Strategisch Meerjarenplan en dan vooral de mid-term review en de gewijzigde relatie tussen OR en Raad van Toezicht.

Zelfevaluatie Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht heeft het eigen functioneren geëvalueerd aan de hand van een vragenlijst. De overall conclusie is dat de Raad van Toezicht goed functioneert in de nieuwe rol. Enkele aandachtspunten worden in 2017 opgepakt, zoals het introductieprogramma voor nieuwe Raad van Toezichtleden, de aanwezigheid van Raad van Toezichtleden bij vergaderingen, het gebruik maken van het netwerk van Raad van Toezichtleden en de planning van de opvolging van MT-leden.

Aanschaf nieuwe database

De Raad van Toezicht heeft, mede door middel van een tijdelijke commissie, meegedacht met de selectie van een nieuwe database. De definitieve keuze voor de nieuwe database is door de Raad van Toezicht goedgekeurd.

Inrichting bestemmingsreserves

De Raad van Toezicht heeft ingestemd met het inrichten van bestemmingsreserves voor de periode 2017, 2018 en 2019. Het positief saldo van de exploitatierekening van 2016 wordt deels gebruikt om de continuïteitsreserve op niveau te brengen en deels om investeringen in de organisatie mogelijk te maken met de volgende doelen:

- Omzetting van eenmalig bedrag naar structurele inkomsten o.a. ledenwerving.
- Het Strategisch Meerjarenplan op een hoger niveau uitvoeren, vooral die zaken waarvoor het moeilijk is om fondsen te werven.
- Versterking van de afdeling Bedrijfsvoering.

Salarisontwikkelingen/arbeidsvoorwaarden

De Raad van Toezicht heeft de directeur-bestuurder geadviseerd bij de salarisonderhandelingen met de Ondernemingsraad. Uitgangspunt hierbij was dat Vogelbescherming een goede werkgever moet blijven en concurrerend moet blijven op de arbeidsmarkt. De salarissen zijn na 6 jaar op de nullijn in 2016 verhoogd met 5,12 procent.

Accountant

Het voorstel om over te stappen naar een andere accountant, BDO, is goedgekeurd. Dit voorstel is tot stand gekomen na een onderhandse aanbesteding. De Ledenraad heeft dit voorstel overgenomen en vastgesteld.

Verhouding vaste en tijdelijke contracten

Sinds 2009 gold een vacaturestop op vaste contracten boven het streefgetal van 44 fte. In de loop van 2016 is dit getal opgehoogd tot 51 fte, gegeven de ontwikkeling in de structurele ongelabelde inkomsten. In 2017 en volgende jaren zullen vaste contracten telkens terughoudend worden toegewezen. Tijdelijke contracten zullen deel uit blijven maken van het personeelsbestand.

Bijzondere toewijzingen aanvullend op de begroting

In 2016 kende de Raad van Toezicht twee bijzondere projecten elk € 50.000 toe: de Markerwadden en het BirdLife Programma in de Gele Zee. Beide projecten passen in de meerjarenvisie van BirdLife en Vogelbescherming.

Actuele zaken, stand van zaken van projecten en presentaties

De Raad van Toezicht wordt in de vergaderingen op de hoogte gebracht van actuele zaken en de stand van zaken van projecten. Naast deze onderwerpen heeft de Raad van Toezicht presentaties gekregen door medewerkers van het bureau over de Major Donor Fondswerving, het IJsselmeer, de inzet van Vogelbescherming bij de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen, de EU-Fitnesscheck Vogel- en Habitatrichtlijn en de klacht van Vogelbescherming over weidevogelbescherming bij de Europese Commissie.

8.3.3 Functies en nevenfuncties per 31 december 2015

Voorzitter

De heer H. Scheffers

Benoemd: december 2016 - Herkiesbaar: december 2020

Functie: voormalig CFO SHV Holdings, thans gepensioneerd

Nevenfuncties:

- Voorzitter Raad van Commissarissen Aalbers Industries
- Vice-voorzitter Raad van Commissarissen Koninklijke BAM Groep
- Lid Raad van Commissarissen Heineken
- Vice-voorzitter Raad van Commissarissen Flint Holding
- Lid Monitoring Commissie Accountancy

Overige leden

De heer J.A. Bikker (lid Auditcommissie)

Benoemd: april 2012 - Herkozen: april 2016 - Aftredend: april 2020

Functie: bijzonder hoogleraar Banking and Financial Regulation, Universiteit Utrecht; senior onderzoeker De Nederlandsche Bank

Nevenfuncties:

- Lid Vogelwerkgroep Het Gooi e.o.

De heer C.N. de Boer (vicevoorzitter)

Benoemd: juni 2010 - Herkozen: juni 2014 - Aftredend: juni 2018

Functie: voormalig directeur Externe Zaken, regiodirecteur Natuurmonumenten, thans gepensioneerd

Nevenfuncties:

- Lid Raad van Commissarissen Drinkwaterbedrijf Dunea (voormalig Duinwaterbedrijf Zuid-Holland)
- Lid Raad van Toezicht FREE (Foundation for Restoring European Ecosystems)
- Bestuurslid Vogelwerkgroep Het Gooi e.o.
- Voorzitter Klankbordgroep Goois Natuurreservaat

De heer C.E. Dijkers (lid Auditcommissie)

Benoemd: mei 2013 - Herkiesbaar: mei 2017

Functie: programmamanager, Menzis

Nevenfuncties:

- Penningmeester Stichting Stedenband Veenendaal-Olomouc

De heer E.A.W. Ernens

Benoemd: mei 2013 - Herkiesbaar: mei 2017

Functie: Commercial Manager, SABA Dinxperlo

Nevenfuncties:

- Docent sales en marketing ISBW en DOC
- Lid Onderwijsadviesraad CE deeltijd Hogeschool van Amsterdam
- Assessor EVC-trajecten Hogeschool van Amsterdam
- Gecommitteerde Hogeschool van Amsterdam

De heer J.D.W. Kievit

Benoemd: april 2012 - Herkozen: april 2016 - Aftredend: april 2020

Functie: senior projectleider Natura 2000, gebiedsontwikkeling en ecologie, provincie Utrecht

Nevenfuncties:

- Lid van diverse werkgroepen op het gebied van natuur- en landschapsbescherming

Mevrouw S.G. van der Lecq (voorzitter Auditcommissie)

Benoemd: januari 2011 - Herkozen: januari 2015 - Aftredend: januari 2019

Functie: deeltijdhoogleraar Pensioenmarkten, Vrije Universiteit Amsterdam.

Nevenfuncties:

- Kroonlid, Sociaal-Economische Raad (SER)
- Lid Raad van Commissarissen, Delta Lloyd Groep
- Lid Raad van Commissarissen, Syntrus Achmea Real Estate & Finance
- Lid van de Commissie Financiële Verslaggeving en Accountancy, Autoriteit Financiële Markten
- Voorzitter Raad van Toezicht, Stichting Robeco Pensioenfonds
- Voorzitter Raad van Toezicht, Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Zoetwarenindustrie
- Voorzitter van de Beleggingscommissie, Stichting Pensioenfonds IBM Nederland (tot 1-7-16)
- Lid Raad van Advies, Faculteit Economie en Bedrijfskunde, Rijksuniversiteit Groningen
- Lid Raad van Advies, Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO)
- Lid Sustainable Pensions Investment Lab
- Academic member, Occupational Pensions Stakeholder Group, EIOPA

Mevrouw I. Tilders

Benoemd: mei 2014 - Herkiesbaar: mei 2018

Functie: hoofd Europees Programma bij Foundations of Success (FOS)

Nevenfuncties:

- Lid bestuur Global Coaches Conservation Network & Voorzitter bestuur European Franchise

Mevrouw M.B. Vos

Benoemd: januari 2011 - Herkozen: januari 2015 - Aftredend: januari 2019

Functie: eigen bedrijf 'Verbinden Met Visie' (advies en beleid voor duurzaamheid).

Nevenfuncties:

- Lid Eerste Kamer voor GroenLinks
- Voorzitter Sociaal Werk Nederland (voorheen Mogroep Welzijn & Maatschappelijke dienstverlening)
- Voorzitter Federatie Landbouw en Zorg
- Lid Raad van Toezicht Buurtzorg Nederland
- Lid Bestuur Vrijwilligersacademie Amsterdam
- Lid Bestuur MKB Nederland (uit hoofde voorzitterschap Sociaal Werk Nederland)
- Voorzitter bestuur Deltaplan Dementie

8.3.4 Auditcommissie

De Raad van Toezicht kent een vaste commissie, de Auditcommissie. De Auditcommissie bestaat uit drie leden van de Raad van Toezicht. Mevrouw Van der Lecq vervult de voorzittersfunctie, de andere twee leden zijn de heren Bikker en Dijkers. De Auditcommissie is belast met het toezichthouden op in ieder geval de financiële gang van zaken binnen de Vereniging in het algemeen en verder met de toetsing van de werking van de administratieve organisatie en alle daarin besloten maatregelen van interne controle. De Auditcommissie vergadert in ieder geval eens per kwartaal, maar kan indien gewenst ook tussentijds een vergadering beleggen. In 2016 heeft de Auditcommissie een extra telefonische vergadering ingelast. De vergaderingen vinden kort voor de Raad van Toezichtvergaderingen plaats, zodat de Auditcommissie kan fungeren als voorportaal voor de Raad van Toezicht.

8.3.5 De Auditcommissie boog zich in 2016 onder andere over:

Financieel verslag 2015 en accountantsverslag 2015 (in aanwezigheid van de accountant)

Het controleverslag over 2015 bevatte meerdere bevindingen, die aanleiding gaven tot een diepgaand gesprek tussen de accountant, de Auditcommissie en de directeur-bestuurder. Daarna heeft de directeur-bestuurder een plan van aanpak gemaakt om deze bevindingen te adresseren.

De Auditcommissie heeft gedurende 2016 nauwgezet de voortgang van de implementatie hiervan gevolgd. Ultimo 2016 waren alle punten 'in behandeling' en een groot deel gerealiseerd.

Voorstel nieuwe accountant

In 2016 is gestart met het selectietraject voor een nieuwe accountant. De Auditcommissie heeft in overeenstemming en nauwe samenwerking met de Bestuurder een onderhandse aanbesteding voor de accountantscontrole uitgevoerd. Daarbij zijn vijf kantoren uitgenodigd om te offren, waarvan er drie hun offerte hebben gepresenteerd. Vervolgens is kantoor BDO geselecteerd en voorgesteld aan de Raad van Toezicht en vervolgens aan de Ledenraad. De Ledenraad heeft BDO als accountant benoemd. Deze zal met ingang van boekjaar 2017 de jaarrekeningcontrole overnemen van Mazars.

Resultaatanalyse 2016

De Auditcommissie heeft de tussentijdse financiële resultaten alsmede de prognose van het jaareinderesultaat besproken met de directeur-bestuurder. Daarbij is extra aandacht besteed aan de wijze waarop een incidentele meevaller is ingezet.

Jaarplan en begroting 2017

De Auditcommissie heeft het jaarplan en de daaruit volgende begroting 2017 beoordeeld en aan de Raad van Toezicht geadviseerd deze goed te keuren.

Risicodossier

De Auditcommissie bespreekt jaarlijkse de risicobereidheidsverklaring van de organisatie met de bestuurder. Daarnaast wordt halfjaarlijks gezien of de diverse risico's, zowel van financiële als van operationele aard, zich nog binnen die bereidheidsgrenzen bevinden. In 2016 was dit het geval.

Beleggingsstatuut/ beleggingsplan

Bij het bespreken van onderwerpen terzake van vermogensbeheer, laat de Auditcommissie zich bijstaan door twee beleggingsexperts uit de leden van Vogelbescherming. In 2016 is gewerkt aan het herzien van het beleggingsstatuut en het maken van een beleggingsplan. Gedurende 2016 is vanuit dit plan de overstap naar een andere externe vermogensbeheerder gerealiseerd. De andere onderdelen van het plan zijn meegenomen naar het beleggingsplan 2017 en zullen met grotere voortvarendheid worden opgepakt. Dit betreft vooral het herschikken van de portefeuille overeenkomstig de strategische allocatie.

Zelfevaluatie Auditcommissie

Eind 2016 heeft de Auditcommissie een zelfevaluatie gehouden. Daarbij zijn ook de terugkoppelingen vanuit de directeur-bestuurder en de organisatie meegenomen. De belangrijkste vaststelling is dat 2016 een inregeljaar was, waarin er diverse nieuwe werkzaamheden moesten worden vormgegeven en uitgevoerd. Ook de opvolging van de accountantsbevindingen en de aanbestedingsprocedure voor een nieuwe accountant zorgden in 2016 voor veel extra werk.

Jaarlijks voeren de voorzitter en één ander lid van de Raad van Toezicht een beoordelingsgesprek met de directeur-bestuurder. Hierin wordt teruggekeken naar het beleid van het afgelopen jaar en wordt de doelstelling voor het nieuwe jaar besproken. De verhouding tussen Raad van Toezicht en de directeur-bestuurder bij Vogelbescherming kenmerkt zich door openheid en een constructieve samenwerking. De directeur-bestuurder voorziet de Raad van Toezicht van voldoende informatie om zijn toezichthoudende taak goed te kunnen uitvoeren, neemt de Raad van Toezicht mee in de verschillende processen en nodigt deze uit mee te denken en te adviseren. De Raad van Toezicht onderschrijft de rolverdeling dat de directeur-bestuurder de organisatie bestuurt en zij dit controleert, maar ziet het ook als taak om de directeur-bestuurder gevraagd en ongevraagd te adviseren en zo nodig met raad en daad bij te staan.

8.4 Ledenraad

8.4.1 Inleiding en werkwijze

De Ledenraad vertegenwoordigt de leden. De Ledenraad bestaat uit minimaal 35 en maximaal 40 leden. De Ledenraad controleert het beleid van het Bestuur en de Raad van Toezicht. De Ledenraad benoemt de nieuwe leden van de Raad van Toezicht op voordracht van de Raad van Toezicht. De Ledenraad bepaalt mede het beleid van de Vereniging. Dat gebeurt door vaststelling van het vijfjaarlijkse Strategisch Meerjarenplan (SMP), voorgesteld door het Bestuur. Lidmaatschap van de Ledenraad is onbezoldigd.

In 2016 waren er acht reglementair terugtrekkende leden en zeven herkiesbare leden voor een tweede termijn van vier jaar. Twee van hen hebben zich niet herkiesbaar gesteld. In de loop van 2016 hebben twee Ledenraadsleden zich tussentijds teruggetrokken om uiteenlopende redenen, zoals tijdgebrek of ziekte. Deelname aan de Ledenraad is voor een periode van vier jaar, met de mogelijkheid om eenmaal voor een aansluitende periode van vier jaar herkozen te worden. De Ledenraadsleden worden door de leden van Vogelbescherming gekozen. Dit kan digitaal of schriftelijk geschieden. In 2016 zijn in totaal 17 Ledenraadsleden gekozen, waarvan vijf voor een tweede termijn.

De Ledenraad kent een vergadercyclus van vier vergaderingen per jaar. De directeur-bestuurder is bij alle vergaderingen aanwezig. De Raad van Toezicht wordt bij twee vergaderingen uitgenodigd, waarbij de Ledenraad en Raad van Toezicht met elkaar van gedachten kunnen wisselen en de Raad van Toezicht toelichting kan geven over bepaalde genomen besluiten.

8.4.2 De Ledenraad boog zich in 2016 onder andere over

Financieel verslag 2015

De Ledenraad heeft het financieel verslag 2015 vastgesteld. Vervolgens heeft de Ledenraad het Bestuur en de Raad van Toezicht decharge verleend voor het gevoerde beleid, respectievelijk toezicht over 2015.

Bestuursverslag 2015

Aan de hand van het Bestuursverslag 2015 heeft de Ledenraad het gevoerde beleid van 2015 besproken.

Jaarplan en begroting 2017

Bespreking van en advisering aan Bestuur en Raad van Toezicht met betrekking tot het jaarplan en begroting over 2017 vond plaats.

Benoeming accountant

De Ledenraad heeft ingestemd met het voorstel voor de benoeming van BDO met ingang van 2017 als vervanging voor de huidige accountant Mazars.

Collectief functieprofiel Raad van Toezicht

De Ledenraad heeft het collectief functieprofiel van de Raad van Toezicht vastgesteld.

Benoeming Raad van Toezichtleden

De Ledenraad heeft de heren Bikker en Kievit voor een tweede termijn en de heer Scheffers voor een eerste termijn benoemd als leden van de Raad van Toezicht.

Contributie 2017

De Ledenraad heeft ermee ingestemd om in 2017 geen contributieverhoging door te voeren.

Evaluatie exotenbeleid

Het in 2013 vastgestelde standpunt over exoten wordt geëvalueerd en de Ledenraad stemt ermee in het standpunt niet te herzien. Over drie jaar vindt een nieuwe evaluatie plaats.

Voortgangsrapportages

De Ledenraad wordt periodiek op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen binnen de Vereniging.

Verkiezing Gouden Lepelaar

Jaarlijks maakt de commissie Gouden Lepelaar een keuze uit de kandidaten voor de Gouden Lepelaar en draagt deze voor aan het Bestuur. In 2016 kreeg Jan van der Rijt de prijs. Hij is oprichter van vogelwerkgroep De Zwaluw in Helmond.

Actueel

De Ledenraad kreeg bij elke vergadering een overzicht van actuele beleidskeuzes.

Presentaties door het bureau

Tijdens de verschillende vergaderingen wordt de Ledenraad bijgepraat over onderwerpen waar Vogelbescherming zich mee bezighoudt, door middel van presentaties. Dit jaar zijn er presentaties gegeven over: de Vogelatlas, de inzet van Vogelbescherming bij de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen, vogelwerkgroepen, de samenwerking met de tuinbranche, het Jaar van de Kievit en stadsvogels.

8.4.3 Ledenraadsleden

Eind 2016 bedroeg het aantal ledenraadsleden 37. Een overzicht van de ledenraadsleden per 31 december 2016:

M. Assenberg	K. Baakman
J.H. Blom	E. Boer
S.T. de Boer	A.J.J. Datthijn
G. van Dijk	A.H. Dorresteijn
R. Eman	H. Engels
W. van Gelder	E.P. Gille
G.A. van Gorcom	J.M.G. Hermans (vicevoorzitter)
R.P.M. Holtkamp	K.J. Katsman
G.U. Kuneman	P.P.J. van de Laar
M. Laurant	L.J. van Leeuwen
P.R. Leyenaar	W.F.H. van Lint
K. Oudshoorn	H.J. Penning
M. Platteeuw	A. Postma
P.M. van Rooij (voorzitter)	E.P.M. van de Schoor
E. Schuller	J. Schuyf
E.M. Smeenk	A. van Sprang
P. Spreuwenberg	H.F. Stolwijk
A.P.C. van der Veen	J.J. van der Waarde
M. Wesselius	

8.4.4 Ledenraadscommissies

Er zijn vier ledenraadscommissies rond de volgende werkvelden: Interne Organisatie, Communicatie, Bescherming Internationaal en Bescherming Nationaal. De commissies komen ten minste tweemaal per jaar bijeen om de ledenraadsvergaderingen voor te bereiden. Daarnaast kunnen de commissies gevraagd en ongevraagd advies uitbrengen aan de Ledenraad. Als een

advies wordt overgenomen door de Ledenraad, wordt het vervolgens aangeboden aan het Bestuur. Een overzicht van de taken en de activiteiten in 2016 per commissie:

Commissie Interne Organisatie

Taak: ondersteuning van de Ledenraad voor de dossiers verenigingsstructuur, organisatie van de Ledenraad (statuten en HR) en financiën. De commissie kent twee bijzondere commissies: de Kiescommissie (met daarin leden uit de gehele Ledenraad) en de Kascontrolecommissie.

Activiteiten 2016: de commissie heeft zich vooral gericht op het Strategisch Meerjarenplan 2015-2020, het jaarplan 2017. De Kascontrolecommissie heeft het financieel verslag en het accountantsverslag van 2015 beoordeeld en daarover de Ledenraad geadviseerd.

Commissie Communicatie

Taak: ondersteuning van de Ledenraad voor de onderdelen marketing en communicatie, ledenwerving en fondswerving, beleid ten aanzien van jeugd en eventuele andere speciale doelgroepen. Een 'bijzondere commissie' onder de regie van de commissie Communicatie is de commissie Gouden Lepelaar. De voorgestelde 'winnaar' van de Gouden Lepelaar wordt ter goedkeuring voorgelegd aan het Bestuur.

Activiteiten 2016: voorbereiden van en adviseren over onderwerpen die in de reguliere vergaderingen worden besproken, zoals financieel verslag, jaarplan en begroting. Advies over uitreiking van de Gouden Lepelaar.

Commissie Bescherming Internationaal

Taak: ondersteuning van de Ledenraad voor internationale dossiers, in het bijzonder voor de projecten over trekroutes waarvan Nederland deel uitmaakt. Het beleid van BirdLife International is hierbij een belangrijke leidraad.

Activiteiten 2016: voorbereiden van en adviseren over onderwerpen die in de reguliere vergaderingen worden besproken, zoals financieel verslag, jaarverslag, jaarplan en begroting en Handboek Reglementen. In het bijzonder gaat daarbij aandacht uit naar advisering over het internationale aspect van (de uitvoering van) het beleid van Vogelbescherming.

Commissie Bescherming Nationaal

Taak: ondersteuning van de Ledenraad voor nationale dossiers, samenwerking met nationale beschermingspartners, wetenschappelijk onderzoek, Sovon.

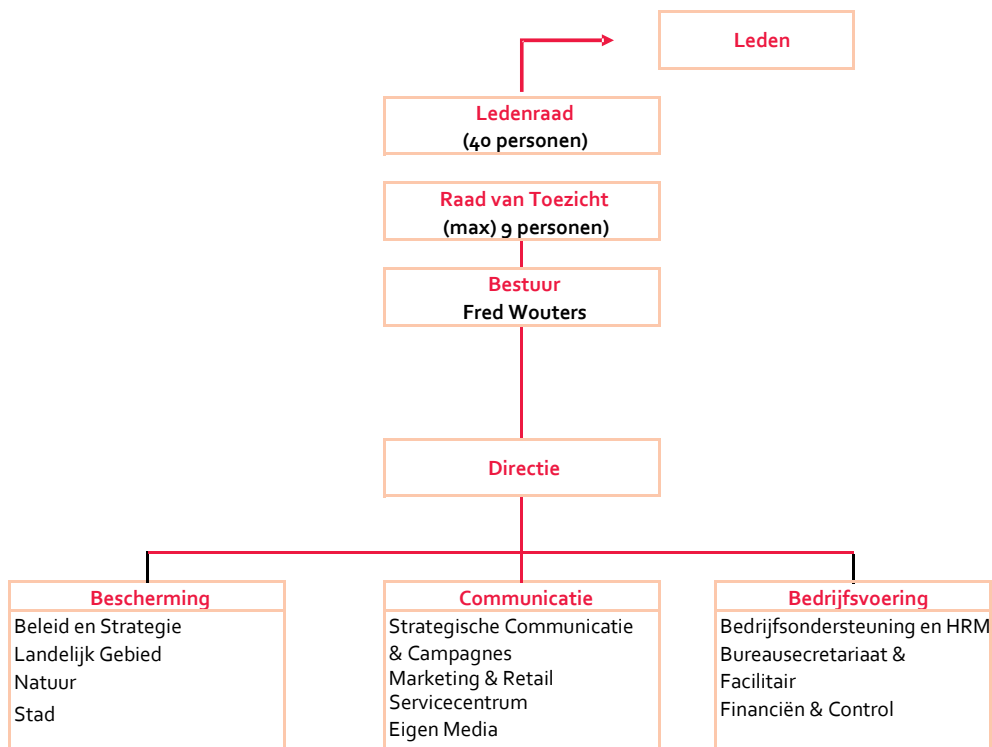
Activiteiten 2016: voorbereiden van en adviseren over onderwerpen die in de reguliere vergaderingen worden besproken, zoals financieel verslag, jaarplan en begroting.

8.4.5 Bijeenkomst met Ledenraad, Raad van Toezicht en Bestuur

Jaarlijks komen Raad van Toezicht, Bestuur en Ledenraad bijeen voor een informatieve bijeenkomst. Doel van dit soort bijeenkomsten is enerzijds de bevordering van informeel contact tussen de Ledenraadsleden, de Raad van Toezichtleden en de directeur-bestuurder onderling en anderzijds kennismaking met en verdieping in het werk van Vogelbescherming. Dit jaar stond de bijeenkomst in het teken van initiatieven voor, en raakvlakken tussen weidevogels en wetlands. Het middagdeelte bestond uit een excursie in de Eempolders.

8.5 Bureau

8.5.1 Organisatieschema

8.5.2 Medewerkers

Op 31 december 2016 waren er bij Vogelbescherming 63 medewerkers in vaste dienst. Naast deze vaste medewerkers beschikte het bureau over 22 tijdelijke medewerkers. In totaal telde Vogelbescherming dus 85 medewerkers. Bijna alle medewerkers werkten in deeltijd (79 van de 85). Per 31 december 2016 bedroeg het aantal fte 65. In 2016 zijn er 4 stagiair(e)s werkzaam geweest bij Vogelbescherming en 4 WEP-vrijwilligers.

Zie voor het Managementteam paragraaf 8.2.3. Meer informatie over medewerkers in bijlage 2.

Inzetbaarheidsbudget

In het kader van levensfasebewust personeelsbeleid en het gelijk trekken van arbeidsvoorwaarden, is vanaf 2014 een inzetbaarheidsbudget ter beschikking gesteld aan alle medewerkers. Dit bestaat uit een tijddeel en een gelddeel. Het gelddeel is een netto vergoeding die wordt gefinancierd vanuit de werkkostenregeling en bedroeg in 2016 € 350 op basis van een fulltime dienstverband per medewerker.

Eigen regiemodel

Sinds januari 2014 is Vogelbescherming overgestapt op het eigen regiemodel. Waar voorheen verzuimbeheer en -opvolging volledig in handen lagen van een Arbodienst, worden nu verzuimmeldingen en -opvolging door Personeelszaken geregistreerd. Vogelbescherming heeft een contract afgesloten met een bedrijfsarts en bij voorkomende situaties heeft Personeelszaken rechtstreeks overleg met hem. Overige acties als verzuimtraining en -begeleiding worden door Personeelszaken uitgevoerd.

Strategische Personeelsplanning

Om het nieuw Strategisch Meerjarenplan 2015-2020 waar te maken, is een Strategische Personeelsplanning opgesteld. Daarin staat beschreven welke aspecten van de kwantitatieve en kwalitatieve kant van de personeelsformatie aandacht nodig hebben om de SMP-doelen te bereiken. Op kwalitatief niveau zal er de komende vijf jaar aandacht zijn op het gebied van het ontwikkelen van de drie competenties Ondernemerschap, Netwerken en Omgevingsbewustzijn. De bestaande competenties die gelden voor alle medewerkers van Vogelbescherming 'Samenwerken' en 'Resultaatgerichtheid' zullen daarbij niet uit het oog verloren worden. Verwacht en gehoopt wordt dat medewerkers hierdoor beter gaan functioneren.

Functies vrijwilligers

In 2016 verrichtten 444 betrokken vrijwilligers werkzaamheden voor Vogelbescherming. 49 vrijwilligers oefenden daarbij meer dan 1 functie uit; 15 daarvan waren actief op meer dan 2 fronten. In totaal werden 516 functies bekleed. Zie voor het vrijwilligersbeleid van Vogelbescherming: 6.4.2.3. Er zijn 14 typen vrijwilligersfuncties bij Vogelbescherming. Elke vrijwilligersgroep krijgt begeleiding vanuit het bureau van Vogelbescherming.

8.5.3 Borging privacywetgeving

De ontwikkelingen op het gebied van privacywetgeving worden continu gevolgd. Indien nodig worden procedures aangepast, maar in 2016 bleek dat niet nodig.

8.5.4 Maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO)

Vogelbescherming richt zich op het vergroten van de leefbaarheid van deze wereld voor vogels én mensen – zo staat het in onze missie. Hoe we dat willen realiseren, leggen we vast in strategische plannen met een looptijd van vijf jaar. Op onze website staat een versie op hoofdlijnen van het Strategisch Meerjarenplan 2015 -2020. Op basis van deze strategie maken we jaarplannen met concrete doelstellingen. In dit jaarverslag als geheel leggen we verantwoording af hoe wij als organisatie hebben bijgedragen aan een wereld waarin óók plek is voor natuur en vogels.

Niet alleen in het realiseren van onze missie werken we op maatschappelijke verantwoorde wijze, ook als organisatie doen we dat. In de eerste plaats door een verantwoord personeelsbeleid. Zo krijgen medewerkers in hun werk de ruimte zich te ontplooiën. Een van de instrumenten daarbij is bijvoorbeeld een (klein) persoonlijk inzetbaarheidsbudget dat medewerkers naar eigen inzicht kunnen gebruiken om zichzelf verder te ontwikkelen of beter te functioneren – naast een meer regulier scholingsbudget. Verder bieden we als Vogelbescherming ruimte aan stagiair(e)s van velerlei opleidingen om zich bij ons te bekwamen en hebben we werkervaringsplaatsen. Op die manier vergroten we de kansen op de arbeidsmarkt van de betrokkenen.

Naast zorg voor medewerkers proberen we ons energieverbruik terug te dringen. Dat doen we onder meer door het terugdringen van ons energieverbruik met zonnecollectoren op het dak, allerlei ICT-maatregelen en wegen we 'duurzaamheid' mee als factor in de keuze voor onze leveranciers. In 2016 hebben we samen met onze leverancier Vivara als eerste een biologische vetbol op de markt gebracht.

De functie van enkele medewerkers van Vogelbescherming brengt met zich mee dat ze geregeld in het vliegtuig stappen. Vanaf 2016 compenseren we de CO₂ via Stand for Trees, waardoor het Gola-regenwoud in Sierra Leone in stand wordt gehouden. In het verleden heeft Vogelbescherming belangrijk bijgedragen aan de natuurbescherming in dit gebied.

8.5.5 Risicoparagraaf

Methode

Risicomanagement is voor Vogelbescherming een hulpmiddel om op een gestructureerde en expliciete manier risico's in kaart te brengen, te evalueren en – door er proactief mee om te gaan – ze beter te beheersen. Risicomanagement stelt Vogelbescherming in staat beter te anticiperen op mogelijke risico's, effectieve beheersmaatregelen te nemen en zo de continuïteit van de organisatie te waarborgen. Het achterliggende doel is adequaat vogels te kunnen blijven beschermen. Door al in een vroeg stadium na te denken over mogelijke risico's is het nog mogelijk ervoor te zorgen dat het geen risico's worden, of eventuele ernstige gevolgen ervan te beperken. Risicomanagement is geen doel op zich, maar risicomanagement kan ook kansen voor de organisatie signaleren.

Het systeem van risicomanagement is van de Raad van Toezicht en de directeur-bestuurder ('toon aan de top') tot de operationele en financiële afdelingen verankerd in de organisatie (*soft controls*).

De risicocoördinator van Vogelbescherming is verantwoordelijk voor het interne proces rondom het risicomanagement en adviseert gevraagd en ongevraagd de directeur-bestuurder en de Raad van Toezicht. Deze functie is ondergebracht bij de verenigingssecretaris. De directeur-bestuurder is eindverantwoordelijk. Alle medewerkers wordt gevraagd alert te zijn op signalering van mogelijke risico's en deze te melden bij hun leidinggevende.

De meest significante risico's en de getroffen risico beperkende maatregelen

Vogelbescherming werkt met een risicodossier. In dit risicodossier staan de risico's die invloed hebben op de organisatie. De risico's die betrekking hebben op vogels staan in het Strategisch Meerjarenplan 2015-2020 van Vogelbescherming.

Het risicodossier biedt een overzicht van de geïnventariseerde risico's en is opgebouwd uit de componenten:

- oorzaak en gevolg risicofactoren
- korte omschrijving risico
- risicocategorie
- kans
- impact
- hoogte
- tolerantie
- huidige maatregelen
- aanvullende maatregelen.

De risico's zijn in de volgende categorieën ingedeeld:

- financieel
- kwaliteit/reputatie
- interne organisatie
- continuïteit
- personeel.

Risicobereidheid

Op basis van het risicodossier worden zogenaamde heatmaps opgesteld. Deze zijn per risicocategorie uitgesplitst. In deze heatmaps is in één oogopslag te zien waar de potentiële risico's zitten en waar de verschuivingen zitten ten opzichte van voorgaande periode. Voor een goedbedoelenorganisatie is de impact van een probleem rondom reputatie altijd hoog. Daarom is

er voor de categorie kwaliteit/reputatie de tolerantiedrempel standaard laag. Voor alle overige categorieën is die 'beperkt'.

Overzicht van de voornaamste risico's zijn:

Voornaamste risico's

Getroffen maatregelen voor het beheersen

Strategische risico's/kwaliteit/reputatie

Imagoschade als gevolg van een incident. Dit kan van alles zijn, van een meningsverschil over een nalatenschap, interne fraude, ondeugdelijke wetenschappelijke onderbouwing, tot vertrouwensbreuk tussen Raad van Toezicht en Bestuur. Het is niet altijd mogelijk om deze incidenten te voorkomen, daarom is het goed om naast preventieve maatregelen er ook voor te zorgen dat adequaat opgetreden kan worden in geval van een incident. De verwachte impact van imagoschade voor goededoelenorganisaties is zeer groot en de risicobereidheid op dit gebied van imagoschade is dan ook laag.

- Zorgvuldige selectie externe partijen aan de hand van vastgestelde criteria.
- Richtlijn Fraude.
- AO/IB op orde.
- Relevante verzekeringen afgesloten.
- Zorgvuldig personeelsbeleid.
- Goed contact met stakeholders.
- Goede afstemming met notaris en nabestaanden.
- Bevoegdheden verschillende interne organen goed vastgelegd in statuten en reglementen.
- Draaiboek crisisteam.

Operationele risico's/continuïteit

Dit betreft omstandigheden waardoor de continuïteit van de organisatie in gevaar kan komen. Hierbij valt te denken aan het afbranden van het kantoorpand, maar ook problemen met het relatiebeheersysteem of een crash van de ledendatabase. De te verwachten impact hiervan op de continuïteit van de organisatie varieert van gemiddeld tot zeer groot (crash ledendatabase). De risicobereidheid is beperkt.

- Serverruimte bevindt zich bij externe leverancier.
- Back-up op andere locatie dan kantoor en serverruimte leverancier.
- Periodieke brandweeroefeningen.
- Jaarlijkse brandweerinspectie.
- Intentieverklaring met collega-organisatie voor over een weer steun bieden in geval van calamiteit.
- Mogelijkheid tot thuiswerken.
- Contract voor support en onderhoud relatiebeheersysteem.
- Contractuele afspraken over back-up en recovery database.
- Calamiteitentest uitgevoerd
- Draaiboek crisisteam.
- In planning voor 2017: check- en penetratietest.

Financiële risico's

Wegvallen van grote bron van inkomsten, zoals de Nationale Postcode Loterij, grote terugloop in leden, of minder inkomsten uit nalatenschappen dan in de begroting is opgenomen. De impact die dit met zich mee kan brengen varieert van gemiddeld tot zeer groot. De

- Goed contact onderhouden met leden en andere stakeholders.
- Begroting in tranches beschikbaar stellen, waardoor tussentijdse bijsturing mogelijk is.
- Bij tekort inzet continuïteitsreserve en adequaat vermogens- en beleggingsbeleid.

mate van beïnvloeding varieert. De risicobereidheid is beperkt.

Uitstaande leningen worden niet terugbetaald.

- Streng begrotingsbeleid, waarbij we ons niet rijk rekenen en voorzichtige prognoses hanteren, bijv. bij begroting uitgaan van 10- jarig gemiddelde voor nalatenschappen, waarbij de uitschieters eruit zijn gehaald.
- Er staat een lening uit bij de Kaasmaker (mogelijk gemaakt met geld van de Nationale Postcode Loterij). De eigenaar is helaas ziek geworden. Het risico op niet terugbetalen is in beeld gebracht en de conclusie luidt vooralsnog: er is op dit moment geen reden om aan te nemen dat de aflossing van de lening in gevaar is. We hebben nauw contact met de kaasmaker en zullen bij eerste gelegenheid met de cijfers van 2016 op tafel de inschatting maken, binnen het totaalbeeld van het bedrijf, of de kosten van de twee medewerkers in voldoende mate gedekt worden door de hogere inkomsten als gevolg van de omzetstijging, op basis waarvan we kunnen zien of de aflossing van de lening al dan niet in gevaar komt.

Wettelijke risico's/compliance risico's

Niet voldoen aan wet- en regelgeving zoals bijv. de Wet bescherming persoonsgegevens. Voor een fondsenwervende organisatie is er veelheid van (sectorspecifieke) wet- en regelgeving. Het correct omgaan met persoonsgegevens is enorm belangrijk. Het niet voldoen aan de regelgeving kan boetes en juridische procedures tot gevolg hebben, maar kan ook imagoschade opleveren. De verwachte impact is groot, en de risicobereidheid hiervoor is laag.

Niet voldoen aan wet- en regelgeving als: ANBI; CBF; RJ650; Richtlijn Goede doelen NL; Fiscaliteiten; Subsidiewet- en regelgeving. De veelheid aan wet- en regelgeving brengt voor Vogelbescherming risico's met zich mee.

- Actueel beleid op privacyregelgeving en voortdurend volgen van de compliance in deze.
- Continue bijscholing compliance medewerker.
- In planning voor 2017: privacy audit door externe partij.
- De Alg. Verordening Gegevensbescherming (AVG) moet per mei 2018 geïmplementeerd zijn. Dit wordt voorbereid.
- Continue scholing medewerkers Financiële Administratie.

Het risicodossier wordt tweemaal per jaar en indien nodig vaker besproken in het managementteam. Daaruit volgen indien nodig maatregelen en wordt er bekeken of er nieuwe risico's voor de organisatie aan het dossier moeten worden toegevoegd. De Auditcommissie bespreekt eens per jaar het risicodossier met de directeur-bestuurder en wordt terstond op de hoogte gebracht als zich tussentijds nieuwe en grote risico's voordoen. De Auditcommissie deelt

de bevindingen vervolgens met de gehele Raad van Toezicht. De Raad van Toezicht heeft als toezichthouder hierin een controlerende en adviserende functie. De volgende beheersinstrumenten met betrekking tot risicobeheersing en interne controle zijn operationeel:

- Financiële rapportages op maand- kwartaal- en jaarbasis.
- Voortgangsrapportage op kwartaal- en jaarbasis.
- Procuratieregeling voor het aangaan van betalingen en verplichtingen.
- Periodieke bespreking van financiële resultaten en plannen met de Auditcommissie.
- Opvolgen aanbevelingen accountant.
- Gedragscode Goede Doelen Nederland.
- Strategisch Meerjarenplan.
- Risicodossier.

Verbeteringen in het systeem van risicomanagement die zijn of worden aangebracht

In 2016 zijn de volgende instrumenten aangepast of ontwikkeld:

- Update handboek AO/IB.
- Richtlijn fraude.
- Vanaf 2016 is in alle projectplannen van Vogelbescherming standaard een risicoparagraaf opgenomen.
- Projectbeheersing: workshops 'projecten in control', subsidiekaart ontwikkeld, interne sturing en toezicht geregeld.

Enkele voorbeelden van risico's en onzekerheden met belangrijke impact in het afgelopen boekjaar en de gevolgen daarvan

Risico	Gevolgen / genomen maatregelen in 2016
Niet compliant zijn van verantwoorde projectuitgaven inzake het EU-project Across the River.	Is ondervangen door sluitende contractafspraken te maken met BirdLife International.
Niet goed functioneren relatiebeheersysteem.	In 2016 heeft op basis van een evaluatie van het bestaande pakket een uitgebreide selectieprocedure plaatsgevonden voor een nieuw systeem. Het nieuwe relatiebeheersysteem wordt in 2017 geïmplementeerd.

8.5.6 Ondernemingsraad

De Ondernemingsraad (OR) kwam in 2016 vijf keer bijeen met de directeur-bestuurder, waarvan viermaal voor een overlegvergadering. Na de verkiezing in april in 2016 bestond de OR uit vijf leden.

Op de agenda stonden in 2016 de arbeidsvoorwaarden, de gevolgen van het wijzigen van bestuur in Raad van Toezicht, de werving- en selectieprocedure, de Risico-inventarisatie en Evaluatie (RI&E) in het kader van de Arbowet en de contractvarianten van Vogelbescherming. Het jaarlijkse gesprek tussen de OR en de Raad van Toezicht ging over de arbeidsvoorwaarden, het Strategisch Meerjarenplan en dan vooral de mid-term review en de gewijzigde relatie tussen OR en Raad van Toezicht.

8.6 Financieel Beleid

Algemeen

Het operationele resultaat in 2016 is € 3,1 miljoen positief. Dit is € 3,3 miljoen beter dan begroot. Dit hogere resultaat is vooral te danken aan de extra nalatenschappen in 2016 en aan de hogere opbrengst uit contributie.

Voor de resultaatverdeling, zie paragraaf 2.2 van het Financieel Verslag.

Investerings

In 2016 is een nieuw relatiebeheersysteem (database) aangeschaft, ter vervanging van Blackbaud. De totale investering bedraagt ca. € 450.000. De afschrijving op het huidige systeem eindigt in september 2017. Ingebruikname van de nieuwe database (Verito Charity) is naar verwachting eind 2017. Ook is de nieuwe website opgeleverd in 2016. Alle investeringen worden gefinancierd uit eigen middelen.

Liquiditeit en solvabiliteit

Vogelbescherming beschikt over een aanzienlijke liquiditeitspositie (zie 2.5.6 van het Financieel Verslag) en is zeer solvabel.

De current ratio (vlottende activa/kortlopende schulden is: 2,4 (factor hoger dan 1,5 wordt als gezond beschouwd.)

De solvabiliteit (Eigen vermogen/totaal vermogen) is: 0,73 (factor hoger dan 0,4 is gezond).

Mede vanuit het risicomanagement, zullen we in 2017 het weerstandsvermogen in kaart brengen.

Besteed aan de doelstelling

In totaal is 67 procent van de baten besteed aan de doelstelling, dit is een stuk lager dan vorig jaar. Dit lagere percentage komt vooral door de hoge baten uit nalatenschappen. In paragraaf 2.7.6 van het financieel verslag wordt de besteding nader toegelicht.

Besteed aan fondsenwerving

In totaal bedraagt het 'percentage kosten fondsenwerving' 8,5 procent van de baten fondsenwerving. Dit percentage ligt onder de door het Centraal Bureau Fondsenwerving gestelde norm van 25 procent.

In paragraaf 2.7.7. van het Financieel Verslag wordt de besteding nader toegelicht.

Fondsenwervende acties gaan altijd samen met het verstrekken van voorlichting over de desbetreffende fondsenwerving. De kosten voor ledenwerving en -binding beogen grotere betrokkenheid bij de missie van Vogelbescherming. De kosten voor fondsenwervende acties, ledenwerving en -binding worden voor 75 procent toegerekend aan de kosten eigen fondsenwerving.

Via mailingacties aan de leden worden de fondsen geworven. Aan de besteding ligt een projectplan ten grondslag en de binnenkomende gelden worden in een bestemmingsfonds opgenomen. Het beleid is er op gericht de besteding binnen drie jaar na het jaar van ontvangst te hebben afgerond.

De kostentoedeling is aangepast op grond van de tijdregistratie.

De opbouw van de bestemmingsfondsen (in totaal de bestemmingsreserve) is te vinden in paragraaf 2.5.7 van het Financieel Verslag.

Bestemmingsreserve

De in 2016 gevormde bestemmingsreserve is bedoeld voor:

- Omzetting van eenmalig bedrag naar structurele inkomsten o.a. ledenwerving.
- Het Strategisch Meerjarenplan op een hoger niveau uitvoeren, m.n. die zaken waarvoor het moeilijk is om te fondswerven.
- Versterking van de afdeling Bedrijfsvoering.

Besteed aan beheer en administratie

De kosten voor beheer en administratie bedragen 6,8 procent van de totale lasten, wat 0,2 procent hoger is dan vorig jaar. Ten opzichte van vorig jaar is het absolute bedrag met € 169.000 toegenomen. Het aandeel kosten beheer en administratie betreft vooral vaste kosten. In 2016 volgt Vogelbescherming dezelfde methodiek inzake fondswerving, besteding en beleid rondom reserves en fondsen. Er zijn geen significante wijzigingen te verwachten ten aanzien van de hierboven genoemde percentages.

Omvang en functie van reserves en fondsen

Voor de opbouw van de reserves en fondsen, zie paragraaf 2.5.7 van het Financieel Verslag.

Beleggingsbeleid

Een specificatie van de belegde gelden is te vinden in paragraaf 2.5.3 van het Financieel Verslag. De opbouw van de liquide middelen is te vinden in paragraaf 2.5.6 van het Financieel Verslag.

Slechts een zeer beperkt deel van de beschikbare liquide middelen is belegd in aandelen en obligaties. De keuze van onze beleggingsportefeuille wordt grotendeels bepaald door het begrip 'verantwoord'. We volgen hierin de Goede Doelen Nederland-richtlijn Financieel Beheer Goede Doelen. Vogelbescherming hanteert een defensief beleid. Voorop staan duurzaamheid, integriteit en risicospreiding.

8.7 Jaarplan en begroting 2017

Het jaarplan en de bijbehorende begroting 2017 zijn opgesteld. De begroting is opgenomen als bijlage van het financieel verslag. Het verwachte eindresultaat is € 1,5 miljoen negatief. Dit resultaat komt geheel ten laste van de bestemmingsfondsen/bestemmingsreserve.

In 2017 zal verder geïnvesteerd worden in het nieuwe relatiebeheersysteem (database). Op andere gebieden zijn geen financiële investeringen te verwachten.

De personeelsbezetting zal alleen toenemen daar waar extra projecten worden binnengehaald.

Bijlage 1 Verantwoordingsverklaring

In de statuten van Vogelbescherming is het volgende als doel en middelen opgenomen: *'De Vereniging stelt zich wereldwijd ten doel de bescherming van wilde vogels in hun natuurlijke verspreidingsgebied en het behoud en herstel van populaties en leefgebieden van deze vogels, waarmee onder meer een bijdrage wordt geleverd aan het behoud van de biodiversiteit op aarde.'* 'De Vereniging tracht haar doel te bereiken door gebruik te maken van alle wettige middelen.' Vogelbescherming Nederland onderschrijft de volgende principes:

1. Binnen de instelling dient de functie 'toezichthouden' (vaststellen of goedkeuren van plannen en het kritisch volgen van de organisatie en haar resultaten) duidelijk te zijn gescheiden van het 'besturen' dan wel van het 'uitvoeren'.
2. De instelling dient continu te werken aan een optimale besteding van middelen zodat effectief en doelmatig wordt gewerkt aan het realiseren van de doelstelling.
3. De instelling streeft naar optimale relaties met belanghebbenden, met gerichte aandacht voor de informatieverschaffing en de inname en verwerking van wensen, vragen en klachten.

Ad 1. Toezicht houden en besturen

Eindverantwoordelijk is de Algemene Vergadering van de Vereniging welke wordt gevormd door een Ledenraad, bestaande uit ten minste vijfendertig (35) en ten hoogste veertig (40) afgevaardigden. Tot de taken van de Ledenraad behoren in elk geval:

- a. Het vaststellen van het vijfjaarlijks beleidsplan.
- b. Jaarlijkse bespreking van het te voeren beleid, zoals dit door het Bestuur wordt geformuleerd in beleidsplannen en/of meerjarenplannen.
- c. Beoordeling van het gevoerde beleid aan de hand van het jaarverslag en eventuele evaluaties van beleidsplannen.
- d. Vaststellen van het financieel verslag van het afgelopen boekjaar.
- e. Verlenen van decharge aan Bestuur en Raad van Toezicht over het afgelopen boekjaar.

Het Bestuur van de Vereniging bestaat uit een directeur-bestuurder. Het Bestuur bestuurt de Vereniging en heeft derhalve de algemene leiding van de Vereniging. Het Bestuur is verantwoording verschuldigd aan de Raad van Toezicht en de Ledenraad.

De Raad van Toezicht bestaat uit ten minste vijf (5) en ten hoogste negen (9) natuurlijke personen die tevens lid zijn van de Vereniging. De Raad van Toezicht houdt toezicht op het Bestuur en op de algemene gang van zaken binnen de organisatie.

Bestuursleden en Raad van Toezichtleden mogen geen bestuurder, oprichter, aandeelhouder, toezichthouder of werknemer zijn van een entiteit waaraan de Vereniging ingezamelde gelden middellijk of onmiddellijk geheel of gedeeltelijk afstaat, of van een entiteit waarmee de Vereniging op structurele wijze op geld waardeerbare rechtshandelingen verricht. Ook mogen tussen bestuursleden onderling geen nauwe familie- of vergelijkbare relaties bestaan.

Richtlijn Financieel Beheer Goede Doelen

Het Bestuur is verantwoordelijk voor het voeren van financieel beleid. Daaronder wordt mede verstaan het beleid met betrekking tot het aanhouden of opbouwen van reserves en fondsen en het voeren van financieel beleid inzake een verantwoord beheer. Vogelbescherming volgt hierin de Richtlijn Financieel Beheer Goede Doelen opgesteld door Goede Doelen Nederland. Hiertoe is een beleggingsstatuut opgesteld. Er een beleggingscommissie ingesteld die enerzijds toezicht houdt op de uitvoering en het rendement, anderzijds de koers voor de middellange en lange termijn uitzet. In de besluitvorming zijn risicospreiding, rendement en duurzaamheid van belang.

Ad 2. Optimale besteding van middelen

Door het vaststellen van het Strategisch Meerjarenplan 2015-2020 en de meerjarenbegroting en de daaruit voortvloeiende jaarplannen en begrotingen wordt richting gegeven aan de doelstellingen van Vogelbescherming. Intern wordt, aan de hand van voortgangsrapportages per kwartaal, de voortgang van de uitvoering nauwlettend gevolgd. Extern laat het Bestuur zich, gedurende het jaar en naar aanleiding van het opstellen van de jaarstukken, door de accountant adviseren.

Ad 3. Optimale relaties met belanghebbenden

Vogelbescherming streeft naar een open dialoog met alle belanghebbenden. Naast algemene informatie biedt Vogelbescherming ook maatwerkinformatie aan per doelgroep en per onderwerp. De inhoud wordt daarbij aangepast aan de behoeften en wensen van de belanghebbende(n). De informatieverstrekking vindt plaats via verschillende uitingen, zoals website, (digitale) nieuwsbrieven, folders, persberichten, tijdschriften, sociale media en jaarverslag. Klachten worden nauwgezet genoteerd en afgehandeld via de procedure klachtenbehandeling.

Bijlage 2 Medewerkers Vogelbescherming per 31-12-2016

Opleidingsniveau medewerkers Vogelbescherming

Opleidingsniveau	Aantal medewerkers
VMBO	4
MBO	14
HBO	42
WO	25
Totaal	85

Leeftijd medewerkers Vogelbescherming

Leeftijdscategorieën	Aantal medewerkers
<25	0
25-34	10
35-44	21
45-54	30
55-59	12
60-65	11
65 >	1
Totaal	85

In- en uitstroom medewerkers in 2016

Instroom medewerkers	11
Uitstroom medewerkers	5

Contracten voor (on)bepaalde tijd in 2016

Soort contract	Aantal medewerkers
Onbepaalde tijd	63
Bepaalde tijd	22
Totaal	85

(Parttime) medewerkers en fte's per 31-12-2016

	Aantal medewerkers	fte's	parttimers
Totaal	85	65	79

Ziekteverzuim over de afgelopen vijf boekjaren

	2016	2015	2014	2013	2012
Ziekteverzuim (%)	2,5 %	2,4%	3,6%	4,2%	6,3 %
Meldingsfrequentie	1,3	1,5	1,6	1,5	1,4

Bijlage 3 Lijst van gebruikte afkortingen

AAO	Association des Amis des Oiseaux, BirdLife Partner in Tunesië
AEMLAP	African-Eurasian Migratory Landbirds Action Plan
AEWA	African-Eurasian Waterbird Agreement
ANLb2016	Nieuw stelsel agrarisch natuur- en landschapsbeheer per 2016
ANV	Agrarische Natuurvereniging
BIG UB	BirdLife International Group on Urban Birds
BSO	Buitenschoolse opvang
CAP	The Common Agricultural Policy – van de Europese Unie, in Nederland afgekort tot GLB
CAPS	Centre for Avian Population Studies
CBF	Centraal Bureau Fondswerving
CDN	Coalitie Delta Natuurlijk, samenwerking tussen natuurorganisaties in de Zeeuwse en Zuid-Hollandse Delta
CWN	Coalitie Wadden Natuurlijk, samenwerking tussen natuurorganisaties in het Waddengebied
CMB 2	Coastal Migratory Birds 2: programma van BirdLife in West-Afrika
Ctgb	College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden
DCNA	Dutch Caribbean Nature Alliance
EAFI	East Atlantic Flyway Initiative
EU	Europese Unie
EZ	Ministerie van Economische Zaken
G7	'Ganzen 7': De 12 Landschappen, de Federatie Particulier Grondbezit (FPG), de Landbouw- en Tuinbouworganisatie Nederland (LTO), Natuurmonumenten, Stichting Agrarisch en Particulier Natuur- en Landschapsbeheer Nederland, Staatsbosbeheer en Vogelbescherming Nederland
GLB	Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (van Europa)
GREPOM	Groupe de Recherche pour la protection des Oiseaux - Marokkaanse BirdLife Partner
GWS	Ghana Wildlife Society
ICI	International Climate Initiative
IUCN	International Union for the Conservation of Nature
IVN	Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid
KNNV	Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging
KNVB	Koninklijke Nederlandse Voetbalbond
KPI	Key performance indicator (indicator voor een prestatie)
MAVA	Foundation pour la nature
MUS	Meetnet Urbane Soorten
MVO	Maatschappelijk verantwoord ondernemen
NABU	Naturschutzbund Deutschland, de BirdLife Partner uit Duitsland
NCF	Nigerian Conservation Foundation
NEM	Netwerk Ecologische Monitoring
NIOO-KNAW	Nederlands Instituut voor Ecologie van de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen
NIOZ	Nederlands Instituut voor Onderzoek van de Zee
NPL	Nationale Postcode Loterij
NWO	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
OBN	Kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit
PRW	Programma naar een Rijke Waddenzee
QAS	Quality Assurance System van BirdLife International
RI&E	Risico-inventarisatie & Evaluatie van gezondheids- en veiligheidsrisico's
RSPB	Royal Society for the Protection of Birds - Britse BirdLife Partner
RUG	Rijksuniversiteit Groningen
SCAN	Stichting Collectief Agrarisch Natuurbeheer
SCNL	The Society for Conservation of Nature in Liberia

SKWN	Stichting Kerkuilenwerkgroep Nederland
SMP	Strategisch Meerjarenplan
SPP	Strategisch Personeelsplan
STONE	Steenuilen overleg Nederland
STORK	Stichting Ooievaars Research & Knowhow
OWN	Oehoewerkgroep Nederland
UNESCO	VN-organisatie voor onderwijs, wetenschap, cultuur en communicatie
USPB	Ukrainian Society for the Protection of Birds
VAR	Verklaring arbeidsrelatie
VENIN	Vereniging van Erkende Na-isolatiebedrijven in Nederland
VFI	Vereniging Fondswervende Instellingen (nu: Goede Doelen Nederland)
VOFF	De VOFF is het samenwerkingsverband van de Particuliere Gegevensbeherende Organisaties (PGO's)
WEP	Werkervaringsplaats
WRN	Wergroep Roofvogels Nederland
WSFI	Wadden Sea Flyway Initiative

Colofon

Zeist, 2017.

Dit is een uitgave van Vogelbescherming Nederland.

Online samenvatting Jaarverslag 2016 en download:

www.jaarverslagvogelbescherming.nl

Vogelbescherming Nederland

Boulevard 12 3707 BM Zeist

Postbus 925 3700 AX Zeist

030-693 77 00

info@vogelbescherming.nl

www.vogelbescherming.nl

Tekeningen

Elwin van der Kolk

Giften?

Sandra Peters

sandra.peters@vogelbescherming.nl

030-693 77 41 / 06-12 176 257

Sponsoring bedrijven? Periodiek schenken? Nalaten?

Jaap Hijmans

jaap.hijmans@vogelbescherming.nl

030-693 77 29

Financieel verslag 2016

Vogelbescherming Nederland

Vogelbescherming
NEDERLAND

Financieel verslag 2016

Vogelbescherming Nederland

Inhoudsopgave

1. Kengetallen en kerncijfers	3
2. Jaarrekening 2016	4
2.1 Balans per 31 december	4
2.2 Staat van baten en lasten.....	5
2.3 Kasstroomoverzicht	6
2.4 Toelichting jaarrekening	7
2.5 Toelichting op de balans per 31 december 2016	9
2.6 Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen	16
2.7 Toelichting op de staat van baten en lasten.....	17
3. Overige informatie	23
4. Overige gegevens	26
4.1 Controleverklaring accountant.....	26
Bijlage 1. Model voor kostentoerekening.....	28
Bijlage 2. Begroting 2017	29
Bijlage 3. Kostenverdeelstaat 2016	30

Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels
Statutaire zetel: Zeist (Nederland)

Kamer van Koophandel nummer: 40530150
RSIN nummer: 002611077

1. Kengetallen en kerncijfers

(bedragen x € 1.000)	2016	2015	2014	2013	2012
Aantal leden en donateurs	140.887	140.151	142.634	149.288	153.371
Stijging/daling t.o.v. voorgaande jaren:					
- aantal	736	-2.483	-6.654	-4.083	349
- %	0,5%	-1,7%	-4,5%	-2,7%	0,2%
Baten eigen fondsenwerving					
Contributies	4.528	4.268	4.097	3.878	4.268
Mailingacties	732	562	538	418	477
Overige giften en notariële schenkingen	150	127	125	121	152
Bijdrage fondsen en sponsoring	368	323	324	342	389
Nalatenschappen	4.737	1.086	811	757	1.921
Besteed aan doelstelling uit verkoop artikelen	534	467	413	404	411
Projectbijdragen	230	0	0	0	0
Overige baten	139	91	81	92	122
Totaal	11.418	6.924	6.389	6.012	7.740
Stijging/daling t.o.v. voorgaande jaren:	65%	8%	6%	-22%	3%
Baten en lasten					
Baten	16.277	11.269	9.366	9.158	10.725
Af: overige baten	47	30	61	121	87
Baten exclusief overige baten	16.230	11.239	9.305	9.037	10.638
Lasten					
Besteed aan doelstelling	10.853	8.941	7.467	8.204	8.536
Besteed aan doelstelling in % van de baten *) *1	67%	80%	80%	91%	80%
Kosten eigen fondsenwerving (€):					
- fondsenwerving	658	1.097	784	850	1.232
- kostprijs artikelen bestemd voor de doelstelling	308	271	365	326	389
Totaal	966	1.368	1.149	1.176	1.621
Kosten eigen fondsenwerving (%): *1					
- fondsenwerving	5,8%	15,8%	12,3%	14,1%	15,9%
- kosten verkoop artikelen bestemd voor de doelstelling	2,7%	3,9%	5,7%	5,4%	5,0%
Totaal	8,5%	19,8%	18,0%	19,6%	20,9%
Kosten beheer en administratie:					
- bedrag	897	747	629	569	617
Kosten in % van de totale lasten	6,8%	6,6%	6,6%	6,0%	4,0%
Resultaat	3.073	-22	-122	-983	-222
Totaal activa	19.446	16.421	17.084	14.456	16.639
Current ratio	2,4	2,0	2,0	2,0	2,0
Factor continuïteitsreserve	0,70	0,53	0,56	0,63	0,73

*1) Het relatief lage percentage 2016 wordt veroorzaakt door de relatief hoge baten uit nalatenschappen.

*) Het percentage besteed aan de doelstelling is exclusief overige baten.

2. Jaarrekening 2016

2.1 Balans per 31 december

Na resultaatbestemming (bedragen in €)

			31 december 2016	31 december 2015
ACTIVA				
<i>Vaste activa:</i>				
Immateriële vaste activa	2.5.1		521.084	456.673
Materiële vaste activa	2.5.2		4.348.660	4.509.033
Financiële vaste activa	2.5.3		<u>2.138.521</u>	<u>2.042.152</u>
			7.008.264	7.007.858
<i>Vlottende activa:</i>				
Voorraden	2.5.4	326.282		269.730
Vorderingen en overlopende activa	2.5.5			
- kortlopende vorderingen		2.007.561		1.496.097
<i>Liquide middelen</i>	2.5.6	<u>10.103.524</u>	<u>12.437.367</u>	<u>9.413.242</u>
Totaal activa			<u>19.445.632</u>	<u>16.421.100</u>
PASSIVA				
Reserves en fondsen	2.5.7			
<i>Reserves</i>				
- continuïteitsreserve		5.539.488		4.350.079
- reserve activa doelstelling		326.282		269.730
- reserve activa bedrijfsvoering		<u>4.869.744</u>		<u>4.965.706</u>
subtotaal:		10.735.514		9.585.515
<i>Bestemmingsreserves:</i>				
Versterking campagne		300.000		
Versterking uitvoering SMP		527.000		
Versterking bedrijfsvoering		185.000		
Versterking SMP overall na komende jaren		<u>704.713</u>		
Subtotaal:		1.716.713	12.452.227	0
<i>Fondsen</i>				
- bestemmingsfondsen			<u>1.835.765</u>	<u>1.629.939</u>
Totaal reserves en fondsen			14.287.992	11.215.454
Voorzieningen	2.5.8		43.585	40.181
Schulden				
- kortlopende schulden	2.5.9		5.114.056	5.165.466
Totaal passiva			<u>19.445.632</u>	<u>16.421.100</u>

2.2 Staat van baten en lasten

(bedragen in €)

		Werkelijk 2016	Begroting 2016	Werkelijk 2015
Baten				
Baten uit eigen fondsenwerving	2.7.1	11.417.775	7.476.000	6.949.462
Baten uit acties van derden	2.7.2	3.208.329	3.743.660	2.690.538
Subsidies overheden en anderen	2.7.3	1.504.059	2.375.250	1.460.796
Rentebaten en baten uit beleggingen	2.7.4	99.857	87.500	138.633
Overige baten	2.7.5	47.019	30.000	30.000
Som der baten		16.277.038	13.712.410	11.269.428
Lasten				
Besteed aan doelstellingen	2.7.6			
Bescherming Algemeen		416.587	440.428	446.873
Bescherming Natuur		3.292.354	3.480.781	2.634.301
Bescherming Landelijk gebied		1.936.828	2.047.676	1.213.276
Bescherming Stad		1.098.656	1.161.534	764.136
Bescherming Internationaal		1.160.401	1.226.812	688.798
Activeren van de samenleving		2.948.105	3.116.830	3.194.036
Totaal besteed aan doelstelling		10.852.931	11.474.061	8.941.420
Kosten werving baten	2.7.7			
Kosten eigen fondsenwerving		966.428	1.021.738	1.368.271
Kosten acties derden		168.563	178.210	104.580
Kosten subsidies		300.159	317.338	99.428
Kosten beleggingen		6.943	7.340	20.680
Totaal kosten werving baten		1.442.093	1.524.626	1.592.959
Beheer en administratie	2.7.8			
Kosten beheer en administratie		897.366	948.723	747.351
Overige lasten	2.7.9	12.110	-	9.509
Som der lasten		13.204.500	13.947.410	11.291.238
Saldo van baten en lasten		3.072.538	-235.000	-21.810
		16.277.038	13.712.410	11.269.428
Besteed aan doelstelling in % van de baten *	norm: 80%	67%	84%	80%
Besteed aan doelstelling in % van de lasten	norm: 80%	82%	82%	79%

Bestemming saldo

Toevoeging/onttrekking aan:

- continuïteitsreserve	1.189.409	-	66.313
- bestemmingsfondsen	205.826	-235.000	108.284
- reserve activa doelstelling	56.552	-	-24.500
- reserve activa bedrijfsvoering	-95.962	-	-171.907
Bestemmingsreserves:	1.716.713	-	-

Totaal**3.072.538****-235.000****-21.810**

* Het percentage besteed aan de doelstelling is exclusief overige baten.

2.3 Kasstroomoverzicht

(bedragen in €)

		2016	2015
Resultaat		3.072.538	-21.810
Correctieposten:			
- afschrijvingen	388.905	369.577	
- mutatie voorzieningen	3.404	4.226	
- koersresultaat effecten	-30.618	-33.537	
		361.691	340.266
Mutaties werkkapitaal:			
- voorraden	-56.552	24.499	
- vorderingen	-511.464	432.914	
- schulden	-51.412	-645.463	
		-619.428	-188.050
Kasstroom uit operationele activiteiten		2.814.800	130.407
Kasstroom uit investeringsactiviteiten:			
- investeringen immateriële activa	-273.399	-127.905	
- investeringen materiële activa	-19.543	-69.765	
- mutaties in financiële vaste activa	-65.751	2.960	
		-358.694	-194.710
Mutatie liquide middelen		2.456.107	-64.303
Saldo liquide middelen per 1 januari		7.647.415	7.711.719
Saldo liquide middelen per 31 december		10.103.524	7.647.415
Kasstroom		2.456.109	-64.304

Een kasstroomoverzicht is een overzicht van de feitelijke geldstromen die in de loop van een boekjaar bij Vogelbescherming binnenkomen en uitgaan. Het kasstroomoverzicht staat ook bekend als de staat van herkomst en bestedingen.

Afname van een activa post (bijvoorbeeld voorraden) is een herkomst, toename van een activapost (bijvoorbeeld vorderingen en investeringen in activa) is een besteding. Afname van een passivapost is een besteding (bijvoorbeeld schulden).

2.4 Toelichting jaarrekening

2.4.1 Inrichting jaarrekening

De jaarrekening van Vogelbescherming is opgesteld conform RJ 650 van de Raad voor de Jaarverslaggeving. Aan Vogelbescherming Nederland is het CBF keurmerk verleend, bij de laatste hertoetsing is het keurmerk verlengd tot 1 januari 2019.

2.4.2 Waarderingsgrondslagen voor de balans

De waarderingsgrondslagen worden hieronder toegelicht.
De waarderingsgrondslagen zijn niet gewijzigd ten opzichte van 2015.

De bedragen in dit jaarverslag luiden in euro's.

Immateriële vaste activa

De immateriële vaste activa worden gewaardeerd tegen aanschaffingsprijs en worden lineair afgeschreven op basis van de verwachte economische levensduur. Het afschrijvingspercentage bedraagt 25% voor in gebruik genomen activa.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen aanschaffingsprijs en worden lineair afgeschreven op basis van de verwachte economische levensduur. De afschrijvingspercentages zijn:

Gebouwen	3,33%
Inventaris en inrichting	20,00%
Automatiseringsapparatuur	33,33%

Financiële vaste activa

Effecten

De beleggingen worden gewaardeerd tegen beurskoers per balansdatum. De gerealiseerde en ongerealiseerde waardeverschillen worden verantwoord in de staat van baten en lasten.

Leningen

De leningen alsmede de overige vorderingen worden bij de eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs, onder aftrek van noodzakelijk geachte voorzieningen.

Vorraden

De waardering van de voorraden vindt plaats tegen historische verkrijgingsprijzen waarbij het principe van First In First Out (FIFO) wordt gehanteerd. Hierbij wordt (administratief) verondersteld dat wat het eerst aangekocht wordt, ook het eerst verkocht wordt.

Liquide middelen

De waardering van de liquide middelen vindt plaats tegen nominale waarde.

Nalatenschappen

De waarderingsgrondslagen van de nalatenschappen zijn als volgt:

- onroerend goed: 70% van de getaxeerde of WOZ waarde;
- effecten: 70% van de geldende beurskoers op basis van informatie verstrekt door de executeur;
- overige bezittingen: 100% van de waarde verstrekt door de executeur.

Nalatenschappen belast met vruchtgebruik worden niet in de balans opgenomen, maar vermeld onder de niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen.

Overige activa en passiva

Voor zover in het vorenstaande niet anders is aangegeven, worden activa en passiva gewaardeerd op de geamortiseerde kostprijs. Hierbij wordt op vorderingen en voorraden, indien dit noodzakelijk is, een voorziening in mindering gebracht.

2.4.3 Grondslagen staat van baten en lasten

Algemeen

De grondslagen van de resultaatbepaling zijn niet gewijzigd ten opzichte van vorig jaar. Het resultaat is het verschil tussen de baten en de lasten over het jaar.

Fondsenwerving

De baten fondsenwerving worden verantwoord in het jaar waarin zij zijn gerealiseerd; kosten zodra zij voorzienbaar zijn.

Nalatenschappen

De baten uit nalatenschappen worden verantwoord in het boekjaar waarin de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten en lasten acties derden

De verwerking van baten uit acties van derden vindt in principe plaats in het jaar waarin de baten uit de acties van derden zijn toegezegd. Echter de baten van projecten met een looptijd van langer dan 1 jaar worden verantwoord op het moment dat er kosten zijn gemaakt die gedekt worden met de toegezegde projectbijdragen.

Lasten worden in principe onderbouwd met inkoopfacturen, uren en indien van toepassing met declaraties van projectpartners.

In voorkomende gevallen is de mate van realisatie afhankelijk van het behalen van gedefinieerde milestones in projecten via besluitvorming van de stuurgroep.

De nog niet bestede projectgelden worden op de balans gepassiveerd.

Subsidies

Subsidiebaten en de daarmee samenhangende lasten worden verantwoord naar rato van de voortgang van het desbetreffende project. De voortgang van het project wordt bepaald aan de hand van de gemaakte projectkosten.

Bestedingen

De kosten worden toegerekend aan de verslagperiode waarop zij betrekking hebben.

Vogelbescherming kent verschillende meerjarenprogramma's en financiert meerjarige projecten. De verplichtingen uit hoofde van toezeggingen worden verantwoord in het jaar waarop de toezegging betrekking heeft. Een toekenning voor een meerjarenproject wordt gesplitst in jaarlijkse bedragen die ten laste komen van het jaar waarop de bijdrage betrekking heeft. De reeds toegezegde bijdragen, welke nog niet als last zijn verantwoord, worden toegelicht bij de niet in de balans opgenomen verplichtingen. Een uitzondering hierop vormen de baten en lasten uit acties derden (zie onder baten en lasten acties derden).

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode.

2.4.4 Verbonden partijen

De Stichting Bettie Wiegman Fonds is een verbonden partij van Vogelbescherming Nederland, aangezien twee medewerkers van de Vogelbescherming lid zijn van het bestuur van de Stichting. In 2016 heeft Vogelbescherming twee toezeggingen ontvangen van de Stichting: € 7.500 voor de Kievit en € 6.600 voor de Tapuit.

De Stichting Bettie Wiegman Fonds heeft ten doel het stimuleren van onderzoek naar en bescherming van in Nederland en met name Noord Nederland en Waddengebied voorkomende vogels alsmede het verrichten van alle verdere handelingen, die met het voorstaande in de ruimste zin verband houden of daartoe bevorderlijk kunnen zijn.

2.5 Toelichting op de balans per 31 december 2016

2.5.1 Immateriële vaste activa

	2016	2015
Boekwaarde per 1 januari	456.673	516.399
Investerings	273.399	127.905
Afschrijvingen	-208.989	-187.631
Boekwaarde per 31 december	521.084	456.673
Cumulatieve aanschafwaarde per 31 december	1.293.914	1.020.515
Cumulatieve afschrijvingen per 31 december	772.830	563.842
Boekwaarde per 31 december	521.084	456.673
De boekwaarde van de immateriële vaste activa bestaat uit de volgende categorieën:		
Software (CRM-pakket) in gebruik	162.115	344.021
Software (CRM-pakket) in ontwikkeling	119.786	0
Websitekosten (in gebruik)	143.826	21.863
Websitekosten (in ontwikkeling)	95.357	90.789
	521.084	456.673

2.5.2 Materiële vaste activa

De mutatie in de materiële vaste activa is als volgt:

<i>a. Pand Boulevard 12</i>		
Aanschafwaarde per 1 januari	5.574.184	5.574.184
Cumulatieve afschrijving	1.141.763	1.001.151
Boekwaarde per 1 januari	4.432.421	4.573.033
Mutaties in het boekjaar		
Investerings	7.221	0
Afschrijvingen	140.853	140.612
Stand per 31 december		
Cumulatieve aanschafwaarden	5.581.405	5.574.184
Cumulatieve afschrijvingen	1.282.616	1.141.763
Boekwaarde per 31 december	4.298.789	4.432.421
<i>b. Overige materiële vaste activa</i>		
Aanschafwaarde per 1 januari	1.272.446	1.202.681
Cumulatieve afschrijving	1.195.834	1.154.500
Boekwaarde per 1 januari	76.612	48.181

Mutaties in het boekjaar

Investerings	12.323	69.765
Afschrijvingen	39.063	41.334

Stand per 31 december

Cumulatieve aanschafwaarden	1.284.769	1.272.446
Cumulatieve afschrijvingen	1.234.897	1.195.834
Boekwaarde per 31 december	49.872	76.612

Totaal materiële vaste activa

4.348.660	4.509.033
------------------	------------------

Totaal immateriële en materiële activa

4.869.744	4.965.706
------------------	------------------

2.5.3 Financiële vaste activa

Het vermogensbeheer is sinds 2011 ondergebracht bij ABN AMRO MeesPierson. De externe vermogensbeheerder heeft een adviserende functie.

Het verloop van de financiële vaste activa in het boekjaar 2016 is als volgt:

	Effecten		Totaal
	Aandelen	Obligaties	effecten
Stand per 1 januari	537.242	1.092.387	1.629.629
Aankopen	-	-	-
Verkopen	-	-	-
Waardeverandering van beleggingen	50.312	-19.694	30.618
Aflossingen			
Stand per 31 december	587.554	1.072.693	1.660.247
Aandelen			
ASN milieu- en waterfonds	342.151		
Robeco SAM Quant Sustainable Global Equities	245.403		
Obligaties			
4% Nederland 2008-2018		751.380	
7,5 % Nederland 1993-2023		13.238	
5% ABN AMRO 2012-2022		308.075	
Totaal	587.554	1.072.693	

	Lening u/g
Stand per 1 januari	412.523
Verstrekingen Schapenboerderij	120.000
Correctie Contante Waarde Schapenboerderij	-7.969
Aflossingen	-46.280
Stand per 31 december	478.274

Lening u/g (in het kader van de doelstelling)

Als onderdeel van het project Polderpracht is in 2014 een renteloze lening verstrekt aan 'Kaasmakerij de Terschellinger v.o.f.' ad. € 475.000 (nominaal). De lening heeft een looptijd van 15 jaar en is tegen contante waarde gewaardeerd. Maandelijke aflossingen vinden met ingang van november 2015 plaats. Er zijn geen zekerheden gesteld. Het kortlopende deel van de lening u/g is onder de kortlopende vorderingen verantwoord. Een tweede lening vanuit Polderpracht is in 2016 verstrekt aan Schapenboerderij de Zeekraal op Terschelling ad €120.000 (nominaal). De leningen zijn gefinancierd uit een projectbijdrage 2014 van de Nationale Postcode Loterij welke als bate in de jaarrekening 2014 is verantwoord en waarvoor een bestemmingsfonds is gevormd. Vogelbescherming heeft in overleg met de Nationale Postcode Loterij een begroting ingediend over de herbesteding van de bedragen welke uit aflossing van de lening beschikbaar komen en ook eerst op dat moment zullen worden aangewend. Maandelijke aflossingen vinden met ingang van april 2016 plaats. Er zijn geen zekerheden gesteld.

2.5.4 Voorraden

De post heeft betrekking op artikelen die in de winkel worden verkocht.

	2016	2015
Optiek	236.718	203.524
Overige voorraden	89.564	66.206
Totaal voorraden	326.282	269.730

Gezien de ouderdom en de staat waarin de voorraad van de winkel verkeert, is het niet noodzakelijk om een voorziening voor incourantheid te treffen.

2.5.5 Vorderingen en overlopende activa

Kort lopende vorderingen	2016	2015
Te ontvangen uit nalatenschappen (*1)	1.256.453	614.050
Bijdragen fondsen	12.391	12.391
Te ontvangen subsidies en donaties (*2)	260.016	433.448
Debiteuren	108.138	68.791
Natuur & Milieu: OV-jaarkaarten	-	21.717
Te ontvangen rente spaarrekeningen 4e kwartaal	42.595	44.208
Nog te factureren bedragen	1.672	20.511
Lening u/g kaasmakerij Terschelling v.o.f.	31.740	31.740
Lening u/g De Zeekraal(fam. Bakker) <1jaar	8.040	-
Magna, MS open value subscription	40.104	21.750
Blackbaud servicecontract	30.319	28.875
Swarovski bonus	33.774	29.461
CJ fee postorders	64.719	96.992
Kite royalties	11.050	33.087
Overige vorderingen en transitorische posten	106.550	68.537
Totaal kortlopende vorderingen	2.007.561	1.496.097

*1) De vorderingen uit nalatenschappen zijn als volgt opgebouwd:

Stand per 1 januari 2016

Nieuw in 2016

Afgewikkeld in 2016

Stand per 31 december 2016

aantal	waarde
39	614.050
49	4.737.397
49	4.094.994
39	1.256.453

*2) Specificatie te ontvangen subsidies en donaties

EU: Across the River, Transboundary Peace Park

EU: CAP-Weidevogels / Common Agricultural Policy

Wadvogels van Allure :

- Waddenfonds

27.858

- Provincie Noord-Holland / Groningen

25.513

- Prins Bernhard Cultuur Fonds

25.000

- Bettie Wiegman Fonds

7.500

subtotaal:

85.871

Prins Bernhard Cultuur Fonds: Gezond Riet

38.000

-

Ministerie van Economische Zaken: Verkenning

Droomfonds IJsselmeer

20.000

-

Wereld Natuur Fonds (Nationale Postcode Loterij) :

Haringvliet Natuurontwikkeling

2.795

-

Bettie Wiegman: Holwerterwestpolder (RvVRvM)

35.150

-

Prins Bernhard Cultuur Fonds: Spotvogels - Beleef de

Lente Junior

34.000

-

LIFE: EuroSAP (EU)

915

-

260.016

433.448

2.5.6 Liquide middelen

Hieronder zijn opgenomen de direct opeisbare gelden bij bankinstellingen.

	2016	2015
Rekening courant diverse banken	171.294	264.569
Kasgelden	2.174	2.826
Kasstortingen	6.780	2.780
Geld PIN onderweg	10.725	2.349
Triodos Bank rekening courant	2.425	2.500
ING spaarrekening	1.000.966	999.602
Van Lanschot spaarrekening	1.678.265	1.318.746
Rabo spaarrekening	102.614	101.942
ABN AMRO spaarrekeningen	6.819.665	4.541.419
ABN AMRO Living on the Edge	230.214	315.698
ABN AMRO rekening courant Living on the Edge	356	432
ABN AMRO rekening courant Transboundary	78.045	94.551
	10.103.524	7.647.415

2.5.7 Reserves en fondsen

De Goede Doelen Nederland-richtlijn 'Reserves Goede Doelen' maakt voor de continuïteitsreserve een onderscheid tussen de continuïteitsreserve op korte termijn en lange termijn. De continuïteitsreserve voor de korte termijn is bedoeld voor het dekken van risico's op de korte termijn. Deze mag maximaal 1,5 maal de jaarlijkse kosten van de werkorganisatie bedragen. Een continuïteitsreserve voor de lange termijn dient gebaseerd te zijn op een analyse van specifieke risico's. Vogelbescherming Nederland heeft in 2015 een dergelijke analyse uitgevoerd.

De uitkomst van deze analyse was: gezien de aard van de activiteiten van de organisatie is het niet nodig

een afzonderlijke specifieke reserve voor de lange termijn aan te houden.

De Raad van Toezicht van Vogelbescherming hanteert als norm een continuïteitsreserve van minimaal 0,7. In 2016 is besloten de reserve aan te vullen tot de norm van 0,7. De continuïteitsreserve bedraagt ultimo 2016 € 5,5 mln., dit is afgerond 0,7 maal de jaarlast van de werkorganisatie. Hiermee kunnen de vaste uitvoeringskosten gedurende 8,4 maanden gedekt worden.

Reserves

De mutaties in de reserves kunnen als volgt worden toegelicht:

	2016	2015
- Continuïteitsreserve:		
Stand per 1 januari	4.350.079	4.283.766
Mutatie boekjaar	1.189.409	66.313
Stand per 31 december	5.539.488	4.350.079
- Reserve activa doelstelling		
Stand per 1 januari	269.730	294.230
Mutatie boekjaar	56.552	-24.500
Stand per 31 december	326.282	269.730
- Reserve activa bedrijfsvoering		
Stand per 1 januari	4.965.706	5.137.613
Mutatie boekjaar	-95.962	-171.907
Stand per 31 december	4.869.744	4.965.706
Bestemmingsreserve versterking Campagne		
Stand per 1 januari	0	0
Mutatie boekjaar	300.000	0
Stand per 31 december	300.000	0
Bestemmingsreserve versterking uitvoering SMP		
Stand per 1 januari	0	0
Mutatie boekjaar	527.000	0
Stand per 31 december	527.000	0
Bestemmingsreserve versterking bedrijfsvoering		
Stand per 1 januari	0	0
Mutatie boekjaar	185.000	0
Stand per 31 december	185.000	0
Bestemmingsreserve SMP na 2017		
Stand per 1 januari	0	0
Mutatie boekjaar	704.713	0
Stand per 31 december	704.713	0

Reserve activa doelstelling

De reserve activa doelstelling wordt direct gebruikt voor de realisatie van de doelstelling. De grootte is gelijk aan de boekwaarde. De reserve activa doelstelling heeft betrekking op de voorraden.

Reserve activa bedrijfsvoering

De reserve activa bedrijfsvoering wordt gevormd voor bedragen die aangewend zijn om immateriële en materiële vaste activa in het kader van de bedrijfsvoering te financieren. Het bedrag van de reserve is gelijk aan de boekwaarde van de materiële en immateriële activa.

Bestemmingsreserves

Dankzij de hoge nalatenschappen in 2016 zijn er een aantal bestemmingsreserves gevormd. Middels de bestemmingsreserves kunnen de meerjarenplannen op een hoger niveau worden uitgevoerd.

Bestemmingsfondsen

Onder bestemmingsfondsen zijn middelen opgenomen, waarvan de doelstelling door derden is bepaald. Het beleid van Vogelbescherming is erop gericht om de bestemmingsfondsen binnen 3 jaar te besteden. De samenstelling van het saldo van de bestemmingsfondsen ultimo boekjaar is als volgt:

	2016	2015
Stand per 1 januari	1.629.939	1.521.655
Bij: giften en donaties	883.199	606.221
Af: bestedingen	677.373	497.937
Stand per 31 december	1.835.765	1.629.939

Specificatie van de bestemmingsfondsen	Saldo 1-1-2016	Toevoeging	Uitgaven	Saldo 31-12-2016
Blauwe Kiekendief / Wadvogels van Allure	94.632	170	25.031	69.771
Coastal Wetlands	66.854	-	62.855	3.999
Beleef de Lente	-	19.086	10.422	8.664
Flyways - Veiligheid voor beide Grutto's	62.007	20.141	23.148	59.000
Fonds Schouwen-Duiveland	135.677	-	-	135.677
Gierzwaluw	-	6.900	1.242	5.658
PolderPracht, uit lening Kaasmakerij				
Terschelling	447.752	-	-	447.752
PolderPracht, uit lening Schapenboerderij "De Zeekraal	-	111.561	-	111.561
Living on the Edge	134.125	225	48.850	85.500
Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen	77.324	160	17.305	60.179
Scholekster	54.522	165	54.687	-
Stern Groep N.V. Fonds	114.750	40.000	74.196	80.554
Vogelatlas	-	-	-	-
Weidevogels	107.616	33.679	53.795	87.500
Westerschelde	15.066	-	7.017	8.049
Zwaluwen	-	-	-	-
Kustvogels / Tapuit	59.583	1.114	16.696	44.001
Moerasvogels	48.712	12.939	5.429	56.222
Zoutpannen - Zuid-Europa / Noord-Afrika	107.231	3.142	35.373	75.000
Akkervogelparadijs Schouwen-Duiveland	104.088	33.474	12.425	125.137
Pater David Fonds	-	100.000	18.000	82.000
Jaar van de Kievit	-	145.130	125.130	20.000
Jeugdeducatie Beleef de Lente Junior	-	58.107	10.459	47.648
Onder strandbroeders - duinkust - Sterns	-	102.916	28.863	74.053
Living on the Edge II	-	171.113	38.500	132.613
Flyway periodiek	-	13.893	5.951	7.942
Weidevogels	-	7.371	1.655	5.716
BirdLife Prev.Extinc. Actie Arjan Dwarshuis	-	1.913	344	1.569
Totaal	1.629.939	883.199	677.373	1.835.765

2.5.8 Voorzieningen

Voorziening jubileumuitkering

Werknemers van Vogelbescherming hebben gedurende hun dienstverband recht op een aantal jubileumuitkeringen. Bij het vaststellen van de voorziening wordt rekening gehouden met de volgende elementen:

- de personeelsleden waarop de regeling van toepassing is;
- de geschatte kans dat personeel in aanmerking komt voor de uitkering;
- de leeftijden, de salarissen en de levenskansen van de in de berekening betrokken personeelsleden;
- de hoogte van de uitkeringen;
- een rentevoet van 2% voor de berekening van de contante waarde.

	2016	2015
Stand per 1 januari	40.181	35.955
Bij: dotatie	3.404	4.226
	43.585	40.181
Af: onttrekking	-	-
Stand per 31 december	43.585	40.181

2.5.9 Schulden

	2016	2015
Kort lopende schulden		
<i>De samenstelling van de kortlopende schulden is als volgt:</i>		
Crediteuren	807.927	508.296
Loonbelasting en sociale lasten	143.310	119.513
Omzetbelasting	133.468	77.629
Te betalen pensioenpremie	173.680	138.803
Internationale verplichtingen	36.168	219.267
Vooruitontvangen subsidies en donaties*	690.272	472.667
Vooruitontvangen bijdrage Wereld Natuur Fonds (Nationale Postcode Loterij) - Haringvliet	13.241	100.300
Vooruitontvangen bijdrage Nationale Postcode Loterij - PolderPracht	937.429	1.343.046
Reservering vakantiedagen	220.475	158.891
Reservering overige arbeidsvoorwaarden	0	86.800
Te ontvangen facturen	153.581	72.714
Te ontvangen facturen projecten	1.006.844	1.152.320
Vooruitontvangen contributies	672.000	627.000
Accountantskosten	32.000	36.300
Praktijkgids akkervogels	30.000	30.000
Overige kortlopende schulden	63.660	51.381
Totaal kortlopende schulden	5.114.056	5.165.466

* Specificatie vooruitontvangen subsidies en donaties:

	2016	2015
Waddenfonds: Rust voor vogels - ruimte voor mensen	625.657	311.731
EU: Across the River, Transboundary Peace Park	0	121.350
Ministerie van Economische Zaken: Vogelakkers	23.596	38.848
Wereld Natuur Fonds (Nationale Postcode Loterij) Haringvliet - Monitoring	41.019	
LIFE: EuroSAP (EU)	-	738
	690.272	472.667

2.6 Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

2.6.1 CRM systeem

In 2016 is er met Verito (Apeldoorn) een overeenkomst gesloten tot aanschaf van een nieuw CRM systeem. De investering is ca. € 450.000.

2.6.2 Notariële schenkingen

Op basis van gepasseerde notariële akten heeft Vogelbescherming ultimo 2016 voorwaardelijke rechten verworven van € 360.359. De verworven voorwaardelijke rechten hebben betrekking op de periode 2017 tot en met 2021.

2.6.3 Nalatenschappen belast met vruchtgebruik

Vogelbescherming Nederland is per 31 december 2016 erfgenaam van 6 nalatenschappen belast met vruchtgebruik.

De waarde van de nalatenschappen belast met vruchtgebruik bedraagt € 644.000.

Er is hier sprake van bloot eigendom. Er bestaat per 31 december 2016 een vordering uit nalatenschap, die niet in de balans is opgenomen, omdat de omvang niet betrouwbaar kan worden ingeschat. De initiële omvang van de nalatenschap bedroeg ca. € 3.000.000. Bij de notaris is daarvan momenteel ca. € 700.000 bekend.

Vogelbescherming deelt hierin mee voor een derde deel.

2.6.4 Leaseverplichtingen

De leaseverplichting van de kopieerapparaten bedraagt ca. € 59.000. De verplichting heeft nog een looptijd tot en met april 2019.

2.6.5 Reguliere bijdrage Nationale Postcode Loterij

Vogelbescherming heeft een contractueel voorwaardelijk recht verworven voor een jaarlijkse donatie van €1.800.000. De bijdrage van de Nationale Postcode Loterij wordt na afloop van het verslagjaar uitbetaald. De huidige toezegging loopt tot en met het jaar 2020.

2.6.6 Niet uit de balans blijvende verplichtingen uit meerjarige contracten

In het verslagjaar zijn contracten met partijen gesloten die een langere looptijd hebben. De kosten die uit hoofde van deze contracten te verwachten zijn, worden in de jaarplanningen van de komende jaren opgenomen en begroot in het betreffende boekjaar.

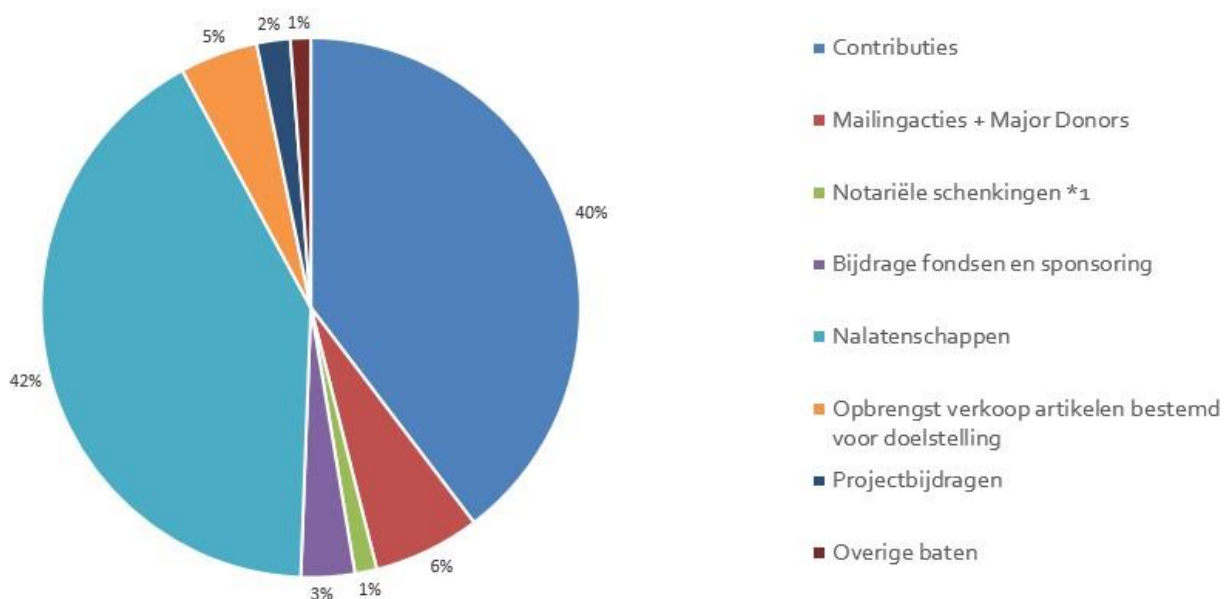
Contractuele verplichtingen in het boekjaar:

2017	€ 1.056.954
2018	€ 274.557
2019	€ 122.880
2020	€ 50.000
2021	€ 50.000
Totaal	€ 1.554.391

2.7 Toelichting op de staat van baten en lasten

2.7.1 Baten uit eigen fondsenwerving

	Werkelijk 2016	Begroting 2016	Werkelijk 2015
Contributies	4.527.720	4.034.000	4.268.028
Mailingacties + Major Donors	731.661	876.000	562.288
Notariële schenkingen *1	150.140	166.000	126.605
Bijdrage fondsen en sponsoring	367.756	475.000	323.483
Nalatenschappen	4.737.397	1.400.000	1.086.174
Opbrengst verkoop artikelen bestemd voor doelstelling	534.281	425.000	467.232
Projectbijdragen	229.699	-	25.076
Overige baten	139.122	100.000	90.576
Baten eigen fondsenwerving	11.417.775	7.476.000	6.949.462

figuur 1: verdeling baten uit eigen fondsenwerving in % van het totaal eigen fondsenwerving, werkelijk 2016

*1) Het relatief lage percentage 2016 wordt veroorzaakt door de relatief hoge baten uit nalatenschappen.

Contributies

In 2016 is € 4.527.720 aan contributie van leden en vaste donateurs ontvangen. Het aantal leden en vaste donateurs per 31 december 2016 bedraagt 140.887 (ultimo 2015: 140.151).

Opbrengst verkoop artikelen bestemd voor doelstelling

(bedragen exclusief BTW)

	2016	2015
Omzet	1.695.228	1.544.889
Inkoopwaarde van de omzet	1.160.947	1.077.657

Opbrengst verkoop artikelen bestemd voor doelstelling

534.281	467.232
----------------	----------------

2.7.2 Baten uit acties van derden

Deze post bestaat met name uit de bijdragen van de Nationale Postcode Loterij.

Voor de periode 2016 tot en met 2020 is een overeenkomst afgesloten, waarin bepaald is dat Vogelbescherming Nederland als beneficiënt zal delen in de opbrengst van de loterij. De reguliere bijdrage van de Nationale Postcode Loterij wordt als bate verantwoord in het jaar waarin deze bijdrage wordt ontvangen.

Voor het project Living on the Edge is in 2011 van de NPL een bijdrage ontvangen van € 2.943.240. De afronding met eindrapportage aan de Nationale Postcode Loterij heeft in 2016 plaatsgevonden.

Voor het project Polderpracht is in 2014 een bedrag van € 2.301.000 ontvangen van de Nationale Postcode Loterij. Het project heeft een looptijd van bijna 5 jaar en is gestart op 1 februari 2014.

In maart 2015 heeft de NPL een Droomfondsaanvraag toegekend van € 13,5 miljoen aan verschillende organisaties onder penvoerderschap van het Wereld Natuur Fonds voor het project Natuurherstel Haringvliet'. Vogelbescherming is voor het deelproject Recreatie Haringvliet' als penvoerder aangewezen. Het toegekende bedrag voor dit deelproject bedraagt € 3,03 miljoen. Verder participeert Vogelbescherming in het deelproject Monitoring Haringvliet met een bedrag van € 100.000 voor monitoring Vogels. Het totaalproject Natuurherstel Haringvliet heeft een looptijd van vier jaar en eindigt op 31-12-2018.

Specificatie baten uit acties derden:

	Werkelijk 2016	Begroting 2016	Werkelijk 2015
<i>Nationale Postcode Loterij</i>			
- reguliere bijdrage	1.800.000	1.800.000	1.800.000
- rentebaten bankrekening Living on the Edge	1.162	1.000	4.147
- project Preventing Extinctions Programme	5.000	-	-
- project PolderPracht	405.618	500.000	320.026
- project Haringvliet Recreatie	864.803	1.310.660	512.085
- project Haringvliet Monitoring	26.599	27.000	32.382
<i>Prins Bernhard Cultuurfonds</i>			
-project Gezond Riet - Grote Karekiet	38.000	38.000	-
-project Wadvogels van Allure	25.000	25.000	-
-project Spotvogels - Beleef de Lente Junior	30.000	30.000	-
<i>Vriendenloterij</i>	12.147	12.000	21.898
Totaal baten uit acties van derden	3.208.329	3.743.660	2.690.538

2.7.3 Subsidies overheden en anderen

Sierra Leone en Liberia (Transboundary Peace Park)

Definitieve subsidievaststelling door de Europese Commissie (EC) voor dit in 2009 opgestarte en in 2013 afgeronde project heeft in 2016 plaatsgevonden. Er werd door de EC een resterende vordering van € 42.125 opgelegd. De balanspositie betreft de restschuld aan BirdLife.

Waddenfonds

Het Waddenfonds is de hoofdsubsidiënt van het project "Rust voor vogels, ruimte voor mensen". De subsidie bedraagt maximaal 73,1% van de subsidiabele kosten tot een maximum van ca. € 3.485.000. Van de Provincie Friesland is een subsidie van ca. € 64.000 en van de Provincie Noord-Holland een subsidie van ca. € 169.000 voor de deelprojecten Vogelsand en Breehorn en Communicatie Brede Publiek toegezegd. Verder geeft het Bettie Wiegman Fonds een bijdrage van ca. € 35.000 en de Stichting Zabawas een bijdrage van € 20.000 voor dit project. De totale looptijd van Rust voor vogels, Ruimte voor Mensen is in beginsel 4 jaar, maar is gewijzigd naar 31.12.2022.

Specificatie subsidies overheden

<i>Project</i>	<i>Instantie</i>	2016	2015
Rust voor Vogels, Ruimte voor mensen	Waddenfonds	801.351	1.107.397
EZ Vogelakkers - Demoproject	Min. van Economische Zaken	174.155	120.054
Wadvogels van Allure	Waddenfonds	99.008	72.656
Wadvogels van Allure	Provincie Noord-Holland	15.417	
Wadvogels van Allure	Provincie Friesland	10.096	-
Ontwikkeling strategie Naar een rijke Waddenzee	Min. van Economische Zaken	57.408	11.657
CAP Weidevogels I (2015-2016)	Europese Unie DG-Agri	108.928	134.992
CAP Weidevogels II (2016-2017)	Europese Unie DG-Agri	43.285	-
Verkenning Droomfonds IJsselmeer	Min. van Economische Zaken	100.000	-
Red de Rijke Weide Netwerken	Min. van Economische Zaken	24.916	
Red de Rijke Weide Analyseproject	Provincie Zeeland	20.000	14.040
Transboundary Peace Park	EU, vrijval	44.541	
Diverse kleine projecten	Diverse	4.954	-
Totaal overheden		1.504.059	1.460.796

2.7.4 Rentebaten en baten uit beleggingen

Het resultaat uit beleggingen kan als volgt worden gespecificeerd:

	2016	2015	2014	2013	2012
Rentebaten	74.005	110.382	75.953	107.235	163.213
Dividend	2.180	1.635	13.285	4.046	2.618
Gerealiseerde koersresultaten	-	-	4.452	0	0
Ongerealiseerde koersresultaten	30.618	33.537	75.965	52.988	94.013
Rentebaten en baten uit beleggingen	106.803	145.554	169.655	164.269	259.844
Externe kosten beleggingen	6.946	6.921	7.634	4.155	2.864
Netto rentebaten en baten uit beleggingen	99.857	138.633	162.021	160.114	256.980

2.7.5 Overige baten

Specificatie:

Restitutie BTW

Vrijval voorzieningen en verplichtingen voorgaande jaren

	2016	2015
Restitutie BTW	46.755	30.000
Vrijval voorzieningen en verplichtingen voorgaande jaren	264	-
	-	-
Totaal	47.019	30.000

2.7.6 Bestedingen aan de doelstelling

Toelichting bij de bestedingen

- De bestedingen aan de doelstelling zijn € 621.144 lager dan begroot. Dit komt vooral door herbesteding binnen het Haringvliet project.
- De wervingskosten bestaan voor bijna 67% uit kosten voor eigen fondsenwerving. Deze kosten bedragen 8,9% van de inkomsten uit fondsenwerving. Het percentage kosten werving baten eigen fondsen werving bedraagt 8,5%. Dit percentage ligt onder de norm van het CBF, te weten 25%.
- De kosten voor beheer en administratie zijn € 49.600 lager dan begroot en bedragen 6,8% van de som der lasten. De norm voor de kosten beheer en administratie is door het bestuur van Vogelbescherming vastgesteld op maximaal 10% van de som der lasten.

Specificatie bestedingen

Bescherming Algemeen

Bescherming Natuur

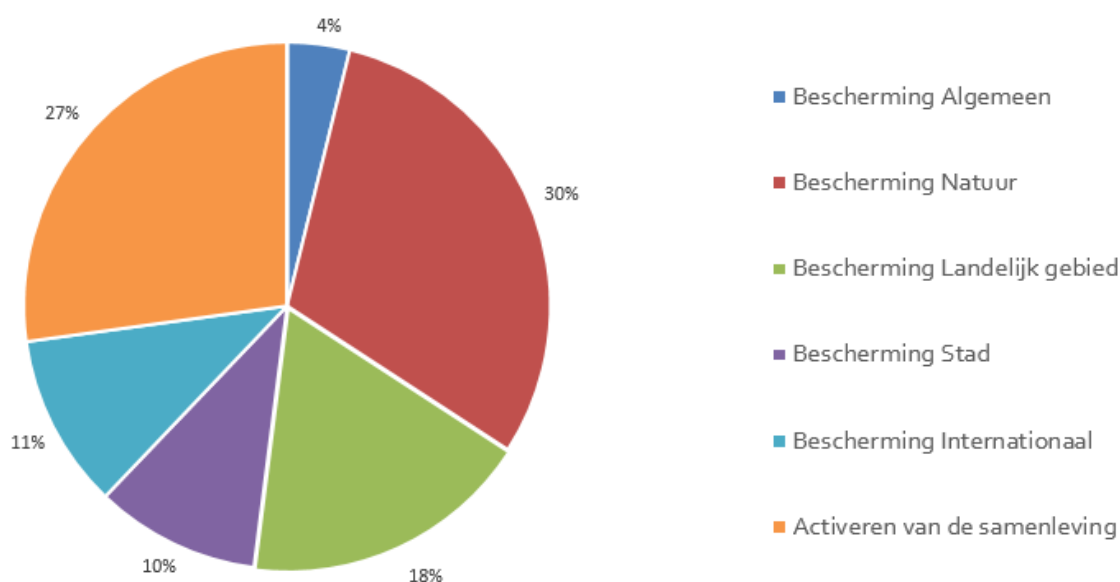
Bescherming Landelijk gebied

Bescherming Stad

Bescherming Internationaal

Activeren van de samenleving

	Werkelijk 2016	Begroting 2016	Werkelijk 2015
Bescherming Algemeen	416.587	440.428	446.873
Bescherming Natuur	3.292.354	3.480.781	2.634.301
Bescherming Landelijk gebied	1.936.828	2.047.676	1.213.276
Bescherming Stad	1.098.656	1.161.534	764.136
Bescherming Internationaal	1.160.401	1.226.812	688.798
Activeren van de samenleving	2.948.105	3.116.830	3.194.036
Totaal	10.852.931	11.474.061	8.941.420

figuur 2: specificatie besteding aan de doelstelling in % van het totaal besteed aan doelstelling, werkelijk 2016

2.7.7 Kosten werving baten

Onder kosten werving baten zijn alle kosten verantwoord die betrekking hebben op het verwerven van baten fondsenwerving.

Specificatie kosten fondsenwerving:	Werkelijk 2016	Begroting 2016	Werkelijk 2015
Eigen fondsenwerving	966.428	1.021.738	1.368.271
Acties derden	168.563	178.210	104.580
Subsidies	300.159	317.338	99.428
Beleggingen	6.943	7.340	20.680
Totaal kosten fondswerving	1.442.093	1.524.626	1.592.959
Totale kosten fondsenwerving in % van de totale baten fondsenwerving	8,9%	11,1%	14,2%

In verhouding tot andere jaren is dit percentage erg laag vanwege de hoge baten op de nalatenschappen.

Toelichting kosten eigen fondsenwerving

	Werkelijk 2016	Begroting 2016	Werkelijk 2015
Baten uit eigen fondsenwerving (zie 2.7.1 Baten uit eigen fondsenwerving)	11.417.775	7.476.000	6.924.386
Kosten eigen fondsenwerving:			
- Fondsenwerving	658.392	749.618	1.097.065
- Kostprijs artikelen bestemd voor doelstelling	308.036	272.120	271.206
Totaal kosten eigen fondsenwerving	966.428	1.021.738	1.368.271
Kosten eigen fondsenwerving in % van de baten eigen fondsenwerving:			
- Fondsenwerving	5,8%	10,0%	15,8%
- Kosten verkoop artikelen bestemd voor de doelstelling	2,7%	3,6%	3,9%
Totaal	8,5%	13,7%	19,8%

Het relatief lage percentage 2016 wordt veroorzaakt door de relatief hoge baten uit nalatenschappen.

2.7.8 Kosten beheer en administratie

De kosten voor beheer en administratie worden afzonderlijk opgenomen op de staat van baten en lasten.

	Werkelijk 2016	Begroting 2016	Werkelijk 2015
Kosten beheer en administratie	897.366	948.723	747.351
Som der lasten	13.204.500	13.947.410	11.291.238
<i>% beheer en administratie</i>	6,8%	6,8%	6,6%

De kosten voor beheer en administratie worden berekend volgens de aanbevelingen van Goede Doelen Nederland. De kostenverdeelstaat is opgenomen in bijlage 3 en een toelichting op de gebruikte parameters in bijlage 1.

Personeelskosten

Specificatie van de personeelskosten:	Werkelijk 2016	Begroting 2016	Werkelijk 2015
Salarissen en sociale lasten	4.416.684	4.368.454	3.880.528
Pensioenpremie	571.912	599.556	493.504
Overige personeelskosten	239.908	172.100	240.478
Totaal personeelskosten	5.228.504	5.140.110	4.614.510
In 2016 is er een salarisverhoging toegepast van 5,12%			

2.7.9 Overige lasten

	Werkelijk 2016	Begroting 2016	Werkelijk 2015
Werkgeverslast pensioenpremie	-	-	-
Overig	12.110	-	9.509
Totaal overige lasten	12.110	-	9.509

Gebeurtenissen na balansdatum:

Tijdens het Goed Geld Gala op 6.2.2017 van de Postcodeloterij, heeft Vogelbescherming een toezegging ontvangen van € 1.700.000 voor het project IJsselmeer.

Vanuit het Partridge project, heeft Vogelbescherming in november 2016 een toezegging ontvangen van Interreg ter waarde van € 278.239. Dit project loopt t/m oktober 2020.

3. Overige informatie

Overzicht subsidies en acties derden

	Jaar toewijzing	Bedrag van de toewijzing	Ontvangen t/m verslagjaar	Bestedingen t/m verslagjaar	Te ontvangen ultimo verslagjaar	Balanssaldo verslagjaar
Subsidies en acties derden						
CAP-Weidevogels -						
EU DG-Agri	2015	243.920	243.920	243.920	0	0
Wadvogels van Allure	2015	904.170	143.805	229.676	760.365	85.871
EZ-Vogelakkers						
(Demoproject)	2015	529.672	317.804	294.209	211.868	-23.595
LIFE EuroSAP (EU)	2015	5.630	1.689	2.604	3.941	915
Rust voor Vogels,						
Ruimte voor Mensen:	2013+2014	3.773.436	2.831.759	2.241.252	941.677	-590.507
CAP II -Weidevogels						
2016 /2017 EU DG-						
Agri	2016	146.088	0	43.285	146.088	43.285
Verkenning						
Droomfonds						
IJsselmeer	2016	150.000	130.000	150.000	20.000	20.000
Project Polderpracht	2014	2.301.000	2.301.000	1.363.572	0	-937.428
Project Haringvliet						
Recreatie/Monitoring						
& Natuurontwikkeling	2015	2.699.469	1.490.129	1.438.664	1.209.340	-51.465
Prins Bernhard						
Cultuur Fonds: Grote						
Karekiet & Spotvogels	2016	72.000	0	0	72.000	72.000
Totaal subsidies en acties derden		10.825.385	7.460.106	6.007.182	3.365.279	1.380.924-

Uitsplitsing subsidies en acties derden:

Te ontvangen subsidies en donaties						260.016
Kort lopende schulden:						
Vooruitontvangen subsidies en donaties						-690.272
Vooruitontvangen bijdrage Wereld Natuur Fonds (Nationale Postcode Loterij) -Haringvliet						-13.241
Vooruitontvangen bijdrage Postcodeloterij - Polderpracht						-937.427
Totaal per saldo:						-1.380.924

Werknemers

Gedurende het boekjaar zijn op basis van fte's gemiddeld 63,5 (2015: 60,6) werknemers in dienst van de Vereniging.

Gemiddeld per afdeling:

	2016	2015
Afdeling Communicatie	24,8	24,4
Afdeling Bescherming	24,0	21,6
Afdeling Bedrijfsvoering	13,7	13,6
Directie	1,0	1,0
	63,5	60,6

Bezoldiging directeur

Naam	A.J.M. Wouters
Functie	Directeur - Bestuurder
Dienstverband:	
- aard	Onbepaald
- uren per week	40
- parttime percentage	100
- periode	01-01-2016/31-12-2016

Beloning (in euro's)

Jaarinkomen	
Bruto salaris	100.810
Vakantiegeld	8.065
Eindejaarsuitkering	8.367
Variabel jaarinkomen	-

Totaal jaarinkomen

117.242 **

Sociale lasten en verzekeringspremies (werkgeversdeel)	6.960
Belastbare vergoedingen/bijtellings	-
Pensioenlasten (werkgeversdeel)	13.148
Overige beloningen op termijn	-
Uitkering beëindiging dienstverband	-

Totaal overige lasten en vergoedingen

20.108

Totaal bezoldiging 2016

137.350

Totaal bezoldiging 2015

128.781

Het jaarinkomen (**) van de Directeur-Bestuurder blijft binnen het maximum van € 129.559 volgens de Beloningsregeling van Goede Doelen Nederland

Vergoedingen Raad van Toezicht en Ledenraad

De leden van de Raad van Toezicht en de Ledenraad verrichten hun werkzaamheden belangeloos. Ook zijn aan hen geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt. Wel kunnen de gemaakte reiskosten worden vergoed. In 2016 is in totaal € 2.313 uitbetaald aan reiskosten aan leden van de Raad van Toezicht en de Ledenraad.

Zeist, 30 maart 2017

Directeur-Bestuurder:

A.J.M. Wouters

Raad van Toezicht:

J.A. Bikker
C.N. de Boer
C. E. Dijkers
E. A.W. Ernens
J.D.W. Kievit
S.G. van der Lecq
H. Scheffers
I. Tilders
M.B. Vos

4. Overige gegevens

4.1 Controleverklaring accountant

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: de Raad van Toezicht en de directeur-bestuurder van Vogelbescherming Nederland

VERKLARING OVER DE IN HET FINANCIEEL VERSLAG OPGENOMEN JAARREKENING 2016

ONS OORDEEL

Wij hebben de jaarrekening 2016 van Vogelbescherming Nederland te Zeist gecontroleerd. Naar ons oordeel geeft de in dit financieel verslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Vogelbescherming Nederland per 31 december 2016 en van het resultaat over 2016 in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2016;
2. de staat van baten en lasten over 2016; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

DE BASIS VOOR ONS OORDEEL

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Vogelbescherming Nederland zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN ANDERE INFORMATIE

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit kengetallen en kerncijfers, overige informatie, de "overige gegevens" en bijlagen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Accountants - Belastingadviseurs - Management Consultants **Orteliuslaan**
1051 - Postbus 8118 - 3503 RC Utrecht Tel: 088 277 2000 -
Utrecht@mazars.nl

Mazars Paardekooper Hoffman N.V.
Statutair gevestigd te Rotterdam (KvK Rotterdam nr. 24389296).

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag in overeenstemming met RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties.

BESCHRIJVING VAN VERANTWOORDELIJKHEDEN MET BETREKKING TOT DE JAARREKENING

VERANTWOORDELIJKHEDEN VAN HET BESTUUR VOOR DE JAARREKENING

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de onderneming in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de vereniging te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

ONZE VERANTWOORDELIJKHEDEN VOOR DE CONTROLE VAN DE JAARREKENING

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een volledige beschrijving van onze verantwoordelijkheden is beschikbaar op: www.nba.nl/standaardteksten-controleverklaring

Utrecht, 31 maart 2017

MAZARS PAARDEKOOPEL HOFFMAN N.V.

was getekend

drs. J.G. Rauw RA

Bijlage 1. Model voor kostentoerekening

Toerekening aan:

Kostensoort	Beheer en Administratie	Realisatie Doelstelling	Fondsenwerving
Bestuur en ledenraad	Bedrag per mw.		
Personeelskosten	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.
Huisvesting	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.
ICT	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.
Afschrijving en financiële lasten	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.
Overige kosten als drukwerk en kopieerkosten	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.
Directie	35%	49%	16%
Hoofd Bedrijfsvoering	40%	56%	4%
Bedrijfsondersteuning & HRM	50%	25%	25%
Financiën & Control	40%	45%	15%
Bureausecretariaat & Facilitaire zaken	31%	54%	15%
Beleid & Strategie	100%	0%	0%
Natuur	100%	0%	0%
Landelijk Gebied	100%	0%	0%
Stad	100%	0%	0%
Internationaal	100%	0%	0%
Hoofd Communicatie	0%	85%	15%
Strategische communicatie & Campagnes	0%	95%	5%
Marketing	5%	45%	50%
Eigen Media	0%	100%	0%
Retail	0%	45%	55%
Servicecentrum	20%	70%	10%

Bijlage 2. Begroting 2017

	Begroting 2017
INKOMSTEN	
Contributies/mailingen/giften/notariële schenkingen	5.444.000
Fondsen/sponsoring/subsidies/acties van derden	4.805.750
Nalatenschappen	1.450.000
Overig	660.000
	12.359.750
UITGAVEN	
Out of pocket kosten:	
Algemeen/Directie	1.748.116
Marketing	1.259.000
Bescherming/Communicatie/Verkoop artikelen	5.725.623
Totaal out of pocket kosten	8.732.739
Personeelskosten	5.146.311
Totaal Uitgaven	13.879.050
Eindresultaat	-1.519.300
Dit eindresultaat wordt gedekt uit de bestemmingsfondsen voor:	507.300
En uit de (in 2016) gevormde bestemmingsreserve	1.012.000

De begroting 2017 is goedgekeurd door de Raad van Toezicht op 15 december 2016.

Bijlage 3. Kostenverdeelstaat 2016

Kostenverdeelstaat 2016	Bescherming Algemeen	Natuur	Landelijk gebied	Stedelijke omgeving	Internationaal	Activeren van de samenleving	Fondsenwerving	Acties derden	Kosten subsidies	Kosten beleggingen	Beheer en administratie	Totaal 2016	Begroting 2016	Totaal 2015
Salarissen en sociale lasten	139.463	1.102.198	648.402	367.803	388.473	986.952	323.536	56.431	100.486	2.324	300.617	4.416.684	4.368.454	3.880.528
Pensioenlasten	18.060	142.732	83.967	47.630	50.306	127.808	41.897	7.308	13.013	301	38.890	571.912	599.556	493.504
Overige personeelskosten	7.576	59.874	35.223	19.980	21.103	53.613	17.575	3.065	5.459	126	16.314	239.908	172.100	240.478
Advies- en controlekosten	3.511	27.747	16.323	9.259	9.779	24.846	8.145	1.421	2.530	59	7.560	111.178	51.000	139.359
Huisvestingskosten	4.329	34.214	20.127	11.417	12.059	30.636	10.043	1.752	3.119	72	9.322	137.090	289.040	241.239
Uitbesteed werk	128.276	1.013.784	596.389	338.299	357.311	907.782	297.583	51.904	92.425	2.138	276.224	4.062.116	4.986.000	2.720.067
Publiciteit en communicatie	74.067	585.367	344.360	195.337	206.315	524.161	171.827	29.970	53.367	1.234	159.494	2.345.500	2.697.700	2.364.180
Afschrijvingskosten	12.281	97.059	57.098	32.388	34.209	86.910	28.490	4.969	8.849	205	26.446	388.904	195.000	228.965
Kantoor en algemene kosten	29.024	229.380	134.940	76.544	80.846	205.396	67.331	11.744	20.912	484	62.499	919.098	588.560	973.408
Totale lasten	416.587	3.292.354	1.936.828	1.098.656	1.160.401	2.948.105	966.428	168.563	300.159	6.943	897.366	13.192.390	13.947.410	11.281.729
Bijzondere lasten												12.110	-	9.509
Som der lasten	416.587	3.292.354	1.936.828	1.098.656	1.160.401	2.948.105	966.428	168.563	300.159	6.943	897.366	13.204.500	13.947.410	11.291.238